

Raiz. Bugár Ferencz

H. I. m.

Pesti Fő Templom

VALLÁSI ÉS EGYHÁZI

T Á R.

Conventus I. Serimienſis

II^{dik} F ű z e t.

P e s t e n,

Enztergami k. Beimel József betűivel 1832.

Mindent megpróbáljatok, és a' jót tartsátok.

I. Thess. v. 21.

Quaecunq;e apud alios omnes praeclare dicta,
ea nostra sunt christianorum.

Tertull. Apol. 2. n. 13.

I.

Eden, az embernem' bölcsője.

(Folytatás.)

Hova levél te ártatlan tiszta mosolygásu szel-
leme a' szent hajdannak? Eden' szelíd egén le-
begsz-e most is a' mindig viruló kert felett?
ember' keblében úzed-e jótévő munkálódásodat
a' nagyoknak, jónak és szépnek gyujtván szüntel-
len ölelésére az alatta lakozó szívet, mint az
élet' tiszta hajnalán? Ah, Eden már nem virul,
sötét felleg lebeg annak egén, 's a' föld Királya
örökre tiltva virányai közzül! 's a' halandó'
keble, 's az alatta lakozó szív — hah, mi nem
az, a' mi kezdetben vala! El, eltünél te isteni
szellem, te menny' lehelje a' föld' színéről,
miként tűnik a' kelet' derengésén piruló hajnal!

Angyalok, a' menny' tiszta szellemi társal-
kodának ott az első emberpárral, míg tiszták
valának ezek is. Ég' föld' lakóji között nyilva
volt a' közösülés, szent az eggyeség.

„Urunk, Istenünk! mi az ember hogy meg-
emlékezel ő róla?”

És az ember' fija, hogy meglátogatod őtet?

Közel az angyalokhoz emelted; —
Tisztelettel és dicsóséggel koronáztad őt.”
de —

„Az ember, midőn tiszteletben volna, értetlenné lőn;
Az oktalanokhoz leve hasonlóvá.”

„Ádám hol vagy?” — így szólítá Isten a' szégyeny tüzétől égő arczát röjtni kívánó, nőjével, az első bűnössel, füge alatt bujkáló első embert. — „Ádám hol vagy?” — Szégyeny, rettegés fogá el Ádám' lelkét; eddig nem tapasztalt szívdöbbenés, a' belismeret első riadása, megzavará a' már bűnös, de még nem gonosz embert elméjében, 's a' most haragosnak tetsző isteni szózat mennydörgés gyanánt üt meg fülét a' mindent visszásan képzelő, bomlott phantazián halandónak.

Delest volt. Komor feketeségü felhők nyomulának-fel nyugatról eloltani a' nap' vidámító fényét; gyászszinben búsonga a' természet körösleg; az ég' madarai elvonulva mélyen hallgatának; semmi vigasztalója már a' sötét keblü embernek; minden összeszövetkezék rémítésére, gyötrésére.

„Ádám hol vagy? — kiáltá az Úr, 's utána hangzották a' körül fekvő hegyek' ormos sziklái, 's a' völgyek utána ropogák, utána csattanák a' vizek' haragos hullámai; 's az ég'

fellegei, a' sebes szél' szárnyain röpkölő villámok
 rémítve harsogak: „Ádám hol vagy?” —

„Az Úr' szava a' vizek felett;
 A' dicsőség' Ura megdördüle;
 Az Úr' a' víz' sokaságán.
 Az Úr' szava hatalmas;
 Az Úr' szava rettenetes.
 Az Úr' szava cedrusokat tördel,
 Libanon' cedrusait tördeli az Úr;
 És hajtja azokat miként a' borjúkat;
 Libanont és Sziriont, miként a' vad tul-
 kokat.

Az Úr' szava tüzlángokat röpit;
 Az Úr' szava pusztákat rendít;
 Az Úr megrendíti Kadesz' fenyéreit.
 Az Úr' szavára remeg az óz, 's erdők
 foszlanak.”

„Ádám hol vagy?” kiált az Úr a' tüzelő
 fellegekből. — Mélyen, mélyen nyilazák Ádám'
 és Éva' sziveiket a' mindünnen harsogó szavak.
 Ádám térdei remegének; Éva ájultan rogyott-le
 a' nős' oldala mellett. De felsegél az erősb
 karu férfi a' gyenge nőt, 's vezeté a' kikerül-
 hetetlen bíró' színe felé. Búsan lépett a' vétkes
 pár — ah! a' véték' sulya leverő! — Ádám le-
 sütött szemekkel ballagott elő, utána oldalvást
 kuttogott a' még vétkesb asszony; szemci, mel-

lyek gondtalan ártatlanságban függének Adám' derült képén, most önkeblébe feszültek, 's olykor egyegy csöpp gördült alá a' szorultan dobogóra lemosni a' vétek' mocskát. Így ballagának kétes lépésekkel.

S íme az Úr Eden' közepén tüzfellegben álla előttök. Lerogytak az elrémültek — így még nem láták az Urat — 's nem volt szellem keblökben, nem fény szemökben, nem mozdulat tetemökben. Elhaltak a' bíró' látásán a' vétkesek.

Rémítő csend foga most ismét el mindent Edenben. Minden, minden hallgatott. A' fák' lombjai, a'ombok' levelei mozdulatlan állának; a' kert' vidám állati nem adának hangot. Tigris és Eufrát, Fizon és Gehon, 's a' szirt' lejtős patakai, mint a' holt tenger állva állottak. Elfeketülve szünteté sebes jöttét a' hó dél' fellege, az ítélet rémképe; villámi nyugodtak a' kormos kebel alatt; rettenetesb az ő állása villogó 's dörögő fürgetegénél.

Ádám és Éva itt nyultak - el a' porban, mintha vissza ohajtanának eredeti méhökbe. Semmi élet a' merevedt tagokban. De az Úr' hatalommal 's kegyel elegy szava felemelé a' mélyen buktakat, 's imitt állnak az ő atyai színe előtt.

„Az Úr feloldja a' lekötötteket;
Az Úr megvilágítja a' vakokat;
Az Úr felemeli a' lerogyottakat.”

Itt állanak Ádám és Éva, leszegzett arcczal,
szégyeny, bánat, félelem, rettegés között.

És szóla az Úr: „Mit miveltetek? miért halaványult el arczatok? miért remegnek ajkaid? 's szemeiteket hova sűtitek-le a' földre, miért nem emelitek bizodalmasan fel hozzám?”

„Szavadat hallók, felel féléken a' férfi — szavadat hallók a' kertben, 's megfélemlénk, merthogy mezítelenek volnánk, 's elröjtözénk.”

„És ki veté néktek szemetekre, hogy mezítelenek volnátok? Nemde a' fáról, mellyről megparancsolám néked, hogy ne ennél, ettetek?”

Igy árulja-el a' véték magát, midőn leginkább iparkodik a' vétkes röjtözni! De ki van már mondva: a' kegyes bíró segít a' remegő vétkesen; könnyít a' véték' megvallásával járó szégyenyen.

Te kemény atya! mit dühöngsz te, vétkét szégyelve takaró gyermeked ellen? majd még gondosabban fogja elvonni magát 's vétkét szemeid elől; mérészebben vétkezik, makacsabban hallgat, 's martalékja leszen keménységednek.

Jer, tanulj az isteni atyától mérséklést. A' szégyeny még egy megmentett javunk a' paradicsomi hajótörésből; halvány szikrája, a' még bennünk szunnyadozó erkölcsi érzésnek; jobbra vezérlője a' megbukottnak. Ne iréntsd azt dögletes leheletteddel: annak gyilkosa, gyilkosa erőnyünknek. A' ki pirulás nélkül tudja megvallani vétkét, pirulás nélkül el is tudja az azt követni.

„Jaj neked! a' ki dicsekedel rosszaságodban, és hatalmas vagy a' gonoszban.”

Ádám és Éva könnyebben lélegzének már; a' sötét felhőt fellebbenti az Úr' szele, 's apró felhőcskében oszlatja-el. A' kert' terményei ismét életet vesznek,

Kőnehezséggel nyomja a' vétek' beltudása szívünket, míg őszinte megvallása nem tágit rajta.

Ádám azonban mentéséhez fog, 's a' nőre tolja vétkének sulját, nője a' kigyóra. — Így mentegetik magokat az atyai tilalom ellen vétett gyermekek; mindenik kíván kevesbbé vétkesnek lütszani a' másiknak bekeverésével. 'S ah! mi még ma is mindnyájan Ádám' 's Éva' fiai vagyunk; mi megnőtt, megérett fiai!

Az atyai bíró megfenyíté most a' vétkeket, egyiket a' másika után. Kimondja Ádántra a' törvényben említett ítéletet: „meghalasz!”

„Egy kis mézet kóstoltam,

És ime meghalok!”

„A vétek' díja — halál.”

De nézzétek a' kegyes bírót! el nem há-
rítja a' büntetést, mint a' vétek' szükséges és
természetes következéseit. De enyhíti azt, 's
elviselését könnyíti; 's oda intézi, hogy benne
az óvásnak bizonyos és foganatos szereit legye-
nek. Nem üzé-el vad hangon színe előtt a' sze-
rencsétlen gyermekeket, sem rémítő kemény-
séggel nem dorgálja; elmondja jövendő terhei-
ket, az élet' bokros bajait, de vigasztalja is őket.

A' szidalmazó, verekedő, kinzó ember-
atyák és ember-nevelők! valjon miket akarnak
ők nevelni? magoknál még fenébb vadakat!

A' kigyó, az oktalan állat — az első em-
ber előtt semmi egyéb mint kigyó, bármelly
csudálatos kigyó, de csak kigyó — valamint
erkölcsi értelemben nem vétkezhetik, úgy nem
is bűnhődhetik. Melly szép leereszkedés Isten-
től, kinek példáját — vajha annyi tanúsággal —
ma is követik a' gondos anyák. Midőn a' gon-
datlan gyermek házi állattal játszik, 's az állat-
tól véletlenül megsértetik, elsikoltja magát,
annyához, dajkájához fut, sír, panaszkodik,
hogy fujják vett sebét. Semmivel nem vigasz-
talja őt dajkája könnyebben, mint ha a' sértőt
bünteti. Az isteni 's atyai bíró előszer is a

kigyóra mondja ki az ítéletet. Alacsony sors juta így a' kigyónak, földünk' különben jeles állatának, és örök utálat, üldözés ellene a' földi Királynak, az embernek, de különösen az asszonyneemnek részéről. De e' neme a' csábító' megaláztatásának, inkább érdeklé az embert mint a' kigyót. Látá az ember, hogy a' bűn bűnhődés nélkül nem marad, hogy szent és sérthetetlen Isten' akaratja; szent és sérthetetlen az Isten' akaratjában megszentelt törvény, a' természet' rendje. Egy szükséges intés is világosan tűnik-ki a' kigyó ellen mondott ítéletből: az Isten' parancsa: a' törvény ellen semmi csábítóra nem hallgatni; semmi hizelkedésnek nem hódolni; semmi példára, 's a' törvénytelen tettől látszólag származott jólétre nem ügyelni, hogy elálljunk a' törvénytől, a' szentet megvetni; messze kerülni; velek, ha ki nem kerülhetők, erős lélekkel, rendülhetetlen tiszteletből 's hódolásból Isten és az ő törvénye iránt meg is ütközni; győzedelmeskedni, hogy erőnyünket kivivjuk. Valódi, erős alapja ez az erkölcsi világnak.

Magában az Ádám és Éva ellen hozott ítéletben is találunk holmi vigasztalás' nyomára. Igen természetes és ember' jövendő állapotjához szabott büntetés vala a' száműzés Edenből. Valamint a' felnőtt gyermeknek, elvéve attya' szájából a' neki szükséges oktatást és intést, ki

kell kelnie léte' bölcsőjéből, az atyai házból, hogy tapasztaljon; az élet' viszontagságaihoz szokják, 's erősedjék; 's most már maga gondoskodják önmagáról; maga legyen önszerencséjének eszközlője: ugy kelle az első embernek kikelnie gyermeksege' Edenéből. A' véték által feltámodtak ember' természetében az eddig szunyadozó testi 's állati ingerek: a' test természetesen hajlandóbb leve a' röstökre, munkátlanságra; hajlandóbb a' rosszra, mellynek a' munkátlanság dajkája. Eden' termékeny földje, szemet szívet legeltető virányai, csak ártatlan ép természetü embernek lehettek vékony élelmére, szelíd örömeire valók; a' megromlott unatkozásra és dologtalanságra hajló, több, egymás után szaporodó, nevekedő szükségekkel küszködő természet azokat hamar unta 's unalmában erkölcsiségének tetemes kárait valhatta volna.

Nézzétek a' puhaság' lágy ölén ringatott ifjat, kit születése óta semmi gond nem foglaltoskodtatott; semmi bú nem szomorított; semmi szükség nem nyugtalanított; ki mindig kénye 's kéje szerint mulatkozott, hivalkodott; téjben füresztve, rózsák között heverve, virány' árnyaiban sétálva eregette napjait; kit nap' hősege soha nem fulasztott; éj' csípős levege soha nem rázkodtatott; ki mindig édest szopott, keserűt soha nem kóstolt, 's a' t. nézzétek az

ilyent, 's nélkülem elgondolhatjátok, mi lesz az ilyenből! Hibázna, haki az így neveltet szelíd, nyájas embernek fogná gondolni: a' legkényesbben neveltek lesznek a' legtűrhetetlenebbek, a' legvadabbak egyszersmind. Ők parancsolni a' légnek, hogy ne mozduljon; a' szélnek, hogy ne süvöltsön; a' napnak, hogy fényét röjtse-el; a' sorsnak, hogy ne kockázzon; a' sors'Intézőjének, hogy tegye-le a' kormányt; a' halálnak, hogy haljon meg — szeretnének, 's mert nem parancsolhatnak, dúlnak fulnak, dühöket azokra fúva ki, kikkel bánhatnak; képzelt mennyöket tévesztve a' pokol' tüzét, melly keblöket égeti, másokra is okádják, ezer bajnak szerzőji, ezer jónak dúlóji. — Nézzetek át a' világ' történetét, különösen a' hanyatló Rómáét; tekintsetek a' házi nevelés' kamarájába; 's ott is itt is összehangzólag találjátok itéletem' igazságát tagadhatatlan tettekben; azt, hogy az eikényezettett, elpuhult, lágy ifjúból lesz a' legkegyetlenebb emberszörny. Jól mondják aszcétáink: a' munkátlanság ördög vánkusa! — Nem! Ádámnak 's Évának ki kelle Edenből, hogy el ne vaduljanak.

Ádámnak Edenből ki kelle, ha mélyebben ejtetni nem akart. Mi lett volna itt belőle? mi maradékának hosszu sorából? 'S ki tudja a' szomorú következeseket jobban, mint az isteni atya tudta? Munka, erős munka, melly egész

embert foglalatoskodtasson, mellyben kifáradta után lehet csak hasznos, nem kártékony, édes, nem unalmas a' pihenés. Az elgyengült természet' erőnye csak a' testi indulatok' zaboláztatása által kaphat-fel; csak szüntelen munkálódás által léphet tükélyről tükélyre, „Bölcsesség őrizte-meg a' föld' előszer alkatott egyetlen attyát; és felemelé őt esése után. Ő adott neki erőt, uralkodni mindenen.“

Te, kinek csürébe minden gond és munkálódás nélkül folyik a' tápláló mag; kinek kincstárai kimeríthetetlenek; ki henye munkátlan-ságban éled-le az élet' napjait: te szerencsém lehetsz ugyan és vagy, 's a' buta nép irigyli szerencsédet; bámulja, imádja külfényedet; de boldog is-e hát egyszersmind? magad ugyan ezt hitetheted-el egy ideig magaddal, mert szebb örömeket a' hivalkodáséinál soha nem kóstoltál; de már csak az is, hogy a' halál' egy gondolatja rémíti puha lelkedet, minden képzelt boldogságod csupa öncsalódás; 's hidd-el, a' tiszta lelkü, a' természet' közepén vidáman munkáló, 's munkájának gyümölcseit édesen, mérsékelve izlelő, ép testü 's ereü földműves veled nem cserél. Egy éjnek — 's mennyit nyújt neki illyent a' napoknak munkája? — a' nap' munkája után enyhítő édes álma, édesb neki a' te minden hiúságaidnál, ébredező álmadozásaidnál. Ő pihenve nyugszik fáradozásai után,

te szüntelen nyugalmad' ölében nyugtalankodol. Ne kincset, ne kincset, gazdag szülek, gyermekeiteknek! nevelést, ép testet, lelket, szívét, győzőjét a' munkának, a' bajnak; vagy hát együtt adjátok a' kettőt!

Kivezeté azért Isten őket a' paradicsomból, felruházva juhbőrrel az új hazá' keményebb levege ellen. Eden eltűnt, benne temetve az embernem' ártatlansága örökre. Csak a' vétkek jöve ki onnan, és a' gyengébbekben az első vétket pirító szégyeny. — Hova levél te! menny' adománya? te hajnalunk' tündér virága, mellyet egy lány érentés elhervasztott. Hasonló valál te a' korány' harmatához, mellyet a' nap' első sugara elseper, oh szelíd ártatlanság!

Oh gyermekségem' szépen nyíló Edene! létem' gyönyörű hajnala! sohajtják Ádám' 's Éva' fiai és leányai vétkes indulataikból feleszmélve, a' bánat' keserű poharát szerpelve, bú, gond, izzasztó munka' pályáján epedve; kétségek, félelmek, rettegések között iszonkodva, betegség, nyavalya által ágyra szegezve: oh mint ohajtanak oda vissza, hol még nem tudák mi a' jó és rossz, nem tudva azt is, hogy ártatlanok, Isten' gyermekei, és boldogok valának! Nem oda vissza szerencsétlenek, nem oda! árnyékként tűnt az el szemeitek elől és csak bánatos veszteségtek' keserű emléke maradt belőle nálatok.

Enyészet a' föld' hideg gyomrában, ez az agg bűnös' szomorú vége. — „A' vétek' díja — halál!”

De a' szeretet! követte-e ez az Edenből vándor szüleinket? Igen, te nem egészen hagyád el nemünket, te az istenség' minden bomlottat összefűző, minden leestet felemelő csendes leánya! Ott lebegél a' fenyítő atya 's az estöken szomorgó gyermekek között; megfogád az igazság' pálcáját 's csak gyengén engedéd azt az inkább bután mint gonoszul vétkezőkre szállani. Elkéséréd a' szegény száműztőket uj honokba, mérsékleni, sőt édesíteni kívánván a' szövényes, bajos élet' terheit. De Kaján, Éva' 's a' vétek' első szülöttje, a' vadgyilkos, agyba üté testvérét, 's vérébe fetrengve halt-el, kit magadnak nevelél, Ábel. Ez elhala, de te sebhedve lebegél-fel vele — az isteni szellemmel — mennyekbe. Mennyi Kaján fürdett azóta mennyi Ábelnek vérében! 'S te már egészen elhagyni látszál hideg kebelled vérengző nemünket, midőn magával hozza - le ismét a' vétek' száműzője, nemünk' isteni vezére, 's parancsot vevénk tőle befogadásodra, hogy szeretnénk Istenünket, 's feleinket. Buta nemzetség! mellynek parancsolni kell a' szeretetet, az egyedül boldogíthatót! 's még parancsolva is hány enged neki biztos szállást kebledben? 'S ki ellenkezik vele? ki üldözi e' nyájas leányát a' mennynek? Megmondjam? — a' sz e-

retet! — oh, de mi más szeretet ez! mi más természetű, mi más alaku ez az ellenszeretet! ez a' mindent dúló, mindent mérgítő szeretetlen szeretet! a' neve — önszeretet! Ez téveszté el Évát, 's a' tévedt Éva által Ádámot; ez döfeté-le Ábelt Kaján által. Oh önszeretet! oh kajánság! mikor szüntök ti meg pusztítani e' szerencsétlen nemzet? 'S ennek az ész, a' kormányos akar, de többszer sükeretlenül parancsolni; 's akkor, érezvén tehetetlenségét, még segít is a' kegyetlennek: kést ad kezébe, mindent rakásra ölni; tüzes kanótot, mindent lángba borítani, valami csak utjába áll. Oh, te mennyei szelíd szeretet! mennyire különbözel te ettől a' vérengző gonosz szeretettől!

„A' szeretet kegyes és jótévő;

A' szeretet nem irigykedő, nem dicsekvő,
nem fuvalkodó.

A' szeretet nem kevély, nem magát kereső,
nem dühöngő, nem könnyen bántódó.

A' szeretet igazságtalanságnak nem örvend,
örvend inkább igazságnak.

A' szeretet türedelmes, minden jót hiszen,
minden jót remél, mindent eltűr.

A' szeretet meg soha nem szűnik. — —

Hit, remény, szeretet,

De a' kettőnél nagyobb a' szeretet.“

Halljuk ismét lantját a' hellen Költőnek,
Hesziodnak:

Tüstént a' földből alkota a' mindkettőre sánta
derek (Hephaisztos, Mercuriusz)

Szűzhez hason alakot Kronion hagyásából.

Ezt felövedzé 's ékíté a' kekszemü Athéne.

Körül pedig a' Khariszek és a' tiszteletes Peitho
Arany perezeket aggattak testére. Magát pedig
A' szépfürtü Hórák koszorúzták tavaszi virá-
gokkal.

Majd a' test' minden ékeit egyengeté Pallasz
Athéne.

Melyébe pedig Hermes, a' követ,

Ilazugságokat, mézes beszédet, és csalárd szí-
neket

Zára, miként Zeüsz hagyá a' mennyropogató.
És szavakat

Ada neki az isteni tolmács. Nevezé pedig asz-
szonyt

Pandórának, mert az olümpi lakók egyig
Összegyűjték benne ajándékaikat, ártalmokra
a' találékony férfiakkal.

De hogy a' veszélyes kikerülhetetlen csejt el-
készíté,

Epimetheüszhez küldé a' derék Hermeszt az Atya,
Hogy a' mennyei ajándékot hozzá vezesse. Epi-
methéüsz

Nem gondolá meg mit neki monda Promethéüsz,

Hogy ajándékot el ne venne az olümpi Zeüsztől,
sőt küldené

Vissza, netalán mi rossz érje a' halandókat.
De elvevé azt, 's birván már a' rosszat, érezé.
Mert ezelőtt az emberi nemzetségek minden rossz
nélkül

Éltek e' földön, nehéz munka
És terhes nyavalyák nélkül, mellyek vénséget
vonnak emberre.

Ám nyomorgás alatt korán vénülnek a' halandók.
De az asszony kezével a' nagy edény' dugaszát
elmozdítván

Megrázá azt, mellyből az emberekre nehéz ba-
jok áradának.

Maga a' remény maradt ott a' türetlen
Házban, az edény ajkai alatt, 's ki nem
Röppene, mert előbb visszanyomá az edény' du-
gaszát,

A' felleggyűjtő, paizsrendítő Zeüsz' tanácsára.
Sokféle bajok bolyongnak pedig az emberek
között.

Tele a' föld rosszal, tele a' tenger is.
A' nyavalyák éjjel nappal tolyongnak
Hivatlan az emberek között, sok rosszal terhesek;
De csendesesen, mert szavokat vevé Zeüsz, a'
sokfortélyu.

Igy Zeüsz eszét útol soha nem érhetni.

Utána a' Keresztényét :

Siralom' völgye.

Szép ligetes völgyön, szép Éden völgye ölében
Megjön az életelő Álom hév karral ölelni
A' csöndes szívü Nőt. Tova jár vala férje,
gyönyörrel

Járja be fülde' kies téréit, megjőve nejéhez,
Hogy szive nem zavarodt nyugtát hozhassa, 's
továb megy

Még növevényi között, miket ő nem láta, de
Isten

Nagy kegyü kézzel adott szűz hajnali gyöngybe
fürösztvén ;

'S mint ezeket látá, szive bételt égi örömmel.
'S menne szelid szívvel csöndes hölgyéhez azonnal,
De megakasztja szemét a' szép patak ; andalo-
dólag

Rajta vesz, és nem tud szaporán megválni csodája
Képeitől. A' tiszta folyam négy ágra oszoltan
Harmatnál tisztább csöppökkel is öntözi Édent,
Ada dicső földét, 's fölvesz partjára ezernyi
Állatot és nagy szomjúságban itatja is őket.
Ezt is látta az Ártatlan ; 's ki tekintheti őtet,
A' miüdön leborúl Tigris' partjára ? ne féljen
A' rohanó állat rettentő hangu szavától ?
Mellyet örök hatalom bele íhlete nagy kegye-
lemből

Lelke szelidségét hordozza magával, eszében

Semmi hiúságnak nincs még épülete, szivén
 A' két arczu remény nem tol föl szörnyeket, égő
 Könnyei sen húnak sanyarú emléknek utána:
 Csak maga ártatlan gyönyörében hajlik az ékes
 Tigris partja fölé, 's valamintha nagy égbeli csillag
 Szállva alá ragyogó sugarával 's füstene fényes
 Lánghidat, olly fényben hajlott vala martva az
 ember.

A' víz habja szelíd suhogással iramlik előtte,
 'S visz pillantatokat, pillantatit a' nagy időnek,
 Mellynek ülén boldog 's boldogtalan élete szűnyadt
 Adának 's vele mindennek. Míg elsuhog a' víz
 'S hoz tisztább folyamat; vele megjön az állati
 tábor.

S' Áda szemén még sincs irtózat, keble nem érez
 Félelmet, sem erős karral nem készül előkbe.
 De ártatlan ajak hangjával szóla: „Ti társak
 Vagytok-e e' földön nékem 's hölgyemnek örökre?
 Oh ha ti társimmá vagytok földemre teremve,
 Hölgyemet és engem nem fogtok bántani dühvel.“
 Így szólt ő; de feléje suhong csörtetve az állat.
 Tarka az állat igen, dühödő formája, szemében
 A' megülő szikrák lángokba keverve lobognak,
 És az egész állat vagyon úgy alkotva haragra,
 Társaival hogy egész életében harczokat üzzön,
 'S vér legyen a' harcznak mindenkori díja:
 nem árt most

Még is az illy iszonyú, de egész testével az
 ember'

Lábaihoz terül-el 's nem vágy gyilkolni. Azonban
Áda is a' partról fölkelvén szólani kezdé:

„E' folyam is Tigris, te is úgy légy tigris örökre,
Hogyha ezen folyam elszárad, légy akkoron ujjá.
Most pedig elkésérj lelkem rokonához, az ékes
Hévához, kit örök létének napjain őrizz.“

Ő ezt mondta ugyan, de megy a' himtigris utána
'S leghívebb örként késéri nejéhez. Az asszony
A' csöndes völgyben leborultan csöndesen alszik.
Képe mosolygóbb a' napnál, szűz homloka tisztább
Egi szelíd holdnál; de az álom tüzte szemére
Eje sötét leplét, 's nem gyújt neki déli verőfény
Szép ragyogó napot és örömet, lekötözve nagy
álom'

Karja között szemlél sok képeket a' szüzidőnek
Képeiből 's rajtok lelkének társa mosolyg fűnn.
De te kemény álom, ne kötözd-le kezedd az
asszony'

Szép szemeit, le pedig ne borúlj olly mélyen az
álom'

Elragadó ágyára 's gonoszt oh Héva! ne álmodj.“
Áda is ezt gondolva borult melléje nejének
'S szunnyadozó hölgyét szép szó keltette, de
mélyen

Alvék az még is, 's nem kelt szép szóra. Sok ékes
Hangu madár megjön 's ébreszti hijában da-
lával,

Mert nehéz a' földtől 's álmaitól válnia. Miglen
Álmai képeivel nehezeden Héva vesződnék;

Elbúsulva magán szomorún lobogatva sörényét
 Jó a' harczos oroszán is 's lesimulva az asszony
 Lábaihoz, hiven 's mindenkoron őrzeni készül.

A' nehez álomnak szakadó órája lefolyt már.
 Héva is ébredezett panaszos gili' árva dalára.
 Volt a' dal panaszos, de nem ébrede árva pa-
 nasszal

A' boldog szívü hölgy, 's mi öröm láthatni va-
 lókat

Alma borongó képeiből. Szép kertnek ölében
 Ült vala ő egyedül valamint tündéri királyné,
 A' kinek a' hajnal jöttével fülmile zengné
 Énekeit viruló rószák bokrainak alattok.

Őre kies kertben tigris vala, harczos oroszán,
 Mellyek ezer résztől fognák őt őrzeni híven.

Alma imilly vala 's szíve örült álmának ezekben.
 A' titok éjéhez közelítész-e asszony? örökre
 Röjtsd-el azon titkot, mellyet lelkedbe fogadtál.
 Hogy soha emberiség ne sirassa, de fölnyilik
 ajkad

És férjedhez imilly szót mondasz: „Férjem az
 álom

Tellyesedett, lássad, szép kertem' bájos ölében
 Én egyedül ülven valamint a' földi királyné,
 Hajnali/szép féynél dalt mondott fülmile nékem;
 Öröm is a' tigris volt 's rettenthetlen oroszán.
 Még, Eden' közepén láttam kivirágzani bimbót,
 'S a' feselő bimbó csak azért érlelte gyümölcsseit,
 Hogy ha örök napokig látnók e' földi világot,

Titkait Istennek tudhassuk mink is egyenlőn.
 Jer jó vérem azért a' fának tépd-le gyümölcsét;
 És, ha tudok mindent, te se légy kirekesztve
 belőle.“

„Oh jó hölgy! mi nehéz szavadat nem hall-
 nom ez egyszer;

A' fa nekem, neked is tiltott, ne szakasz-d-le
 gyümölcsét,

Mert kegyelem-hangon sokszor mondotta Úristen:
 Melly órán e' fát gonoszul érénted, örökre
 Elveszesz és sanyarú kín közt fogsz térni po-
 ródba.

Mert gonosz e' fának noha szép a' szemre, gyü-
 mölce,

Es örök életből kinyiló szemeidre halált hoz.“

Monda szelíd Ádám kegyesen kérlelve az asszonyt.
 De mi után eped a' lélek, nem hagyja feledni
 A' tüzes elmének; nagy anyánk jó Héva is így volt;
 És ezen órában lelkén fölütötte ijesztő

Rémeit a' kétség 's a' csalfa remények alakja,
 'S ártatlan lelkét ez időben veszteni kezdi.

És fájdalmas ajak hangjával szóla: „Szerelmes
 Jó vérem, rokonod vágyát megvetheted? egyet
 Kértem ezig tőled, 's tudnád-e tilalni ez egyet?
 Oh ha az Istennél van még részünkre kicsinded
 Irgalom, úgy ezekért nem fog megverni. De
 angyal

All a' szép fánál, 's Isten' szent angyala csallhat?
 Ez szólott hozzám, ez mondá: „Héva szakasz-le

E' fa' gyümölcséből 's hidd-el fogsz-élni örökre,
 'S titkait Istennek levonod kebledbe bizonyyal.“
 Héva imigy szólván nem akar lelkébe tanácsot
 Venni, de férjének leborúl vállára rebegvén
 Angyala szózatait, mellyekről Isten itéland.
 Még is az asszonynak szava győz, meghajlik az
 ember,

'S háborodott arcczal késéri veszélye' helyére.
 Elmarad a' térség, gyönyörök helye, édeni
 lakhely,

'S a' minden gyönyörök' kertét ordítva vad őrzi.
 Mert mikor a' kertből hölgyétől híva kilépett
 Ada merész szemmel nézván szép kertje' virányait
 Visszahagyá vadait, 's kertjét őrízni parancslá.

Völgyben az első nap' sugarának örülhete
 Adám ;

Éden' völgye' kies lapján láthatta nejét is ;
 E' völgyből rideg úton járt lánczolvá nejéhez ,
 Hogy bár lángpatakon szép hölgynek karja ve-
 zetné

Átal, egész örömes szívből indulva utána.
 'S ott a' kert' közepén van az ember' lelke csodája.
 A' gyönyörű bimbó már elhullatja virágát,
 Hozza gyümölcsét is, mellyből nyildoklana élet
 A' hív embernek, de ha tiltott, benne bűn érik.
 És ugyanaz. Mivel e' fától elzárta Uristen
 Lépteit embernek, 's ha jövend, elhozza halálát.
 Még is az asszonynak csábító vágya föléled
 Álmai' képeiből 's illy szókra ereszti-meg ajkát:

„Nézdse szerelmes férj, nem csaltak-el álmain
engem ;

Nem hiu képek ezek ; de ha lessz illy tiszta vi-
ragszál

Édeni földünkön, 's ha teremni fog egy fa' mo-
solygóbb ,

Akkor igaz szüdből minduntalan áldom az Istent.
Most pedig oh vérem férjem, nézd e' fa gyü-
mölcset ,

Milly gyönyörűn mosolyog, mi gyönyörrel csügg-
le az ágról.“

'S hámula Áda midőn hozzá így szóla az asszony ;
És zavarodt szüdből így szólott hölgye' szavaira ;
„Héva, szivem rokonom, ha hiuk nem voltak
is álmaid,

De vagyon Édenben még ennél szebb fa, mosolyóbb
Ennél is, 's tavasz' arcza mosolyg a' tiszta virágon,
En én jó szüdből mindenkoron áldom az Istent.
Most pedig oh rokonom, hölgyem, nézd e' fa
gyümölcsét ,

Tiltva vagyon nekünk, ha gyönyörrel csügg is
az ágról.“

'S rettege Héva midőn hozzá így szól vala Ada.
Még is az átkozatos szóról elhaligat az elme,
'S a' csuda törzsökről szólal tompulva azonban
A' csábító löny, noha angyalt képeze arcza :
Asszony az almában nincs méreg, jersze szá-
kaszd-le.“

O így szóla ravasz szóval, de vidulva az asszony

Monda merész ajkkal: „De ha tiltott nékem ez
alma,

Mit tegyek oh angyal? miudón tiltotta Uristen
E' fa' gyümölcséből ennünk, mondotta: ne érintsd
E' fát, és ne egyél, mert meghalsz tőle azonnal.
Mit tegyek oh angyal, ha letiltott e' fa' gyü-
mölce?“

„Asszonyi állat, az Ur csak azért mondotta, ne
ennél

E' fa' gyümölcséből — csábítva szóla az állat —
Hogy soha őhöz ne legyen más senki hasonló,
Titkait elröjtvén, titeket hágy lenni vakoknak.
Én magam e' fa' gyümölcséből szokom enni na-
ponként

És meghaltam-e már? 's meghaltok-e ti is azonnal?
Oh nem, az Istenhez lesztek mindenha hasonlók,
Titkait is tudván szemetök megnyitva leendnek.
Asszony, ez almában nincs mérég, jerszé sza-
kaszd-le.“

Igy szólott ismét és kezde szakasztani a' lőny
A' fa' gyümölcséből, hogy példát adna. Siralmas
Lőny, te is átokkal fogod elszenvedni keserves
Napjaidat, megülő gyötrelmid vége mikor lessz?
Majd örök életeden csodafának mérge patakká
Áradoz és lobogó lánggá lessz rajtad örökre!
És e' csábító ördög vala fényes alakban.

Elvesze már a' hölgy, a' gondolat ölte meg ötét,
És a' fényre törés; leszakasztván bűnei' magvát,
Tengeri örvényként lesodorja az átkozat' öble.

'S még egyszer szalad a' nyomorúság fája tövéhez
 És ellopja kemény kézzel bünokozta gyümölcsét,
 És eszi a' vétket, 's nyomorú férjével evé meg.

A' bünös étek után már visszakiváncozik
 Áda,

Hölgye is a' vétkes' nyugodalma' helyére sohajtoz.
 De a' szép napnak lehaladt már tiszta sugára,
 És eljött szomorún beborult arczával az éjjel.
 'S nem maga, de viharát lángszínbe kevertten
 idézvén.

'S nem rettegsz-e szegény ember ha fölötted
 üvöltve

Kelnek el a' viharok? ha reád dördülnek az égi
 Menykövek, oh hova légy? mostan ki fődüz-be
 paizsként?

Már nem is ártatlan lelkében rendül az ember,
 De bünös órából legelőször is öldösi ártó
 Félelem és lelkét orjás büne' szörnye ijeszti.

Futna az elrontó Szélvésznek előle nyugalmas
 Kertje örök tavaszába; de rémképével eléáll
 A' szigorú tigris 's nyelvéről lángot üvöltöz.

Mond panaszos szókat szomorú lelkében ütődve
 Áda miként hazaüzte fiú; de kegyetlen oroszlán

A' panaszos szavakat ordítva felelgeti vissza.
 És nem hagynak ezek részt vennie kertje' virágzó
 Kellemiből, kiket ő ezelőtt maga rendele örül.

És lesi őt szörnyen sanyarú prédára vadállat
 Ehenülő fiunak, 's ha bolyog, vérével itatja
 A' szomjus kölyket. De vonulva fűgének alája

Csak panaszos szót mond, panaszaihoz kötve
siralmát

És aranyemlékét a' vesztett boldog időnek.

Oh lehet e' földön megölőbb fájdalmat az élet
Kinjai között érezni, midőn el kelle maradni
A' szeretett, siratott Éden' minden gyönyöreitől?
Mondj ember, ha lehet, szigorúbb kint, an-
nak is, a' ki

Még alig ismervén örömet, távoznia kelle
Mindentől 's attól, kiben öneki nyílt vala Éden?
Törzsökapánk így volt, így anyánk kezdette
siralmát,

A' kinek elsőben szemeit most önti könnyűár.
Érezi, oh igen is mélyen már érezi bűnét,
Érezi, hogy kiveszett ártatlansága szívének;
És mellytől nem félt ezelőtt, most dulja ülőleg
A' szégyen 's önférje szemeit nem tudja kiállni,
Kénytelen a' vadfák levelökkel fődni szemérmét;
Forr, remeg és retteg, 's mindenkori félelem örzi.

De nem röjthetik el szentebb bírónak előle
Már magokat; ropogó felhők' szikraí csatáznak
Rajtok erős hangon megdörren az ég' szava, 's égő
Fellegülén nagy Uristennek dördül-ki haragja,
'S Ada remegve kiált: „Úram, Istenem! elve-
szek immár;

A' fa' gyümölcséből ettem megcsalva; az asszony
Csalt vala meg. Hogyan álljak elé, ha me-
zétlen azon test,

Mellyet adál 's mellyből asszonyt káromra te-
remtél?"

Es ugyan illy szavakon szólott rettegve az ember.
De dörögő hangját haragokba vegyíti Uristen,
'S a' tilalomgázló asszonyhoz dördül az átok:
„Asszony, ezen kortól fájdalemak' terhe reád
szált,

Anyja szülőkin közt leszesz a' bünvérü fiúnak.
Elhervadsz ezután megülő sok kínjaid ágyán.“
Áda is illy szavakat hallott: „Te pedig mivel
a' hölgy'

Erdeklésre hajlottál, e' kerti örömtől
Zárva leszesz 's a' puszta mezőt behintem előtted,
Durva tövisekkel, sok vért izzadva tenyészted,
Hogy magot a' sanyarú föld is méhébe fogadjon,
A' hova tégedet is leszorít valahára halálad.“
Bün' szolgálji fölött így tartá itéletet Isten,
'S a' ravasz állatot is nem szánta megütni:
„Gonosz löny

Légy te is átkozatos 's üldözzön minden örökre.
Étekül a' föld lessz, melled fog vásni mezőben.
Harczokat éleszték teközötted, ez asszonyi
állat

Magva között, 's fejedén fog még gázolni az
asszony,

'S megtöri, és nem lessz többé csábítani hatal-
mad.“

„Istenem! oh ég' 's föld' szent Istene! mer-
re taszítasz

Engem ezen földről? 's hova szent arczodnak
elöle?

Oh Éden, gyönyörűségem' szép földje! bucsút vesz
Tőled, örökre bucsút nyomorú bús életü Áda.
Tőletek is minden gyönyörök, mik napjaim
arczát

Szűz kedvvel mosolyogva köszönteni jöttetek
egykor.

Még is örök Hatalom! ne taszíts-el örökre szí-
nedtől,

Kit kegyelemből alkottál képedre hasonlót.

Végy kegyelembe megint, 's ne utálj-meg, kér-
lek, örökre!"

A' menny 's földnek urát így kérte keser-
vesen Áda

'S elhangzott panaszát ámbár hallotta az ég 's
föld;

Nem vala szánakozó, ki segítene földi keservén.

A' haragos bíró Édent megrázta szavával.

A' viruló ligetek szomorún változva tavakká

Elhaggyák diszöket 's bennök sok fürtelem érik.

Négy folyamok' partján többé nem szunnyadoz
álom,

Álma az ép kornak, de tenyész tenger hünök'
álma.

A' születő fiunak részére; hatalmas erőben.

Följön az eltemető átok sok ezernyi csapással.

'S nincs öröm a' multból, riadó bú kergeti
vissza

Tébolodott vadként az öröm' mulékony alakját
 Még sokszor ha szivén Ádámnak föllobog Éden'
 Képe virágzó kellemivel, fölemelve keserves
 Karjait a' nagy egek bosszús Fölsége öröklő
 Zsámolyihoz vétkét keseregve kiáltja könyűk
 közt.

'S Éden elült örömét még egyszer vissza-ohajt-
 ván,

Elmegy az ékes föld' utait kikeresni; siral-
 mas

Szóval mondja nevét, de szavait már senki
 nem érti.

'S Hévat is nyomorú szivvel viszi arra ke-
 serve

Gyakran az éj' jöttén, ha reá tódulnak elág-
 zott

Kínjai; de szemeit már meg nem akasztja vi-
 dámság,

'S könnyek közt viszi ő Éden' kapujához ezer-
 szer

Lelke' maró férgét, kér is sirodalmas ajakkal

Visszabocsátásért, de szavát még angyali lélek

Sem szánhatja nagy égi Kherub villogva eléáll,

'S Éden erős zárait lobogó tűzkarjai őrzik.

Sír hát Éva örökre könyével is öntözi földét,

A' siralom' völgyét; siralom közt várja ha-
 lálát.

II.

R e l i g i o.

H i t.

Természetünkben van egy elröjtött tehetség, mellyet hívő tehetségnek nevezhetünk, 's a' mellyre talán soha sem fordítunk arnyit figyelmet, a' mennyit, tekintvén annak életünk fonalába szövődését 's a' folyadékokat, melyek belőle reánk 's egész nemünkre származnak, érdemlene.

Hármat teszen minden hit fel: kinek, mit, miért hiszünk?

A' hit valamint természetes ugy szükséges és jótévő tulajdona embernek; 's épen ugy szellemi okos természetünkhez tartozik, mint szinte az ész és nyelv; megkülönböző billyege annak.

Hit nélkül beh szegény, beh veszendő volna ember mind állati mind erkölcsi tekintetben!

A' hit tudvágyunknak egy igen bő 's talán sőt bizonyosan első szökrénye. Az ész! milly lassan, milly későn fejlik, érik ez? 's milly

szegény, ha egyebünnel nem nyer elemeket? A' tapasztalás! milly töredék ez? milly szűk? mennyi veszedelemmel tellyes? milly könnyen téveszthető, örökre elvesztő lehet ez?

Hit tartja, erősíti, bátorítja, vezérli a' még gyermekembert. Attya' 's annya' szavának hiven, az életpályán belül feshő gyermek tanulja egyedül, neki mi hasznos és jó, mi kártékony és rossz. Ha nem hiszen — hála! a' gyermek csak hinni, nem okoskodni is, csak engedelmeskedni, nem merni is, tud — ha nem hiszen, botlik, esik, vész. Itt a' víz nyeli őt el; ott a' tűz égeti, emészti-meg. Itt egy kis méh halálos szűrést ejteth gyengéd bőréen; ott egy elébe mosolygó, de mérget röjtő virág, gyümölcs olthatja - el bimbójából feshő életét. — Az atyai szó: „fiám! ezt ne tedd; ha teszed, megbetegszel! meghalsz!“ rettenetes igék is, mint előtte ismeretlen tárgy hangok csak futólag zengenek-el füle mellett; lelkére egyedül az atyai tilalom hat tellyes erővel: „Ezt ne tedd!“ Nem okoskodik, nem fontolgat. Jaj neki, ha ezt teszi; már is aüllyedez.

Hit' karján lép-fel a' neki serdült, vágyokkal, reményekkel, erőkkal tele keblű ifju az előtte megnyilt tágos de szövényes pályára. Hit nélkül botlik, bukik, esik, zuhanik. Egyik botlás a' másikat, egyik bukás

a' másikat éri, 's elvész! Hány, önerejében bizakodó ifju, megvetve az ősz kor' intéseit, lön már áldozatjává mérész hitetlenségének! 's hány hasznos tagja veszett közöttük el az emberiségnek! Csak bolond tanul önkárán, 's az öntapasztalás ritkán szokott veszedelem nélkül megtörténni. Nem volna szerencsétlenebb társaság, mint a' mellynek igazgatása egy csoport tüzes, mérész ifjúság' erejére bizatnék; a' határtalan hév úgy borítaná a' tartományt lángba, mint a' mesés Phaéton tűszekere földet és tengert. — Ifjunak legbiztosb kalauza az ősznek tanácsa és példája; az előkor' története. Ezeknél fogva bátran lép; biztosan teszi öntapasztalásait és sükerrel munkál. Így is botolhatik ugyan, de ritkábban, kevesebb kárral, 's a' mi legfontosb, lelkesmerete' csendeségének sérelme nélkül, 's könnyen lábra kél. — Boldog ifju, ki figyelemmel hallja az agg kor' tapasztalásait, 's annak szavait szívébe nyomja; veszni akar ellenben, a' ki megveti.

Hit' keze köti-meg a' legszebb, legtartósb, legboldogítóbb barátságokat; az vezérli elvállhatatlan szövetségre a' házasulandókat; 's a' vizsónszeretetet, bizalmat, és hűséget az egymásiránti hit — hogy szeretik egymást inkább mint mindent e' földön — tartja fen ren-

dülhetetlen közöttük. Gyengítsd meg e' hitet lelkükben, 's minden hűlni kezd.

Hit gerjeszti, bátorítja, vezérli a' munkás férfit nemes céljainak állhatatos űzésök-re: hit önerejében, segéd társaiban, 's a' világ' bölcs intézőjében.

Hit tartja - fen az emberi szerződéseket, a' viszonyokat, mellyek szorosán kapcsolják egygyűvé az embereket és nemzeteket; a' fejedelmeket és jobbágyokat; az urakat és szolgálákat; adókat és vevőket; magokat az ellenségeket: hit az emberiségben! Nem ejtethet valami nagyobb sebet az emberiség' javán, mint a' hitszegés, 's a' mi ebből következik, az egymásiránti hitnek csökkentése.

Hit' karján tekint a' pályát végig futott ősz élete' közelítő fogytára; csendesen várja ezt feltekintve a' csillagos égre, mellyről neki egy jobb élet' reménye sugárzik alá. Hit Isten és halhatatlanság iránt.

Miként támad emberben ez a' természetfeletti hit?

Az emberi lélek; ez a' mindig munkáló, elmélő, bontó és ismét rendelő ereje embernek, különféle tárgyakra és tárgyiránti öntudásra nézve, különféle viszonyokban 's állapotokban érzi magát lenni. — A' tárgyak! mennyifélék ezek? mások csupa szellemiek, a' millyen Isten 's az erkölcsi világ és rend; mások csupa tes-

tiék, millyen a' külvilág 's ennek tüneményei, egyes részei; mások szellem-testiék, millyenek az állatok; mások ismét szellemerkölcsiék, millyenek a' fentebb rendü szellemi lönyök; mások szellemerkölcs testiék, millyenek az emberek. Mások ismét érzékiek, mellyeket érzékműszereinkkel tapasztalunk; mások csupa fogatiak, mellyekről csak fogataink vannak, nem tapasztalásunk is; mások érzékfogatiak, mellyeket tapasztalás 's fogatok által is ismerhetünk.

Mind ezek iránt a' lélek nem egyféléleg viszontatik; hanem különfélek lévén ezek, különféleleg vitetnek a' lélek elébe is különféle tehetségei, kül- és belműszerei által. A' szem lát egy fát 's átadja ismeretét a' léleknek; egy virágot, mellynek illatja az orrat üti-meg, 's szem és orr, az látás ez szaglás által közli a' lélekkel. A' méz sárgul a' szemnek, illatzik az orrnak, ízlik az íznek, belapul a' kéznek, 's szem, orr, íz, kéz, látás, szaglás, izlés és érintés által közlik a' gyönyörü bo-gármívet a' lélekkel.

Igy veszen a' lélek ismeretet minden kültárgyról külműszerei által majd egyesek, majd egyesült többesek által, 's mindeniknek bemutatására különös fogat, kép támad a' lélekben.

Ide tartozik a' kültárgyaknak millyenségek és mennyiségök: a' szín, tér, suly, alak, szám a' testi világban. 'S ut ezekhez a' ta-

pasztalás. Ez alsóbb rendü tudása a' léleknek, 's a' szer, mellyel ezt magaévé teszi, érzék, érzéki erők, műszerek.

Kötelességed oh ember, ezeket magadban és másokban épen tartani, folyvást gyakorlani: mert bár alsóbb rendü tudásokat szerez is ezek által magának a' lélek, annyira szükségesek még is ezek neked e' földi pályádon, hogy segítségük nélkül lelked örök aluszékonyságban 's tehetetlenségben nyavalygna. Az érzékiekről értelmiekre, ezekről szellemiekre emelkedik ember egyedül 's lépcsőnként. Ez rendje reánk nézve a' természetnek az örök Intézőnek hagyása szerint. — Embertelen törvény volt a' későbbi zsidóságnak ama Jézus által dorgált törvénye: *szemet szemért, fogat fogért 's a' t.* de embertelen inkább mint igazságtalan azok ellen, kik akarva foszták-meg e' becsülhetetlen tagoktól embertársukat; 's csak az kárhoztatja ezt a' fántanfánt (*poena talionis*) törvényt, hogy a' tett kárt új kárral bünteti a' nélkül, hogy az első pótolja.

A' benyomások, mellyeket ezen műszerek által tesznek a' testi világ' tüneményei a' lélekbe, gondolkozást, hasonlítást és különzést támasztanak benne. A' lélek a' tapasztaltak felett, habár elvonatnak is érzékei elől, gondolkodik; a' benyomott képeket vizsgálja, hasonlítgat, különzget. A' fa neki csak fa és

nem virág, habár virágos fa is; a' tölgyfa is fa ugyan de nem diófa; a' szín nem szag habár a' színes szagos is egyszersmind; a' hosszú nem gömb, 's a' gömb nem szög; a' lány nem kemény, az egy nem kettő 's a' t. de a' kemény is, a' lány is színes, és a' kettőben van egy is. — Csak egy fát látott, 's csak egy virágot fesleni bimbajából; 's több fát, több virágot teremt maga elébe, 's készen nála a' kertnek fogata. Ez a' képzés, melly a' felvett tárgyakat szaporítja, különfélesíti, mellyek azért a' külvilágban nem léteznek, de létezhetnek.

A' fa kivirul, virágzik, gyümölczsözik; levelei sárgulnak, lehullnak. A' rózsza reggel bimbajiból feslik; délben tellyesen nyitva áll kebele; esten lelankad, 's más napra lefolytak virági, 's ott áll a' száraz kóró! Szüntelen változások; fejlődések, növések, csüggedések, eltünések. — Honnan 's hogyan történnek ezek így? a' lélek sejtí. 'S mit sejt? Okokat, teremtő és enyészto eröket, mellyek ezen szüntelen változásokat felhozzák. Majd a' sejtett okokat és eröket indul felkeresni; nem nyugszik, míg fel nem leli azokat; 's ha fellelte, a' sejtés tudássá válik. De midön sokakban meglette azokat, sokakban el vannak rojtve szemei 's vizsgálódása elöl; még is a' feltalál-

tok szerint már már ezeket is hihetőleg megtudja határozni 's itt a' hihetőség.

Azalatt magába is tekint az ember. Erzi szép erejét 's tehetségeit; gerjeit és vágyait; szükségeit és kívánatit. Cselekedetinek követkeéseit tapasztalja, mellyek benne majd kedves majd kedvetlen érzelmeket szülnek. Felátad benne az önérzet és öntudat; 's e' kettőt nyomba követi a' szépnek és jónak; a' rútinak és rossznak érzete, izleti és erkölcsi érzet. Végre bizonyos rendet és czélokot veszen észre a' természetben 's önmagában, 's a' nagy roppant egyetemnek eredetéről, főokáról, a' rend' és cél' kimérőjéről, intézőjéről gondolkodik 's felemelkedik a' főök' sejtésére; megreppen előtte; de majd tisztelettel, hódolással, hálával és szeretettel telik-el iránta. Őt sejti magában és magán kívül; a' csillagos égben, a' világító napban; a' hódvilágban, a' vizek' hullámiban, a' föld természetményeiben. 'S minél tovább gondolkodik, annál erősb meggyőződése egy titkon munkáló erő, a' mindenség' főoka és intézője iránt.

És ime ez a' hit, minden religionak alapa. Ha igaz, tiszta emberben a' fölöny' fogata, a lélek ezen állapota egyszerűleg *hitnek* mondatik, különben *bal* v. *vak hitnek*.

A' természet' utján ugyan illy módon juthat ember Isteniránti hitre. Ha az emberek

igyen fejték-e ki magokban Isten' hitét; vagy Isten különös módon maga jelenté- e ki magát az első még gyermekembernek, megelőzve a' természet' sokszor lassu, sokszor bizonytalan utját? olly kérdés, mellyet csak a' történet igazíthat-el. Ez pedig az utolsót mutatja, 's innen kétféle hitnek támad fogata: egyik a' *természeti hit*, mellyet *tudományos hitnek* is nevezhetünk, melly egyedül a' tapasztalás' és vizsgálódás' utján készül, Ez a' philosophus' hite. A' másik kijelentésből ered, és *természetfeletti hit*, mellyet *vallásos hitnek* is nevezhetünk. Ez az emberiség' hite, melly hagyomány által adatik a' fiuról fiura, nemzetségről nemzetségre; bizonyos alkatu vallást szül, mellynek gyakorlóji különféle külső rendszerek és szertartások, az isteni tisztelet' mindannyi szerei és a' vallás' egyes ágazatának emlékjelei által egyesülnek. A' philosophus' hite puszta, hideg, 's csak az ész' dolga; emez ünnepi, meleg 's a' szívet érdeklí inkább. A' kettő egyesülve foglalja-el az egész embert, 's boldogítja őt.

Az Irás szerint nem egy értelme vagon a' hitnek: tárgyára nézve Isten és Krisztus-iránti hit különböztetik, de úgy még is, hogy a' kettő eggyé olvad, egyik a' másikban alapszik, s egy célzásuak:

„Hisztek Istenben? bennem is higgyetek”
mondá Jézus. Majd a' keresztény vallás általán
hitnek neveztetik, ellenébe az ó testamentomi
religionak, Mószes' intézetének, melly *törvény-
nek, körülmetszés' törvényének* neveztetik. Majd
végre a' religio' igazságairól, egyes ágazatai-
ról mondatik, mellyeket hittel fogunk fel:

„MenjeteK, hirdessétek az evangeliomot,
a' ki hiszen és megkeresztelkedik, idvezül.“

Fogantára nézve eleven és munkás, holt
és munkátlan hit különböztetik: az a' meleg
ez a' hideg; az a' vallásos ez a' tudomá-
nyos; az a' keresztény ez a' philosophiai hit.
Az elfoglalja embernek egész valóját, minden
érzelmeit, minden cselekedeteit, lelkesíti 's
rajtok haggya billyegét; ez csak az értelem-
ben vagyon, a' lelket alant, a' szívet hidegen
haggya. Az elsőben élő tiszteli, szereti Istent;
egészen néki hódol, egészen átadja neki ma-
gát; minden törvényt, minden kötelességet
benne lát szentelve lenni, 's öirántilag tel-
lyesít: mivel ő Istenben hiszen 's az ő egy
fijában Jézus Krisztusban, telve bizalommal
mennyei attya és isteni megváltója iránt. A'
hideg, holt hitü Istenben csak a' főokot tekintü;
erkölcsi törvényt tőle nem veszen; semmi köte-
lességet iránta nem ismer, mert ő csak Istent
hiszen. Abban él az igaz, melly nélkül lehe-

tetlen tetszeni Istennek; ebben az ördög is él, mert: „az ördögök is hisznek, és megremülnek.“

Más t. i. valakit vagy valamit hinni; más valakinek, más valakiben hinni; melly különsege a' hitnek nagy figyelmet érdemel, 's különféle balvéleményektől, tévelygésektől 's balgatagságtól őriz-meg bennünket. — A' zsidók hittek Istent, a' pogányok isteneket, a' keresztények hisznek Istent az Atyában, Fiában és szent Lélekben; hisznek bünbocsátást, feltámadást, ítéletet, idvezséget, kárhozatot, angyalokat és ördögöket. Mert *hinni valakit* vagy *valamit*, annyi mint annak létéről meggyőződve lenni, akar felel aztán ezen meggyőződésnek igazság, akar nem; mellynél fogva a' hit vagy igaz, vagy hamis, az az: *bal* vagy *vak hit*. Ennek ellenébe áll a' *hitetlenség*, mellynél fogva valaki tagadja azt, mit mások hisznek, melly vagy *okos*, ha a' nyilván hamis hitnek áll ellenébe; vagy *oktalan*. Így tartja a' keresztény hitetlennek a' bálványozót, az atheusok' seregét, a' zsidót és törököt, különb különb értelemben a' hitetlenség' tárgyaira nézve; ellenben a' zsidó és török a' keresztényt. A' keresztény hiszen Krisztusnak, az apostoloknak és az apostoli Anyaszentegyháznak; a' zsidó Mószesnek és a' próphétáknak; a' török Mahomédnek. Mert valakinek

hinni, annyi, mint szavára hallgatni, azt igaznak, jónak tartani, mit az mond.

A' pogány hitt istenekben; a' zsidó Istenben és az eljövendő Messziásban; a' török Istenben; a' keresztény Istenben és az eljött Idvezítőben. Mert hinni valakiben annyi, mint abba helyzeni tellyes bizalmát, magát egészen reá bizni, neki átengedni.

Ez a' második hit az elsőben alapszik: hinnem kell előbb azt jónak, hatalmasnak, kibem higgyek. Az első alapszik a' másodikon: hinnem kell valakinek, vagy valaminek, hogy valamit higgyek: szememnek hiszek, hogy van testi világ; fülemnek, hogy van hang 's a' t. lelkem' belsugallatának, józan eszem' tanácsának, hogy van Isten, 's ennek az ő küldöttéi által hozzám szóló Istennek hiszem: hogy van idvezítő, megszentelő, egy csalatkozatlanul tanító anyaszentegyház, örök élet 's a' t.

Minden nemében a' hitnek, hogy józan, okos hit legyen, ezt a' kérdést kell tenni 's megfejtteni, miért? Miért hiszek fülemnek, szememnek? miért Jézusnak, az apostoloknak, az anyaszentegyháznak? miért hiszek Istent, idvezítőt, 's a' t.? miért hiszek Istenben, Krisztusban? És ezen kérdések' megfejtésüktől függ hitem' igazlása. De valamint az okosan hívőnek kötellessége hite' okát tud-

ni, 's ha kívántatik, adni; ugy kötelessége a' nem hívőnek, ha okosan akar hitetlenkedni, okát tudni 's adni hitetlenségének.

Mind a' kettőnek lépcsőji im ezek:

<i>a' hité:</i>	<i>a' hitetlensége:</i>
Sejtés,	Kétség,
Hihetőség,	Hihetetlenség,
Bizonyosság,	Lehetetlenség.

A' valódi meggyőződésből támadt hit nem lehet munkátlan: ember természetesen, szükségképen ösztönöztetik abban élni, vele meg-egyezőleg munkálni, gondolkodni, érezni, beszélni, cselekedni. A' ki hitével egyezőleg nem munkál, az vagy nem tellyes meggyőződésből hiszen, és vagy gondatlan csélesap, vagy képmutató, vagy gyáva 's alacsony lelkü. A' keresztény hit munkás hit.

Mi tehát a' keresztény hit? sz. Pál mondja (*Zsid. XI. 1.*): „A' hit a' remélt dolgoknak alapjok és a' nem láttaknak (érzékeinktől elvonattaknak) jelképök;“ az az: a' hit tellyes bizodalom, mellyel várjuk Istentől a' megígért jókat; és tellyes meggyőződés azok iránt, a' miket nem tapasztalhatunk, mellyek azért a' testi világ és látkörünk felett vannak, tiszta szellemiek 's a' szellemi világ' tárgyai.

Itt a' hit mind a' három értelemben: hinni Isten küldötteinek, valamint öneki magának

ha egyenesen szólana hozzánk; hinni mind azt, mit ezek által velünk közlött ő maga 's mindenmagunk, 's az egész erkölcsi világ iránt. Tehát hinni egy Istent, a' mindenség' teremtőjét és intézőjét; az emberiség' idvezítőjét, egyetlen fija, a' világ' megváltója, az istenember Krisztus Jézus, és a' kettővel egy szent Lélek által a' hármasságban. Tehát hinni a' kijelentett keresztény religio' minden igazságait, mihelyest azoknak valódi, tiszta, bizonyos értelmüket felfogtuk a' tanító közösséges anyaszentegyház által előnkbe terjesztett igéből.

De benne! egyedül csak Istenben, az ő fiában, Jézusban 's a' szent Lélekben higgyünk, nem semmi és senki másban: nem az égben, és csillagokban, mert ezek az ő hatalmának miként tanúji úgy művei, 's az ő intésétől függenek,

Ő szóla és lettenek,

Ő parancsola és teremtettének.“

„Az ég hirdeti Isten' dicsőségét,

És az ő hatalma' műveit a' mennyezet.“

Nem a' földben és annak állatiban 's terményeiben: mert ezek is az ő hatalmának művei.

„Ő alapította a' földet erős alapon,
nem fog ingani mindörökön.“

„Mindenek tőle várják eledelőket;
Ha megnyitja kezeit,
mindnyájan bőséggel telnek-el.“

Nem az emberekben 's az embernem' fejedelmekben, habár egekig nyulnék is hatalmuk.

„Ne bizzatok a' fejedelmekben,
az emberek' fijaikban, kikben nincs
idvezség.

Kimegy élők' szelleme 's visszatér a'
földbe;
az nap' megszűnnek minden érzelmeik.“

Nem, sem a' szentírásban, sem Lukács', sem János' evangéliumában: nem Péterben, vagy Pálban, sem a' pápában vagy anyaszentegyházban, sem semmi földi lőnyben, erőben és hatalomban, tenmagadban sem: mert minden ő alája van rendelve, ő maga vete mindent önlábai alá; egy intés tőle, 's leomlik minden hatalom, minden erő kihál, 's megszégyenül a' bölcseség.

„Talán Pál feszítetett meg érettetek?
Vagy Pálban keresztelkedtetek?“

„Mi pedig Pál és mi Képhász (Péter)?
Szolgáji annak, a' kinek hittetek.“

„Miként hullal alá az égből korány' csillaga,
Te fíja a' hajnalnak?

Miként zuhanál a' földre népek' hódítója?

'S még is, égbe emelkedem, mondád szí-
vedben ;

Az Isten csillaga fölé emelem thronomat ;

Távol éjszakra helyezem széke-
met,
a' gyülekezet hegyére.

Felszállok a' felhő' magasságára,
és hasonló leszek a' Felségeshez.

De poklokra zuhantatál, az örvény'
mélyére.

Bámulva néznek a' kik látandnak,

Rajtad függenek 's így szólanak :

Ez az a' férfit, ki előtt a' föld renga,

Királyságok remegtének? —

Ki a' népes földet kipusztítá,

Elrontá városait,

Fogyait soha szabadon nem bocsátá?"

„Hol a' bölcs? hol a' tudós?

hol e' világ' bölcselkedője?

Nemde bolondsággá tevé Isten

e' világ' bölcsességét?"

Nem végre az angyalokban, sem semmi fel-
sőbb rendű jó vagy rossz szellemi lőnyökben.

„Nemde mind szolgál szellemek ők,

Isten' küldöttai azoknak szolgálatokra,

Kik idevség' örökségére hivatnak?"

Mi? tehát ne higgyünk, az az ne bizzunk egymásban? — Oh igen, bátor, fájdalom! ennek a' hitnek, ennek a' bizalomnak már annyán levének áldozatává! mikor a' bárányt csal-fán mosolygva, czifra ígéretekkel bővelkedve szinlő farkasok, a' szent barátság' nyájas képét mesterségesen magokra öltő hízlekeny ravaszok környékezék, ámiták, édesgeték a' könnyhiszelmű, 's mert maga igaz, mindenkit igaznak tartó ártatlant, hogy mézes mérgökkel gyengítsék, aranytsillámló törökbe ejtsék, 's mosolygva áldozzák fel őt, az igazat, ördögi czélzásaiknak! — Hányan levének már, gyakran megcsalásukat tapasztalván embertársaik által az emberiség' gyűlölőjivé? 'S az embergyűlölés! lehet-e ennél feketébb gondolat? kétséghejtőbb állapot? süllyesztőbb örvénye a' szépnek, jónak és nagynak? Egy nagy sirja az minden idvezségnek, minden életnek! Vagy ebbe kell pedig dűlnünk, vagy bizalommal viseltetnünk egymás iránt.

Oh igen! még is tehát bizzunk egymásban. Mit is tennénk egymásiránti bizalom, hit nélkül e' világon? Egyes, magára hagyott emberi erő, beh gyenge, beh szegény ez legszebb, legboldogítóbb gondolata 's terve (planuma) kiviteliben embernek, 's istenfiak, angyalok, nem szállongnak minden időn alá ember' gyámolítására; az ellenerők pedig számosak is,

erősök is; mint fogna ő egyedül ezek' egyetemük ellen, ő, ki nem is elég szemes, alattomos, nem is elég erős, erőszakos akadályokat átnézni és szélttépní, diadalmat csak remélhetni is?

Emberi viszonyaink nem különben tárgyai lévén a' mindent átölelő religionak, minekelőtte Isten iránti hitünkről szóljak, szólok az ember irántiról rövid összehuzatban.

A' már mondottakkal eggyezőleg itt is kétféle hitet kell különböztetnünk: hinni valakinek és hinni valakiben. Mind a' kettő bizalommal jár ugyan, de a' második egészen összeolvad a' bizalommal és általános jó akaratot, nem csügghető bölcseséget, hatalmat 's a' t. teszen-fel; midőn az első egyedül ép testműszereket, legsül tiszta szemeket és vájt füleket, nem borongó kábult főt, 's nem hazug kharaktert kíván. Hinni valakiben annyi, mint benne bizni, magát, szerencsáját, mindenét reá hagyni, azzal a' reménnyel, hogy általa boldogulunk. Valakinek is bizalommal hiszek, bizván ép testi 's lelki tehetségeiben, kharakterében.

A' főtörvény: hinni embernek míg hazug-lelküségének nyilván jelét nem adta, nem különben mint ama' másik főtörvény: minden embert jónak tartani, míg rossznak lenni nem tapasztaltatott, azon bibliai elven épül, hogy ember az igaz Isten' képe; 's azon az erkölcsin,

hogy ember fentebb rendü természeténél fogva csak igazmondó, gondolatában, szavában, cselekedeteiben magával egyező lehet, melly természeti tulajdonától legalább ok nélkül, félre nem üt. Innen a' talpmondás: *ok nélkül senki sem rossz, senki sem hazug.*

Úgy de Isten' szava :

„Nincs, a' ki cselekedjék jót“

„Minden ember hazug“ 's a' t.

és a' tapasztalás bizonyítja, hogy az ember Isten' képét magában meghomályítja, hogy eredeti tiszta erkölcsi rendeltetésétől eltávozott és naponként kisebb nagyobb mértékben távozik; hogy hazugok, szinlők, csalfák, ravaszok, rosszak az emberek, kivált embertársaik iránt: *homo homini lupus!*

Az igazságnak egyenes őszinti kivallására különféle szerekkel próbálák egymást erőltetni az emberek: szép szóval, ígéretekkel, fenyítésekkel, gyakran kemény és embertelen kínzásokkal. Ezek között az esküvés hitének valóságos kötelezése, a' legközönségesebb, legtörvényesebb 's talán legemberibb is.

A' herrnhuttok, a' quackerek ezt nem teszik, szorosán ragaszkodván Jézus' tanításának betűjéhez :

„Mondom néktek, hogy semmiképen se esküdjete: sem az égre, mert Isten' thronusa az.

Sem a' földre, mert lába' zsámolya az;
sem Jerusalembre, mert nagy király
városa az.

De fejedre se esküdjél, mert csak egy
hajszálat sem tudsz fejérré vagy feke-
tévé tenni.

A' ti szavatok legyen: úgy, úgy; nem,
nem! a' mi ezen fölül van, a' gonosz-
tól van."

És hány hamis eskü jött már ki emberi
szájból? egy uj esküvés volna szükséges, mel-
lyel az emberek arra köteleznék magokat,
hogy nem fognak hamisan eskünni. 'S mit
nyernénk még ezzel is? a' ki egyszer kész
hamisan eskünni, mi fogja őt előttünk hite-
lezni, hogy többszer nem esküszik hamisan?
Nem volt - e már tanítva is, hogy némelly ese-
tekben szabad hazudni, és szabad az esküvést
is megszegni? És, csak valljuk - meg, nem
egyszer éltek már vissza az igazság' nyomo-
zóji, a' törvény' hites védőji az egyszerűség'
igazmondásával, igaz esküvésével. Az a' szín,
melly a' mennyei mester által meggyógyított
vakokkal történt (*Ján. IX.*) nem egyszer újult
már meg a' világ' szemei előtt. És, nem ma-
gok a' törvény' emberei kívánják - e a' hamis
tanúságot? Nem maga a' zsidó ítélőszék ki-
vánt illyent Jézus ellen? 'S több igaznak
vére folyt már hasonlólag.

Fájdalom! ez mind igaz, csak igen is igaz. Már annyira is menénk, hogy az őszinte egyenességet gyáva ostobaság' jeléül tekintsük. De hát nem minnenfejünkre mondjuk - e ki a' kemény ítéletet? Ha az emberek átalán mind ilyenek, jobb vagyok - e magam? jobb vagy-e te, ki az egész emberiség' kárhoztatásában lehetsz olly önszerető, hogy mindenek között magadat, egyedül magadat tartsd jónak, igaznak? vagy midőn magad csalsz, mi igazzal kívánod másoktól az őszinteséget? *Improbus licet amor est!* Nem nyilván mutatod-e ezzel, hogy gonosz vagy, ki embertársaidról illy gonoszul ítélsz? — Nagy dolog pedig, hiszem, ha a' csalfa, hazug megcsalódik egy hasonló csalfától és hazugtól! Nem fogod - e te a' költsönt visszadni iparkodni, még pedig tetézve, mihelyest szerét teheted? Nem azért hamis - e, csalfa - e sok ember, mert attól tart, hogy ha ő egyenes és igazságkövető, mások visszaélendek ezen tulajdonával és cselszövényükbe kerítendik?

Mindennek megvan a' természetben ellenmérge, meg a' fántonfán, a' költsönös visszadás. Mit tegyünk tehát? egymás előtt ki nem térhetünk; egymás nélkül el nem lehetünk, 's viszonos hit, bizalom nélkül e' világon nem boldogulhatunk, talán igen nehezen még a' másikon is. Ha már atya is csalta-meg, magzatát, anya gyermekét; a' fiú és leány szüleit;

barát barátját; sőt ha már elegen voltak, kik önmagokat, a' törvényt és a' törvény' visszhangját, a' lelkismeretet kívánnák megcsalni, elhallgattatni, kijátszani magokban, — mit mondok? még olly bután gonoszok is, kik magát a' mindentudót gondolák külső, csupa színlett áhítatos pityergésekkel, lepergő imádságokkal, 's 'a könnyelmüleg találékony vakbuzgalom' ezerféle egyéb szereivel megcsalhatniok, 's 'a bűn' 's véték' díját imigy lerovhatniok; Isten' kegyelmét, kedvezéseit imigy megnyerhetniök: miként kívánhatunk, miként gerjeszthetünk egymás iránt hitet, bizalmat?

Mennyi türánn — fejedelem és atya, barát és testvér, — áldozott már isteneinek jobbagyi, sokszor ártatlan tiszta vért gőzölgő kezekkel 's ama' gonosz szívvvel, hogy még többet is fog önteni, önérzésében a' felfuvalkodtságának 's azon meghittségében, hogy mint egy Isten, ki kénykéjére forgatja a' föld' tengelyét, tetszésére bánhatik a' földdel, melly meghajlott alatta, 's 'a föld' népeivel, meg mind annyi férgekkel, mellyek csak ő érette élnek! Az igy cselekvő pogányok még menthetők, mert ők önhasonlatosságukra csináltak magoknak isteneket, hason indulatosságukat, külső, udvarias szertartásokkal, a' különben nem állati és emberi vérrel könnyen engesztelhetőket! A' keresztény menthetetlen, ki-

nek tudnia kell, hogy Istene szent, jó és igazságos, a' ki személyválogatás, részrehajlás nélkül csak a' törvény' tisztelőjét, az emberség'szinetlen barátját, minden jónak, igaznak kedvelőjét becsúli, szereti; az ellenkező lelkütől elfordul, 's a' tőle szerzett, intézett természeti 's erkölcsi rendnek mérész önkényü tipróját előbb utóbb utól éri 's igazságos vesszejével megalázza, tehetetlenné teszi, a' fentülőt nem különben mint az alant fetregőt, mit sem gondolván hideg, szűtelen, lelketlen áhítatoskodásának neveltséges szereivel.

Mind ezek még sem állanak ellent, hogy egymásnak higgyünk: Isten, önnemünk' méltósága 's boldogsága kívánja ezt. Inkáb tizszer csalódjunk gonoszok iránt mutatott hitünkben, mint egyszer vessük félre a' jónak emberséges szavát, segédünkre szíves részvétellel nyújtott jobbját: ott, ha veszünk is, pirulás nélkül veszünk; itt egy szívet nyerünk, melly minden veszteséget pótol; ott csak öngyávaságunk árultatik-el 's az elfajultság' szennye válik-ki a' tiszta emberségtől; itt hitünk a' jó iránt derül és erősödik, 's az emberség dicsőítetik az ő fiában. 'S a' csalódás nincs haszon nélkül: vigyázóbbakká teszen bennünk, 's önmunkásságra kénytet, melly élete életünknek, forrása boldogságunknak. Minél világosb csalódásunk a' gonoszok által, annál fényesb a' jók-

ban vetett hitünk' diadalma, annál édesb annak gyümölcse, annál becsülhetlenebb annak kincse. Mit tennének a' jók, ha bizalmatlanságunk miatt jótékony szivök megfoszthatnék legszebb foglalatosságától? Nemde diadalmaskodnának a' gonoszok, kik ellen a' jóknak hiten épült szövetségük annyira kivánatos!? De tudnunk kell, kinek, miben 's mennyit higgyünk? 's erről folytatólag fogunk szólni.

III.

Egyház.

Jézusnak Pilátus' kérdésére — ha király volna-e ő? — adott' felelete — *Igen, király vagyok én, de országom nem e' világról vagyon* — nyilván kitűnik, hogy Jézus' anyaszentegháza nem földi javakat tárgyazó, nem is világi hatalommal igazgatandó; hanem csupa igazság' országa az, embernek belső nem külső, lelki nem testi szabadságát, javát czélozó és erkölcsi erővel, erkölcsi törvények szerint igazgatandó. Jézus' e' gyönyörű vallása valamint szándéka tisztaságának nyilván tanúja, úgy az egyháznak alapfogátát, mellyből kiindulnunk kell, ha az egyházzól helyesen akarunk gondolkodni, foglalja magában.

Jóval előbb, el akarván még csak igen is testi szellemü tanítványit a' földi javak' szeretlen kívánásoktól és aggalmas üzésöktől vonni, az Isten' országára, mellynek terjesztőji leendének, függeszté figyelmüket;

„Keressétek elsőbb Isten országát 's annak igazságát, a' többi megadatik néktek.“

„Mi az igazság?“ kérdé Pilátus Jézustól, és a' könnyelmű ember a' nélkül, hogy feleletet venne az igazság' mesterétől, eltávozék. Ezt jegyzé meg egy philozophus hazánkban tanítványi előtt mutatott bosszonkodással Pilátus ellen, ki ha váraozék, a' legtisztább fogatát vette volna a' világ az igazságnak magának az igazság' mesterének csalhatatlan szájából! Nem vevé észbe philozophusunk, hogy a' kérdés nem volt komolyan (serio) téve; sőt hogy nem is kérdezőleg volt az mondva, melyre felelnie kelljen Jézusnak, hanem egy hideg részvétlenség, mellyel jelenteni akará a' politikus férő, hogy neki a' philozophiai igazsághoz (*veritas*) semmi közü.

Mi tehát az igazság? kérdezzük mi komolyan, meleg részvétellel. — A' sz. írás' nyelvén a' hellen *αληθεια* és *δικαιοσυνη*, úgy a' latin *veritas* és *iustitia*, igen gyakran egyértelműek, miként a' miénken az *igazság* majd egyiket majd a' másikat jelenti. Az idézett helyen *iustitia* az, mi más helyen a' *veritas*; így a' jámbor, istenfélő, törvénytisztelő jó erkölcsű ember igaznak mondatik folyvást az írásban; a' törvény pedig igazságnak.

Igazságazért bibliai értelemben a' vallási és erkölcsi jónak telje (*plenitudo*.) Ebben az értelemben nevezi Máté evangelista Jósefet,

Mária' jegyesét, igaznak. Ebben az értelem-
ben énekli az egyház: *Ime miként hal-ol*
az igaz!

Már itt nyilván van Krisztus' országának
tisztán erkölcsi fogata. De az a' beszéd,
mellyben tanítványit olly melegen ajánlja men-
nyei attyának különös gondviselésébe; az az
egyetlenegy, a' legforróbb szeretet' hevében
úszó beszéd Jézus' egész célzását kimerítve
adja:

„Én a' te igéded adám nékik, 's a' világ
őket gyűlölé, mert ők nincsenek e'
világból, valamint én nem vagyok a'
világból. — —

Szenteld-meg őket igazságban! a'
te igéd igazság.

Valamint te küldél engem e' világra, én
is elküldém őket e' világba, és meg-
szentelém én magamat ő érettük,
hogy szenteltek legyenek ők is az
igazságban.

Nem csak ezekért kérlek pedig, hanem
mind azokért is, kik hiendők az ő
igéjük által én bennem; hogy mind-
nyájan egyek legyenek.“

Igazságnak és igazságban szentelé ennéf
fogva Jézus az övéit, 's az ő igéje, tanítása

igazság; és szükséges, hogy követőji egyek legyenek az igazságban, hitben és szeretetben, a' vallási igazságokban és minden erkölcsi jobban; értelemben és érzelemben.

Pál apostol az egyházat Isten' házának és az igazság' oszlopának, erősségének nevezi. Isten' háza! egy nagy familia, melly az egész emberiséget foglalja magában. Igazság' oszlopa és erőssége! melly tisztán mutassa, fentartsa, védje és oltalmazza az örök nagy igazságokat, mellyek a' nagy mester által kebelébe letéve vannak, hogy belőle, mint egy köz kincstárból, meríthessék azokat a' nagy ház' gyermekei.

Lássuk már az igazságnak kiterjedt rokonosságát, hogy annak tellyes mivoltát rokoniból érthessük.

Igazság és szellem:

„Eljő az óra és itt van, hogy valódi imádók fogják imádni az atyát lélekben (szellemben, in spiritu) és igazságban.“ (Ján. IV. 23.)

Lélekben és igazságban (spiritu et veritate) tehát nem kézzel nem lábbal; nem térdelve, leborulva; nem különféle testi mozgásokban; nem berkekben és ligetekben, miként a' még félig vad pogányok; nem a' hegytetőn, miként a' szamaríták; nem kőházban,

miként a' zsidók Jerusalemben; nem arcczal keletnek, nem nap' felköltével vagy lenyugtával; nem szájjal — hanem lélekben és igazságban, a' szívnek tisztaságában, a' léleknek felemelkedésében, nem színlett hanem egyenes igaz hódolásával: mert lélek (szellem) az Isten és mi is, nemes részünknel fogva, szellemi lőnyök (spiritualia entia) Isten' képe, hasonlata, rokoni vagyunk; 's temploma eleven élő temploma Istennek, az egynek, a' szentnek, az igaznak; és az ő szelleme lakozik bennünk, ha ugyancsak magunkba vevők azt. Illik, hogy Isten iránti tiszteletünk nemesb természetünkől származzék, és rokon legyen az isteni és emberi szellemmel; különben az oktalan, csupa állati állat is letérdel, hízlekedik, alázatokodik, fél, remeg úra' intésére, szavára.

Igy illik Isten' országa' fíjainak tisztelniök Istent, lélekben és igazságban, akár hol, akár mikor, bár minő helyzetében a' testnek, csak lélekben és igazságban.

Igazság és kegyelem.

„És az ige testté lőn és közöttünk lakozott, és láttuk az ő dicsőségét, miként az atya egyetlenének dicsőségét, ki tellyes kegyvel és igazsággal.“

Kegyelem' országa tehát az Isten' országa, kegyelem, mellynek fő forrása Isten, telje az egyetlen fiú, az isteni dicsőségnek síja, ki által mindnyájan részesülünk abban, kik követjük az ő nyomdokit. Kegyelem' országa az Isten' országa, mert benne megtérés, valódi megigazulás, bűnbocsátás, erkölcsi tökély, szentség hirdtetik, szereztetik.

Igazság és hit.

„A' nemzetek' tanítója vagyok hitben és igazságban.“ (I. Timoth. II. 7.)

Igazság és hit! a' kereszténynek igazságot hirdet az apostoli egyház, nem az emberi bölcsesség' tanult nyelvén, hanem a' léleknek szellemi tanultságával; nem is az emberi ész' bizonytalan tudományát hirdeti, mellynek felfogásához, megítéléséhez nagy elme, mély tudomány kívántatik; hanem hirdeti Isten' igéjét, az idvezség' igéjét, mellyet hittel, a' lélek' legszemlembb erejével, fogá ő maga fel; hitben adja-át gyermekinek, hogy ezek is hittel fogadják azt tőle, hittel Isten és Krisztus iránt; és nyomják, nem elméjükbe, hogy fitogatással ragyogtassák a' tudományt, hanem, lelkükbe, és szivükbe hogy emelkedjenek, nemesüljenek, érezzenek és hevüljenek.

Igazság és világosság.

„A' ki igazságot (*veritatem*) cselekszik, a' világossághoz jő, hogy nyilvánosok legyenek az ő cselekedetei.“ (*Ján. III.21.*)

Ki cselekszik igazságot? az, a' ki tiszta meggyőződésből munkál; az ilyennek nincs oka magát sötétbe rőjteni a' világosság elől, mert cselekedeteinek mindehol, bárki előtt is, okát tudja adni pirulás nélkül. De itt a' világosság maga Jézus, a' ki Nikodémushoz intézett beszédében az ujraszületést tevő szükséges feltételül mindazoknak, kik Isten' országába, az anyaszentegyházba bemenni akarnának, a' mi annyi mint Jézushoz, a' világossághoz, járulni; 's így az értelem elég világos: csak az igazak, a' tiszta meggyőződésből cselekvők, az újra születtek, az egyenes tiszta lelkü emberek lehetnek valódi tagjai Isten' országának, részesei Krisztusnak, a' világosságnak.

Igazság és tudomány.

„Azt hiszed, hogy vezérjük vagy a' vakoknak, világosságuk a' sötétben lévőeknek; tanítójuk az értetleneknek; mesterük a' kisdedeknek: tudomány' és igazság' képével birván a' törvényben.“

Igazság és tudomány a' legszorosb rokonságban állanak egymás iránt; egyik a' másikat szüli, tökéletesíti, emeli. De nem a' világ' tudománya, mellyben csak árnyéka van az igazságnak, nem maga az igazság: mert a' pusztá fogatokban, a' bizonytalan véleményekben még nincs igazság. Nem a' tudomány, melly felfúj 's minden szeretetet — az önét kivéven — megtagad; nem az a' csalfa tudomány, mellyet azok ígérnek, kik a' hitből kiestek, 's másokat is hitetlenségre törekszenek általa vezetni: hanem az a' tudomány, melly hitből jó és hitre vezet; melly onnan fölül jöven felgyújtja, világosítja sziveinket látni, érezni az Isten' dicsőségét. Az ilyen tudomány egy az igazsággal, 's ez billyege Jézus' anyaszentegyházának.

Igazság és hűség.

„Lakmározatok azért ne a' régi kovászban, sem a' gonoszság' kovászában, hanem a' hűségnek és igazságnak kovásztalanságában (tisztaságában).“ (I. Korinth. V. 8.)

A' keresztény hit felvételével illik a' régi feslettséget letenni és folyvást az adott mennyei tanítás szerint Isten' és Krisztus' tiszta szellemében élni hűségben és igazságban. Ez a' szellem lebeg folyvást Krisztus' anyaszentegy-

házában, mellynek csak azok valódi tagjai, kik azon szellemet híven és igazán megőrzik, gyarapítják magokban.

I g a z s á g, ú t, é l e t.

„En vagyok az út, igazság és élet; senki sem jó az atyához ha nem általam.“
(*Ján. XIV. 6.*)

Krisztus út az atyához, az atyában van az igazság és élet. Ki ezen az uton nem jár, Istenhez el nem jut; ki Istenhez el nem jut, annak az igazság' világa nem világít, az élet meg nem nyíl. Isten lelkünk' élete igazságban, minden, egyéb a' testé, 's a' test a' földé! Ezen utat kell Krisztus' igaz anyaszentegyházának tisztán mutatnia gyermekei előtt, arra vezetni mindent, mindent azon felvinni Istenhez, az igazsághoz, az élethez. Mi csuda, mi véték tehát az, ha a' keresztény anyaszentegyház Krisztust folyvást első fényében hirdeti, azon fényében, mellyel megdicsőíté őt az atya tanítványai előtt? Ugyan azt a' Krisztust, a' ki midőn szolgai formát, emberi természetet és testet mutatna különleg, belsőleg hasonló vala Istenhez; a' kiből az istenség' telje lakozik valódilag?

Igazság és cselekedet.

„Fiacskáim! ne szeressünk szóval, sem ne nyelvvel, hanem tettel és igazsággal.“
(*I. Ján. III. 18.*)

A' csupa szóból álló szeretet csalfa szeretet, csak igazságban és tettben áll az igaz, emberi, keresztény szeretet. Krisztus' anyaszentegyházának ezen szeretetre kell vezérlenie gyermekeit. Ezt a' szeretetet mutatá Jézus mennyei atya és az emberek iránt egész élete' pályáján és a' kínos keresztfán; ez a' szeretet lelkesíté az apostolokat és a' vértanúkat, kiket a' szeretet tevéllhatatosokká a' szenvedésekben és a' halálnak ezerféle kínu nemeiben, és a' kikben annyi, olly nemes áldozati ragyognak az emberiségnek. Philozophus! ki ezeknek tipródol véres hamaikon, nézz kebeledbe, 's valld-meg őszintén, érzed-e magadban az igazság és emberiség iránt azt a' szeretetet, melly azokat megáldozta? ha érzed, valóban megszűnel tipródni, 's oda dűlsz emlékökre imádni bennök a' szeretet' Istenét.
Innen

Igazság és szeretet.

„Legyen veletek kegy, irgalom és béke az Istentől, az atyától és Krisztus Jézustól, az atyának fíjától igazságban és szeretetben.“ (*II. Ján. 3.*)

Ez az, a' mit fen mondtam: Szeretet' országa az Isten' országa, az anyaszentegyház; és nincs igazság szeretet, sem szeretet igazság nélkül; elválhatatlan e' kettő egymástól.

Most lássuk az igazság tulajdonit is:

Igazság' igéje.

„Kiben (Krisztusban) ti is hallván az igazság' igéjét, megbillyegeztettetek.“
(Eph. I. 13.)

Az igazság' igéje az evangeliom, a' kijelentett isteni tudomány, az emberi tökély' és idv' tudománya. Nem Plato', nem Leibnitz', nem Kant', nem bármi kor' philozophiája; nem Ágoston', nem Albert', Tamás', és bármi kor' theologiája: ezekből ugyan sokat tanulhatsz, de a' változó vélemények, a' nap' találmányai téged meg nem nyugtatnak, fel nem derítnek, nem idvezítnek; a' mit egy nap szül, a' másik elfujja, az ember' igéje, nem igazság' igéje; az igaz Isten' igéje az, melly megmarad örökön. Minden emberi tudomány oda törekedett, de el nem jutott; abból megyen - ki, de vele nem marad 's hanyatlik. Krisztus' anyaszentegyháza ennek megőrzője, csak ettől vehetnl azt tisztán és legbizonyosabban.

Igazság' ismerete.

„A' ki (Isten) minden embert kíván idvezíteni, és az igazság' ismeretére juttatni.“ (I. *Timoth. II. 4.*)

Ha Isten ohajtja idvezségünket, 's ez az igazság' utján elérhető egyedül, mi ne ohajtsuk-e azt nyomorú embercsék? az igazság' lelkünk' eleme, az idvezség iránya, végcélja, egyetlen, fő java, tiszta boldogsága. Hol találjuk ezt fel? az Isten' igéjében, ezt pedig az anyaszentegyház' kebelében.

I g a z s á g' h i t e.

„Hálát kell adnunk Istennek mindenkor érettetek, feleim, Isten' kedveltjei! hogy elválasztott Isten benneteket zsengeül az idvezségre, a' lélek' megszentelésében és az igazság' hitében“ (Thess. II. 12.)

Az idvezítő igazság' nem vélemény, melyet elmével fogjunk egyedül fel, és majd befogadjuk, majd, ellenkezőről győződven meg, elvessük azt. Istennek mindentudó szellemében vagy onnan annak forrása, 's egyenesen folyik az onnan az azt szomjúhozó lélekbe, 's a' lélek átjárva tőle, hittel, legfentebbi hatóságával ragadja azt meg, 's többé el nem

bocsátja, mert benne él egyedül, 's általa Istenhez emeltetik.

Igazság' szeretete.

„Az igazság' szeretétét be nem vevék, hogy idvezülének.“ (II. Thess. II. 10.)

Sokan keresik az igazságot, de különféle célból, nem is egyenlő hajlandósággal; mások még gyűlölik azt, mint rossz szenvedelmek, gonosz terveik (planumaik) ellenjét. Az önség' szeretete öli el emberben az igazság' szeretét; a' buta önség! pedig ha tudná annak édességét, egyedül benne szeretné szeretni magát, mert élete az a' léleknek, 's nélküle nincs élet; az a' mi kivüle életnek látszik, csupa állati élet, csak árnyéka a' valódi életnek, mellyben van az idvezség.

Igazság' utja.

„Sokan követendik az ő pulyaságokat, kik által az igazság' utja káromoltatik.“ (II. Pet. II. 2.)

Miért káromoltatik? mert egyenes, mert tiszta, mert világos; a' pulyaság' utja pedig görbe, sötét, mocskos. Ifju ember! korán 's komolyan határozd el magadat, mellyiken akarsz járdalni! A' kettőn együtt nem járdal-

hatsz; és ne mondd magadban bizakodva: „a' pulyaság' virágos útján csapongok tavaszában éltemnek; majd a' komor őszenként vezet az igazság' komoly útjára!“ Nehezen leled azt fel, 's még nehezebben lépdegelsz rajta akkor. Jó embernek ifjúságától fogva hordani az igát. A' pulyaságban csapongó ifjuságnak öregsége tehetetlen és rút.

Igazság' szelleme.

„Mi Istenből vagyunk. A' ki ismeri Istent, hallgat minket; a' ki nincs Istenből, nem hallgat minket. Ebből ismerjük meg az igazság' szellemét és a' tévelygés' szellemét.“ (I. Ján. IV. 6.)

Minden emberben meg van az igazság' szomja, valamint a' jónak ösztöne és a' boldogságnak vágya. E' három elválaszthatlan egymástól; e' három teszi ember' méltóságát, rendeltetésének teljét. A' Krisztus előtt élt embereket nem épen csudálhatjuk, hogy a' legfontosb igazságok körül is tévelyegtek, hogy Isten tiszta ismeretére nem emelkedtek. Elvonva, elfátyolozva voltak azok előttük, 's nem hathattak - fel hozzájuk. A' keresztények között, keresztények által neveltetett Istent nem ismerők, vagy tagadók valóságos szörnyek, 's tévelygesük nem másunnat magya-

rászható, mint könnyelműségből vagy rosszszívűségből. „Mondá a' gonosz szívében: nincs Isten!“ kába! mintha a' te tagadásod elfujná a' véghetetlent, kinek ég, föld 's tenmagad legvilágosb tanúji. Jézus' szelíd, istenemeri tanításán ott az istenség' billyege, ki ezt nem hallja, ennek mindent felderítő, elevenítő szellemét nem érzi, az nincs Istenből, benne az Isten' képe letörölve, 'a csak az állati szellem élteti őt.

Igazság' szentsége.

„Öltözzétek - fel az új embert, ki Isten szerint teremtett igazságban (in iustitia) és az igazság' szentségében (in sanctitate veritatis).“ (Eph. I. 13.)

Itt a' fő- és végcél, Jézus' egyházi intézetének végcélja: embert az igazság' útján szentségre vezetni; a' lelki derültség és tökély' azon fokára, hol hasonló legyen Isten' szentségéhez, millyenné teremté Isten saját képére alkotott teremtményét, az embert.

Hogy mind annak, mit itt felhordtunk, ellenjei, ellenjei egyszersmind az igazságnak is, nem kell mondanom. Különösen ide tartoznak: a'

Tévelygés. I. fen: Igazság' szelleme.
Hazugság.

„A' kik elváltoztatták Isten igazságát hazugsággá.“ (*Rom. I. 25.*)

Gonoszság.

„Kik meg nem nyugszanak az igazságban, hisznek pedig a' gonoszságnak.“ (*Rom. II. 8.*)

Sötétség.

„Az Isten világosság, és sötétség nincs benne; ha azt véljük, hogy vele társalkodunk és sötétségben járunk, hazudunk, és igazságot (*veritatem*) nem cselekszünk.“ (*I. Ján. I. 6.*)

Végre:

az igazságnak nem engedni, azzal ellenkezni, ellene túsakodni.

„Oh érzéketlen galaták! ki vakított meg benneteket, hogy ne engedelmeskedjétek az igazságnak, kiknek szemek előtt áll Kriztus Jézus, a' megfeszített?“ (*Gal. III. 1.*)

„Hogy mindnyájan megítéltessenek, kik nem hittek az igazságnak, hanem megegyeztek a' gonoszsággal.“ (*II. Thez. II. 11.*)

„Krisztus szolgálja szerényen feddi meg azokat, kik ellenkeznek az igazsággal.” (II. *Timoth.* II. 25.)

„A' megromlott értelmű emberek tusakodnak az igazság ellen.” (II. *Tim.* III. 8.)

Még egy igen szép, 's a' mai időben élő halandóknak bizonyosan igen fontos tulajdonát az igazságnak majd hogy nem feledém, — a' s z a b a d s á g e z ! — Maga Jézus mondá:

„Mondá Jézus azon zsidóknak, kik hittek neki: ha beszédem mellett maradtok, bizonytal tanítványim lesztek; és megismeritek az igazságot, és az igazság, s z a b a d o k k á teszen benneteket.” (*Ján.* VIII. 31.)

„Szolgáji valátok a' vétéknek és igazság' szabadosivá levétek.” (*Rom.* VI. 20.)

„Hol az Úr' szelleme, ott a' szabadság.” (*II. Kor.* III. 17.)

„Ti ugyan szabadságra hivatatok, feleim; csak hogy a' szabadsággal vissza ne éljetez a' test' kényére, inkább szolgáljatok egymásnak a' szeretet' szellemében.” (*Galat.* V. 13.)

„A' ki a' szabadság' tökéletes törvényébe hatott, és benne megmarad, nem lőn

feledékeny hallgató, de munkás cselekvő; ez boldog leszen az ő tetteiben." (*Jak. I. 25.*)

Ez az evangéliumi szabadság, melly boldogítja a' vele élni akaró és tudó emberiséget. Erkölcsi szabadság ez, nem törvény alóli kiváltság, de a' törvény' tökélete. Szabadon ismeri 's fogadni - el a' törvényt, szabadon hódolni annak; ez az ember' valódi szabadsága; a' ki ezt elnyomni törekszik, embertelen türann; a' ki ezzel visszaél, elfajult gonosz. Ezt a' szabadságot fentartani, kül- 's belelenség ellen védelmezni, tisztí hivatala Krisztus' anyaszentegyházának.

Innen származik, korunknak nem különben kedves ideája, az egyenlőség. — Ide tartozik mindenek előtt mennyei mesterünk' fen idéztem gyönyörű imádsága (*Ján. XVII.*) hogy követőji egyek legyenek igazságban. De az apostolok ezt az egyenlőséget még világosabban fejték ki:

„Sem zsidó sem görög; sem szolga sem szabados; sem férfi sem asszony: mert mindnyájan egyek vagytok ti Krisztus Jézusban.“ (*Galat. III. 28.*)

Ez az evangéliumi egyenlőség, valamit a' szabadság nem különben erkölcsi, 's ember'

eredetében, természetében, rendeltetésében alapszik. Mindnyájan egy Isten' gyermekei 's mássai vagyunk; mindnyájan szabad erkölcsi lőnyök; mindnyájan igazságra, erkölcsi tőkélyre és boldogságra hivatnak, ugyan azon egy atyának isteni kegyes gondviselése alatt. De ezen evangéliumi egyenlőségnek eleme nem a' vad felfútság, hanem a' szelíd alázatosság: egymást a' becsülésben, szeretetben megelőzni; kinekinek a' magáét híven, örömet megadni; egymás segítségére a' szeretet' szárnyain röpülni 's a' t. Ellenkezője azért az evangéliumi egyenlőség ama' szőrnének, ama' rend-és béke - felforgató egyenlőségnek, mellynek ideájától némelly nyugtalan elmék és oktalan fők gőzölgnek; melly még a' csupa természeti állapotban is, annál inkább a' társaságiban, csak egy órányira is lehetetlen, 's hála, hogy lehetetlen! Erkölcsileg törekedjünk, barátim, egyenlők lenni; ez lehetséges, és boldogító. Ezt iparkodik Krisztus' anyaszentegyháza eszközteni, midőn személyválogatás nélkül hirdeti az igazság' igéjét; személyválogatás nélkül osztja az idvezség' szereit mindazoknak, kik hozzája járulnak.

Innen lövell-ki a' felvilágosodás fáklája is. Jézus maga a' nagy világosság, melly a' sötétben tapogatóknak megnyitá szemeiket, látniok a' hiúság hiúságát, a' vastag bálvá-

nyozást, 's megutálniok azt; látniok a' tiszta igazságot, a' menny' és föld' egyetlen terem-tőjét, az erkölcsi világ' szent, kegyes, bölcs és igazságos intézőjét, 's szeretniek őt, hódolniok egyedül néki; látniok az erkölcsi ren-det, a' kegyesség' és idvezség' utját, 's jár-dalniok azon. Ezt a' világosságot, a' valódi felvilágosodás' egyetlen nagy lámpáját vivék az apostolok a' föld' minden részeire, 's fel-gyujták benne a' nemzetek' pislogó, csalfa fényü mécseiket. Ez a' világosság világít Krisztus' anyaszentegyházában maiglan.

„Megvilágosítá az Úr a' sötétség' rőjtö-keit; a' vakoknak szemeiket; leront-ván a' halált, megvilágítá az életet.“

„Kelj-fel, a' ki alszol, 's megvilágít téged Krisztus.“

De ez a' világosság nem lobog szemvakító fény-ben; szelíden derül annak fénye keletről nyugatra, délre és éjszakra. Nem a' beszéd' fenségében, sem a' tudomány' mélységében, hanem hitben és igazságban 's a' szeretet' cselekedeteiben ragyog.

„Világítson a' ti világotok az emberek előtt, hogy lássák a' ti jó cselekedeteiteket, 's dicsőítsék a' ti mennyei atyátokat.“

Ez az evangéliumi felvilágosodás, mellynél nagyobb, tartósbat, jótékonyabbat még senki sem hozott. — Mindig lobogott ugyan egy ellenvilág az emberek között, mellyet kor világának nevezhetünk, 's azért sokféle is volt az; de magát egy sem volt képes sokáig fenntartani. Egy ideig ugráltak ugyan körülttök a' hevesebb fők, de midőn néhány megvakulna csalfa fényüknél, magokra hagyattak, 's elaludtak. — Az evangéliumi világosság az idők' és élet' világossága, 's azért elolthatatlan. Talán legnagyobb ellenvilágot gyujta a' francia philosophia a' tizenhatszodik században. 'S mit szült ez? egy nagy szörnyet, Robespierret és — vérözönt! Furcsaság, és könny- 's gúnyelműség soha igazságot 's valódi boldogságot nem alapít.

Szabadság, egyenlőség, felvilágosodás! ti korunk bálványi! ti is csak az igazság' igéjéből származhattok azért, ha boldogítók akartok lenni. Határt kell ismeretek, mellyet a' törvény és rend szab előtökbe, ha állani, dívni szerettek; szeliden munkálva építnetek, nem vakon és vadul rohanva dulnotok. Tüstént itt lesztek pedig közöttünk, mihelyest a' fejedelmek és népek Jézus' anyaszentegyházának szellemébe térnek és abban élnek; mihelyest kiki feledve magát az egészre munkál, 's be is tekint olykor a' jöven-

dőbe. Csak hogy senki paradicsomot ne várjon e' földön munka 's baj nélkül; de ugyan azon szellemből tanulja-meg viselni azokat, 's a' szelíd, békes tűrés neki enyhülést, az enyhülés vigasztalást, ez nyugalmat 's meglege-
dést szerez.

„Jöjjetek hozzám mindnyájan, kik baj-
lódtok 's terhelve vagytok, 's én meg-
enyhítlek bennetek.“

Jézus a' világ' az emberiség' világa; anyaszentegyháza ennek a' világnak sugártára, a' világ, az emberiség' nagy iskolája, millyent még nem nyitott philosophia. Az igazság, ennek az anyaszentegyháznak billyege, az ő tellyes értelmében, a' felmutatott rokonokkal és tulajdonokkal egyetemben, telje a' valódi emberiségnek, humanitásnak; molly a' magát tellyesen neki áldozott halandót már itt e' földön isteníti, 's majd magával Istennel, a' tisztán igazzal és szenttel egyesítendi, holdóságában részesítve az erkölcsi világ' végetlen egyetemében. Ez Jézus' anyaszentegyházának fenséges rendeltetése.

„Ő (Krisztus) adott másokban ugyan apostolokat, másokban prophétákat, másokban evangelistákat, másokban pásztorokat és tanítókat: a' szenteknek tökéletesítésükre, az ő testének (anyaszentegyházának) épületé-

re; hogy mindnyájan feljussunk a' hit' egységére, Isten' fija ismeretére, a' férfiúi (teljes) tökélyre, Krisztus tökélyének mértékében: hogy már ne legyünk habzó kisdedek, szélthordatva a' tanítás' minden szelétől, emberi fortély és csel által a' tévelgés szövényében. Igazságot munkálván szeretetben, nevekadjunk ő benne folyvást, a' mi fejünkben, Krisztusban.“

A' legszentebb tanításhoz egy legszentebb példány, az istenemberi tökély (tökéletesség) példánya! Illyent nyujt a' keresztény anyaszentegyház az ő eredeti tiszta szellemében.

IV.

A' vasárnapi Evangeliumok.

Beszélgetésben.

Egy barátságos összejövetelünk' alkalmával történt, hogy a' szokott „Isten hozott“ után egy öreg paptársunk így szólítá a' társaságot,:

Ó. Prénúmeráltak - e öcsém uraimék ama' híres prédikációkra, vagy is inkább prédikációk gyűjteményére; mellyeket pesti professzor Szalay Imre Úr hirdetett?

Hogy ne prénúmeráltunk volna, mondának mindnyájan, olly híres munkára, mellynek szerzője és szerkeztetője maga is híres szónok, és ugyan e' tárgynak tanítója egyszersmind, a' ki, mint hallottuk, országunk' legjelesb szónokaitól illy forma munkákkal bőven megtiszteltetett. Remélhető, hogy ehez hasonló munka országunkban még eddig nem volt; 's talán a' külföldiekkel is mérkezhetik. Ohajtva várjuk, valljon czéljának megfelelőend - e, vagy nem.

K. Csak attól tartok, hogy inkább városi hallgatókhoz léssen a' munka alkalmaztatva, mint falusiakhoz; úgy mi falusi plébánosok

kevés hasznát vehetnénk. A' mi pedig gyaní-
tásomban leginkáb erősít, az, hogy országunk'
legnevezetesebb városi szónoktól szedegette
össze, mint hallám, a' beszédeket. Azon-
fölül személyesen is ismerem a' tudós urat;
hallottam predikálni is; olvastam nyomtatott
beszédeit: de megvallom, olly fellengző ide-
ákban, olly művészi tollal adá elé dolgát,
hogy még a' bécsi miniszterium is tapsolással
fogadhatta volna. Ha e' sinórmértékhez lenne
kiadandó gyűjteménye szabva, talán köz cél-
ját elhibázná. — *) Minekünk csak rövid
homiliák, vagy az evangéliumhoz alkalmazott
rövid predikátziók volnának szükségesek. De
ne ítéljünk előre; várjuk el a' valót, és azu-
tán szóljunk róla.

Sokáig hallgatott S. barátunk, és már a'
lársaság szemeit többszer reá veté mintegy fel-
szólítva őtet, hogy szólana ő is a' dologhoz,
és íme így kezdé beszédét:

S. Noha eltökélett szándékom volt soha
többé concionatort nem venni, mivel életben
már eleget vettem és töbnyire megcsalódtam;

---

* Az alatt, hogy ez a' beszélgetés beérkezett, a'
derék gyűjteménynek már második része is kijött:
ugy látszik, vegyest benne a' fentebbi és alantabbi
toll, a' mi legczélfarányosh.

de még is, hogy honom oltárára egy kis áldozatot tegyek, résszerint az íróknak megjutalmaztatások végett, kik töbnyire a' kiadással fensülnek; résszerint hogy kíváncsomnak kedveskedjem, látni 's tapasztalni akarván, mennyire állanának honunk' szónokai a' külföldiekhez hasonlítva, arányban. Kész vagyok még most egyszer fogadásomhoz hűtelen lenni, és utolszor prénumerálni. De megvallom, még örömebb tenném ezt, ha a' tudós úr ez vagy hasonló című munkát vagy gyűjteményt hirdetett volna: *Egyházi Beszédék, mellyekben a' religiónak mindennemű czikkelyei egy esztendőnek leforgása alatt rendszeres függőlemben adatnak elé.* Ilyen munkánk még nincsen, 's vajmi nagy szükségünk volna egy ilyenre, mellynek hja könnyen okozhatta, 's okozandhatja ezután is, hogy némelly lelki pásztor husz, harmincz esztendeig is egy nyáj között elpásztorkodik, és még sem adja az egész religiónak minden czikkelyeit magok mivoltában elé. Ha megengedik, barátim szabadon szólnom, örömmel közlendem sok esztendőbeli tapasztalásimat e' tárgy felül, csak arra az egyre kérem, hogy személyes érintéseket ne gyanítsanak.

Mindnyájan: Tessék!

S. Ha valamely fiatal pap káplánságra küldetik, vesz magának három négy concionátort, vagy többet is, a' mint tehetsége engedi. Midőn reá jön a' sor vasárnapon prédikálni, eléveszi concionatorait, és a' mellyikben arra a' vasárnapra *neki* legtetszetősb prédikatzióra akad, azt elcsonkítva, vagy leírja, vagy ha szerencsésb emlékezetü betanulja; de mindjárt még az esztendő számát is oda jegyzi, hogy bis repetitára olly hamar ne botoljék. Ha ezeket kipredikálta, már vakarja a' fejét, mert ismét uj concionatort kell vennie; vesz míg vehet, vagy meg nem unja. — Midőn plébánossá lesz, már a' gazdaságbeli költségek tiltják az uj concionátorok' megvételétől; mit cselekszik ekkor? vagy a' régieket rántja elé, és elmondja; vagy, ha fáradságát nem sajnálja, ujat készít az evangelium betűje vagy erkölcsi utmutatása szerint; 's ez ugyan dicséretes: de az evangeliumoknak mindenkori egyformaságok miatt megtörténhetik, hogy némelly tárgyakról vagy igen sokszor, vagy igen ritkán, vagy soha sem predikál.

K. Igaza van ebben a' pontban barátom uramnak, mert e' mód szerint megtörténhetik a' szóban forgó hiba. De hogy rendszeres függelemben kellene a' religiot a' köznép előtt is eladni, bizony feles kívánat. Mit ért a' paraszt a' rendszerhez?

S. Barátom! nem a' logikai függelemnek értelme, hanem a' hitbeli erősödés' foganatja, beszédem' célja. Csak vegyük magunkat például. Mi erősített minket leginkább a' hitben? mi adta minékünk azt a' tökéletes meggyőződést, hogy *Krisztus az élő Istennek fíja?* Nemde tanítónk' rendszeres előadása, ki mintegy ujunknál fogva vezetett bennünket az ó testamentomnál kezdve, minden prófétán keresztül egész Krisztusig, kiből mint főpontban sulyosodnak össze a' jövendölések. Ebből értettük meg az Istennek atyai gondoskodását rólunk: miképen Ádámnál kezdve adta igéreteit a' világ' Idvezítőjéről, és miképen fejtette azokat mind inkább ki a' proféták által egészen utolsó küldöttéig, keresztelő sz. Jánosig, ki már nyilván kimondá ujjal mutatva reá: *Ime az Isten' béránya, ki elviszi e' világ' bűneit!* — Miért ne lehetne Istennek eme' szép intézetét a' köznép előtt is folyton függelemben előadni, hogy ő is csudálná és imádná Istennek gondosságát? És e' szép függelmét az ó testamentomnak az ujjal átlátván, ő is szívéből hódolna annak, *ki előtt az égen és földön minden térd meghajol?* — Csak ne gondoljuk a' parasztot olly durvának, mintha a' jót és szépet nem tudná ismerni és bírálni; annak is adott Isten gyirájából egy részt, 's néha tizet is tapasztalhatunk némellyeknél.

E' mellett a' lelki pásztor legtöbbet nyerne : mert az eféle függelmi munka legnagyobb ingert adna neki a' szorgalmatos olvasás és tanulásra , melly nélkül idővel csak parlagi ember válik belőle.

Ó. Megvallom , Uram öcsém , hogy eléadásának fontos voltát meg kell ismernem , habár erről a' tárgyról magamban előbb nem gondolkodtam. Mindazonáltal még is úgy látszik előttem , mintha e' tárgynak végrehajtása sok akadályokkal volna összekapcsolva , és in praxi nem egészen végrehajtható. Ha megengedi uram öcsém , kész vagyok ellenvetéseimet kifejezni.

S. Sőt kérem.

Ó. Egy esztendőnek leforgása alatt van ötvenkét vasárnapunk és tizenkét ünnepnapunk ; tehát összesen hatvanöt napunk predikálásra. Hogy valaki az ó testamentomon kezdve azon keresztül az uj testamentomig ; Krisztustól kezdve minden tanításain keresztül egész utolsó pontig elvégezze , majd lehetetlen. Mert akkor hogy mindent elvégezhessen , vagy óránként kellene predikálnia , mit a' hallgatók megunnának ; vagy csak kóstolásra és nem emésztésre adnia az idvezséges tanításokat ; így pedig feltett célját nem érné. Több plébániáknak vannak filialisaik és segédjeik. Hogy rendszerét a' plébános végezhesse , vagy

mindenkor odahaza kellene maradnia, vagy mindenkor filialisába járnia: de már eféle maga viselete a' plébánosnak könnyen adhatna okot a' hiveknek gyanúságra és morgolódásra, mellynek következése elidegenedés lehetne. Mert a' köznép nem a' fellvett szent czélt tekintené, hanem így gondolkodnék: Minekünk is úgy lelki pásztorunk mint amazoké, hát minket se haggyon-el. — Talán még legnagyobb nehezség lenne a' segéd urakra nézve, kik mai időben magok is Lá t ó k n a k tartják magokat. Ezeket vagy nem lehetne rendszeres munkára bírni; vagy, ha engedékenyek volnának is, csak ugyan fenmaradna a' kérdés: valljon ez a' sürgetés nem lenne-e ok a' szeretetnek felbontására? De tegyük, hogy a' plébános maga lévén, ki mind ezeken az akadályokon túl volna: valljon nem akadályoztatná - e őtet rendszeres előadásában a' közbejövő Maríá' és Szentek' ünnepei? és nem untatná - e meg magát hallgatójainál az ugyan egy tanításnak esztendei ismétlésével?

S. Szokták mondani: a' fát sem lehet egy vágással levágni; úgy a' beszédet sem egy szóval előadni. Engedelméből Uram bátyámnak, előadom e' tárgyról további tapasztalásomat.

Ó. Ezt legörömeztobb fogom hallani, csak tessék folytatni.

S. Midőn káplánságra kitétettem, megvallom én is azon módon practikáltam a' predikálást, mint fent éréntém; de már korán kezdém átlátni, hogy e' mód szerint eleget nem tehetek. Mert akarmelley nagy gond és szorgalommal készítettem bár más példányok után predikatiómat, még is csak darabos eladása volt az egésznek és nem maga az egész; e' mellett mindenkor ez a' gondolat lebegett előttem: hát a' köznép, mellyről maga Jézus messiási ismertető jelül mondá: *És a' szegényeknek az evangelium predikáltatik*, nem volna - e méltó arra, hogy hitét ő is méltóságos mivoltában hallja? És mi adja hitünk' méltóságos mivoltát inkább, mint az ó testamentomnak legszebb függelme az ujjal? Mellynél fogva a' nép is mind hitében erősödnék; mind erkölcseiben nemesednék; mind Isten' szeretetében nevedednék. A' darabos hitbéli oktatásokat e' célnak elérésére elegendőnek soha sem gondoltam: mert az illy oktatásban mindenkor marad valami hézag, e' pedig pótlás után kiált. E' végből mindjárt neki ültem, hogy egy plánt készítsek, mellynél fogva rendszeres függelemben állíthassam össze az egészet, az ó testamentomi álfától kezdve egész az ujnak omégájáig. A' mint e' plánon izzadtam, kijött Leonhard' Katekhetikája, mellyben a' plánt nagyobb részént úgy találtam

kidolgozva, miként ohajtottam. Plebániát kapván mindjárt neki kezdtem a' munkának, és sok küzdések után el is végeztem; de nem egy hanem két esztendőnek leforgása alatt. Czélt érvén, melly édes örömmel tértem akkor házamba vissza, mikor oktatói hivatalomnak pontiglani kielégítését önmagamban éreztem!

No, barátom! mondák többen a' társak közül, ha már megtörte a' jeget, közölje velünk irományait, hogy mi is azok szerint dolgozhassunk.

S. Barátim! a' jégnek megtörése nem elegendő még a' hajókázásra; ki kell még a' jeges darabokat is hánni; szögletes hegyeit egyenesre faragni, hogy a' hajót vagy oldalról vagy fenékről szélt ne rontsák. Az én próbatételem sem arra való; hogy példány legyen, mert fogyatkozásait vajmi átlátom magam is. Ezeket csak azért hozám elé, hogy a' plánnak végrehajtása lehetőségét bizonyítsam. És azért ohajtanám, ha egy olly tudós és e' tárgyban jártas férfiú, millyen Szalay Imre úr, e' fontos tárgyat tolla alá venné, hogy lenne egy bizonyos kalauzunk. Ha aztán e' munka akár egy, akár két esztendőre lenne is felosztva, a' jónak semmit sem ártana; sőt inkább a' religiónak és szolgálóinak legnagyobb hasznot hajtana, mivel annak utmutatása szerint előbb és célirányosabban segéltetnék oktatói hivatalunknak tökéletesen megfelelni, mint akár-

melly jó, de darabos oktatói példányok, vagy concionátorok által.

A' mi tisztelt öreg bácsink mind ezekre a' beszédekre hallgatott, csak vállait vonogatta; és a' társaság is mély csendnek eredt; a' szoló is már némellyeknek megbántódásukat gyanította: azonban megszólamlott az öreg.

Ó. Hiszen, buzgóságát uram ücsémnek lehetetlen nem dicsérni. De mit csináljunk így az anyaszentegyháztól kiszabott evangéliumokkal? Én csak abban a' vélekedésben vagyok; ha valamelly evangéliumot felolvasunk, azt szoktuk predikáziónk alapjává tenni, és megvallom, hogy mintegy undorodással hallom, ha valaki a' textust úgy erőlteti, úgy huzza, csavarja predikáziójához, miként varga a' bőrt, vagy mi még csúfosabb, ha valaki az evangéliumot felolvasván, másunatt veszi textusát. Mondom, minden prédikáziónak alapja a' felolvasott evangélium. Már pedig az evangéliumok olly különféle és egymással ellenkező tárgyauak, hogy czélirányosan uram ücsém plánja szerint talán legritkábban alkalmaztathatók a' textusnak csúfos erőltetése nélkül. Mert a' szerint az anyaszentegyháztól kiszabott rendét az evangéliumoknak vagy egészen fel kellene zavarnunk, vagy sokat belőlök elhagynunk, és helyettök másokat rendelnünk, vagy, a' mint mondám, a' textust

eröltetnünk. A' két elsőt tiltja anyaszentegyházunk' séíthetetlen tekintete, az utolsót pedig Isten' szavának szentsége.

Még tovább is látszott öregünk szólni akarni, ha a' társok szavait az evangeliumokról fel nem kapták, 's őt beszédében meg nem akasztották volna, mondván: Bizony már ideje volna a' vasárnapi evangeliumokat valami vizsgálat alá vetni, ha épen S. barátunk plánja szerint prédikálni nem akarnánk is: mert sok evangelium igen csekély tárgyú; mások épen nem alkalmasok a' köznép oktatására; némelyek meg igen egyforma tárgyúak, úgy hogy unalom nélkül majd alig olvashatjuk.

J. Jól mondják; barátim! Mi nagyot mondhatunk a' mustármag és kovászos evangeliumnál? Nem meguntatók-e a' husvét után III. IV. VI. vasárnapi evangeliumok, mellyeknek foglalatjaik majd egyformák? És nem csekély tárgyú-e a' süketnémának meggyógyítása; nem különben a' Naimi ifjúnak és Jajrusz leányának feltámasztása? Mi czélirányost mondhatunk a' pünköst után XVII. vasárnapiból a' köznépek, a' két első verset kivéven? Bizony ideje volna ilyeneket 's több eféléket az evangeliumokból egészen kihagyni 's helyökbe másokat rendelni.

K. Már barátom, ha illy kifogásokra fakadni hajlandó nem volnék is: mert tizenkét

századon át megelégedett velek az anyaszent-
 egyház, és ha olly hiányosok volnának a' mi
 evangéliumaink, mint azokat mi most ollya-
 noknak találjuk: bizonyosan a' tridenti szent
 zsinat, melly a' vulgátát ujra megvizsgáltatta;
 uj katekhiszmust rendeltetett; a' szóban forgó
 tárgyat is vizgálat alá vétette volna. Még
 is minden tiszteletem mellett megvallom csu-
 dálkozásomat, miként tudák az ugy nevezett
 legjelesebb evangéliumi történeteket a' perico-
 pákból kihagyni, ugy mint: a' megholt Lázár-
 nak feltámasztását; a' tékozló fiúnak, a' szü-
 letett vaknak, a' dúzsgazdagnak, történetüket,
 mellyekről hajdan aranyszáju szent János vaj-
 mi sokat sokszor és hasznosan tudott mondani?
 Ugy nem különben csudálom, miként hagy-
 haták ki Krisztus Urunk beszélgetését a' sza-
 mariai asszonnyal, és a' tíz szűzről tartott
 példabeszédet? 's mi nagy kár volt a' hegyi
 beszédből pericopáinkba többet fel nem venni.

S. Igazuk van barátim! én is szint' e'
 vélekedésben vagyok, 's még azt adom a'
 mondottakhoz, hogy pericopáink úgy el van-
 nak minden hisztoriai és logikai függelem
 nélkül szórva, mint erdőben a' fák. Ha meg-
 engedik barátim szabadon szólanom, itt is
 egyenesen kimondom gondolkozásomat.

M i n d n y á j a n : Igen szívesen.

S. Vegyük csak az adventi négy pericopát tekintetbe, melly zavart sorban állanak azok ott! Az advent' ideje Krisztus Urunk' eljöttének emlékezetére van rendelve. Már az első evangelium olyan, melly betű szerint véve Jerusaleml' pusztulásáról; alkalmaztatva az itélet' napjáról szól: hát már egyik tekintetben sem alkalmas az időhez, mivel, ugy szólván, a' végén akarnók kezdeni a' dolog elejét. — A' többi három pericopa szól sz. Jánosról, mint Jézus' előhirdetőjéről. Igen helyesen, de melly zavart rendben? Ugy látzik előttem, miként ama csudálatos mese, melly egy embernek élet' rajzát koporsójánál kezdi, átmenvén onnan férfiu és ifju korán, aztán bölcsőjénél végzi. Igy vannak ezen pericopák is rendelve: a' második vasárnapi szól János' fogságáról; tehát közel koporsójához; a' harmadiki hivataljának legszorosabb köréről; hát férfiúi és hivatali állapotjáról; a' negyediki Istentől meghívásáról, tehát kezdetéről. Melly sok ismétlésekre ad e' rendtelenség okot az oktatónak, mikor második vasárnapon János' fogságáról akar szólani! A' rendes előadás már magával hozza, hogy hivatalát, és hivataljában buzgó eljárását előre bocsássa, hogy fogságának okát értelmesen előadhassa. De már ez által az utóbbi evangeliumokba vágott, és nem kis zavarodásba

esik, mikor a' harmadik, még inkább a' negyedik vasárnapi evangéliumra kerül a' sor, hogy a' dolognak istméltésével hallgatójait unalomba, magát szószaporításba ne döntse. Mind ennek az oka nem más mint a' zavart rend, mellyet inígy lehetett volna elkerülni: az első vasárnapi evangéliumot, mint az időhez nem illőt, egészen kihagyni és helyébe János' csudálatos születését Lukács szerint; második vasárnapra illett volna a' mostani negyedik; így a' harmadik épen maga helyén állana; végre a' mostani második lett volna, természetes függellemmel, a' negyedik. Így meglett volna a' hisztoriai és logikai függelem, melly az oktátónak vajmi nagy könnyebségére vált volna!

I. Derekasán! én is már illy gondolatokat forgattam. Hát a' karácsonyi evangéliumokban talál-e logikai és hisztoriai függelem ellen vétket?

S. Azt, hogy a' pericopátor a' gyermeket mindjárt születése után az öreg Simeonnal és Annával ölelteti, a' nélkül hogy Máriát előbb beavattatná. A' gyermek Jézust is előbb futtatja Egyiptomba Heródes elől, és csak azután vezeti még a' mágusokat Betlehembe Jézust imádni és ajándékokkal tisztelni. Nem különben nagy a' hiba a' husvét utáni III. IV.

VI-dik vasárnapi evangéliumokban. Krisztus Urunk husvétnapon feltámad, 's még is a' következendő vasárnapokon búcsuzik tanítványitól mint halálra menendő.

Ó. Ha már Úram öcsémnek kritikus szeme annyi hibát tudott találni a' pericopátor szerkelmeiben, valljon a' pünköszt utáni evangéliumokban, talál e hasonlókat?

S. Ott már darabonként vannak az evangéliumok elszórva minden hisztoriai függelem nélkül, azért is a' logikai szoros vizsgálát kevés gáncsolhatót talál. Mindazonáltal a' IX. vasárnapi evangélium sokkal helyesebben állott volna a' XXIV. vasárnapi előtt: mert itt könnyűzik Jézus Jerusalemen, ott meg elpusztíttatja.

Ó. Hát a' XXIII. vasárnapnak hol lenne helye?

S. Sehol sem: mivel abban az evangéliumban ugy is két egymástól különböző történet adatik elé: Jajrusz' leányának feltámasztása és egy tizenkét esztendeig vér folyásban szenvedő asszonynak története; 's mivel ugy is néhány vasárnap előtt a' Haimi holt ifjunak feltámasztásáról volt az evangélium; a' dolognak annyiszori ismétlése végett jobb volna az egész pericopát elhagyni, és magát a' vérfo-

lyásban szenvedő asszony' történetét Lukács szerint a' pericopába felvenni. Ez valóban szép és érzékeny történet, 's a' köznépre nézve, melly ugy is minden gyógyászságnak ellensége, igen helyes evangelium.

Ö. És ezt a' szép történetet hová és melly sorba állítaná?

S. A' IX. vasárnapra.

Ö. És ott állván melly hisztoriai és logikai függelemben lenne a' VIII. és X. vasárnap között?

Ekkor kezde kritikuskunk akadozni, mert zavarba jöve; öregünk pedig folytatá beszédét:

Ime uram öcsém! ilyen minden emberi alkotmány, mellyet bármi szorgalom 's elgondolással alkosson valaki össze, még sem olly tökéletes, hogy más ne találjon benne gáncsolhatót. Mindenkinek eleget tenni, nem emberi hatalom' munkája. Azért is az anyaszentegyház' intézetire nézve mindenkor Sailer pásztoralissához szoktam magamat tartani, ha némellykor, némelly pontokban magamra nézve nem legcézirányosabbaknak találám lenni azokat. Ő így szól: „Az egyházi Intitutiokra nézve ne keressünk, ne kívánjunk ujításokat, hanem tartsuk meg azon jót, mellyet hennök találunk; mert az ujító 's ja-

vító kívánat mindenkor feneketlen vágy.“ — Nem csekély feladás vala egy embernek a' pericopákat összeszededegetni és azon sorba állítani, mellyben most állanak. Sőt csudálható, hogy választásában és szerkelmében a' pericopátor *) annyira szerencsés lön, mennyire munkájának becsét az anyaszentegyház elismervén, tizenkét század lefolyta után sem akart rajta valami változást vagy javítást tenni; 's nem is szükséges, mert a' munka céljának igazán megfelel. — Mit kívánhatnak egy pericopátortól egyebet, mint hogy szerelmes Idvezítők' életének jelesb történeteit, és erkölcsi oktatásának főcikkelyeit adja pericopájiban egy esztendőnek leforgása alatt. A' mindenről szó nem lehet: mert magának János evangelistának vallása szerint még a' forrásokban, t. i. az evangéliumokban sincsenek mind megírva, miket Jézus cselekedett. De annál nehezebb volt a' munka summás kivonatokra nézve, becsére nézve pedig annál érdemesb, ha céljának tökéletesen megfelelt. Igazságát mondásomnak csak egy általános te-

---

*) Szerzője a' pericopáknak volt egy aquileai Diakonus, Pál, kit közönségesen ama' híres Alcuinnak tartanak, ki nagy Károl' parancsolatjára szedte volna a' vasárnapi evangéliumokat és episztolákat e' rendbe.

kintetők is a' vasárnapi és ünnepi evangéliumoknak eléggé kimutatja. Engedelmökből uram öcséimnek, átvisgálandom a' pericopákat, hogy becsük annál világosabban kitünjék.

Mindnyájan: Nem csak megengedjük, de azért még kérjük is.

Ó. Szerelmes Idvezítőnk' életének legjelesebb történetei ezek: születése; epiphaniája (nyilvános megjelenése); tanítói hivatala; szenvedése; halála; feltámadása; mennybemenetele. Ezeknek felelnek meg az anyaszentegyház által rendelt ünnepek: Karátson, Epiphania, Nagypéntek, Husvét, Mennybemenetel. Hogy ezekhez az ünnepekhez képest pontig czélirányosok a' pericopák, ki tagadhatná? — Vannak ezeken fölül négy karátson előtti vasárnapaink; Epiphaniától böjttig hat; böjttől husvétig hat; és ismét husvétől pünköstig hat. Visgáljuk itt meg a' pericopákat, ha czélirányosok e' azok. Kezdjük adventnél:

Advent' első vasarnapára választotta pericopátorunk azon evangéliumot, mellyről S. uram öcsém' észrevételeit már eléadá. De hát ha uram öcsémre bizták volna a' dolgot, az időt ugy vévén példába mint akkor volt, mi más evangéliumot rendelt volna történeti szoros függellemmel sz. János' vigiliájára 's azu-

tán ünnepére? akkor ugyan is sz. János' ünnepét vigiliajával együtt ünnepelték; hanemha ugyan azon egy evangéliumot esztendő't át kétszer olvastatta volna fel.)*

S. Megbocsásson uram bátyám, erre nem számoltam.

Ó. Hogy tehát az ismétlést a' pericopátor elkerülje, inkább választotta a' mostani pericopát.

S. De erről mondám, hogy sem betűleg, sem alkalmaztatva nem illik az időhez.

Ó. Az első értelemben, igaz, de nem a' másikban. Nem szabad-e ott alkalmaztatni, hol az írásban szoros betűi bizonyost hibáznak? nem éltek e' szabadsággal magok az apostolok? Mi tiltaná az anyaszentegyházat az alkalmaztatástól, tagadhatatlan példája lévén magokban az apostolokban? Miután már első eljövételét Idvezitónknek várunk nem kell, a' másodikat pedig bizonyosan reméljük: nem vala-e szép gondolat a' pericopátortól az egyházi esztendőnek elejére olly evangéliumot

---

*) De hát most, midőn a' vigilia megszűnt már ünnep lenni, nem volna-e helye S. vitatásának?
Szerk..

rendelni, melly a' másodszer eljövendő Idvezítőnek méltóságát, dicsőségét, nagyságát, istenségét olly képpekkel festi, hogy tiszteletet és félelmet gerjessen iránta mind azokban, kiknek ő várakozásuk' és reményük főpontja. — Advent' II. Vasárnapjára rendelte János' fogását; III-ra Jánoshoz a' követséget; IV-re Jánosnak Istentől felszólítását.

S. De ezekről mondám, hogy zavart rendben állanak.

Ó. Hisztoriai függelemre nézve elismerem igazságát. De csak ne gondoljuk a' religiora nézve mindenkor és mindenütt eféle függelemnek szükséges voltát, kivált hol a' hasznosról és az egy szükségéről van szó. Olvassa bár az egész új testamentomot át, ha talál-e abban mindenkor és mindenütt hisztoriai és logikai szoros függelmet? E' könyv nem a' világ' bölcselkedése' szellemében, sem nem a' világ' bölcseinek, hanem a' lelki szegényeknek és alázatosoknak számukra van készítve; melly egyszerűségével még is minden világi bölcseséget megszegyenít. Azért a' pericopátornak nem is juthata eszébe szoros függelemre ügyelni (melly majd még inkább ki fog teteszeni): hanem csak arra, mi alkalmas és hasznos az időre; és, mi szükséges a' hallgatókra nézve. 'S épen ez által hogy a' II.

vasárnapra János' követségét rendelte Jézus-hoz, leginkább adá pericopátorunk felséges ideáját értésünkre, hogy minden pericopa' választásánál ez az egy vala fő szempontja: Az Isten Krisztusban látható; Krisztus az élő Isten' fija, kiben és ki által mindnyájunknak bünbocsánat ígértetik. E' szempontból tekintve, melly szép függelében áll a' II. vasárnapi evangelium az I-sővel, mellyből az eljövendő bírónak nagy méltóságát mindjárt csudáiból ismerhetni; melyekről maga Jézus mint ismertető messiási jelekről János' tanítványinak így válaszolt: *Elmenvén mondjátok-meg Jánosnak, a' miket láttatok és hallottatok 's a' t.* — A' tekintményben (Ansicht) különbözik tehát pericopátorunk uram öcsémtől: ő az ÚrJézust vette mindenütt fő szempontul; uram öcsém meg a' parányi historiat. De nem a' historia, nem; hanem a' megfeszített és feltámadt Jézus minden reménységünk' főpontja. Azért is Jézusra, ki csudáiban ismerteté magát Messziásnak, akará mindjárt elején figyelmünket fordítani, kinek isteni méltóságát későbbben pericopáji által ismerteti. — A' III. vasárnapi evangelium úgy is maga helyén áll.

S. De a' negyedik?

Ó. Épen az időhez van alkalmaztatva. Abban az időben már folyik az ádventi gyónás.

Melly szép felszólítást ad pericopátorunk János szavaival a' népnek a' szükséges penitentiára egy részről; más részről melly csalhatatlan példányt az oktatóknak a' penitencia' valódi magyarázatára! *Készítsétek - el az Úr' utait* 's a' t. és azon szép textus: *Et omnis caro videbit salutare Dei*, melly maga helyén áll a' közelítő nagy ünnepnek előhirdetésére! — A' karátsoni három evangéliumnak választása legjobban esett.

S. De a' karátson utáni I. vasárnapnak pericopája még sem áll maga helyén!

Ő. Itt azt kell tekintetbe vennünk, hogy a' pericopátor az időt és az ünnepeket úgy esoda nem varásolhatta, mint a' képzelmény kívánná: mert nem ő az időnek, hanem az idő őnéki parancsolt; 's az időhez alkalmaztatnia magát volt kötelessége. Már akkor megvalának az anyaszentegyháztól az ünnepek határozva történeti sor és rend szerint. Nem gondolt az anyaszentegyház azzal, hány vasárnap esnék közbe, hanem csak a' történeti renddel. Ez a' rendszabás a' pericopátornak nem ki munkát szerzett, hogy t. i. az ünnephez illőket, ünnepre alkalmaztassa, és a' közbejövő vasárnapokra is az időhez illőket válassza. Ezennel fogjuk ennek példáját látni. Historiai függelemre nézve ugyan e' vasárnapra illett volna Maríá beavattatásának története

de mivel már az anyaszentegyháztól *María tisztulása* (*Purificatio*) ünnepe *Krisztus*' születése után negyvenedik napra meg vala rendelve, hogy egy esztendőben kétszer ez az *evangelium* elé ne forduljon, tehát ezt a' történetet inkább arra az ünnepre hagyta, 's helyébe idő-
 hez alkalmazott pericopát választotta erre a' vasárnapra, mint az esztendőnek utoljára, t. i. az *öreg Simeon*' és *Anna*' történetét, hogy ez által kész alkalmat nyújtson a' lelki tanítónak e' napon, mint az esztendő' végén, az *öreg Simeon*' és *Anna*' példájokból hallgatóikhoz hasznos szót szólhatni. — A' kiskarácsoni pericopa jó. — A' kiskarácson utáni pericopára szolgáljon az előbbeni észrevétel. — A' vizkereszti pericopa minden kérdésen túl lehet. — A' vizkeresztnap után I. vasárnapi *Jézusról*, mint 12 esztendő's gyermekről, szól; igen helyesen. — A' II. vasárnapi *Jézus nyilvános életének első zsengejét adja-elé a' galiléai Kána menyegzős történetében*; igen helyesen, mind *Jézusra* nézve, kinek isteni hatalma eddig ismeretlen vala; mind az időre nézve, mellyben legtöbb házasság történik. — Első csudatétele után szép függelemben érinté ugyan csak nyilvános tanítói hivataljának kezdetét a' hegyi beszéd által, mellyet egészen átírni nem akart, mert hosszú, inkább más alkalomra hagyta. De annál gondosabban ügyelt

az időnek hasznos voltára, erre a' vasárnapra rendelvén a' jó szívü százados' és a' beteg szolga' történetét, mellyet talán alkalmatosabb időn alig hozhatott volna fel. Ekkor a' pásztorok szinte mint a' szolgák külső munkától menttek, templomba járhatnak: 's melly helyes alkalmatosságot nyujt a' lelki tanítónak e' pericopája által mind az uraknak cselédekre, mind ezeknek azokra nézve viszon kötelességeikről szólani! — A' következendő vasárnapokra rendelt pericopák csudálatosan választottaknak látszhatnak, u. m. a' tengeri hullámokról a' IV. vasárnapon; a' konkoltól V., a' mustármagról VI. vasárnapokon. Itt azt kell tekintetbe vennünk, hogy a' pericopátor nem magyar, hanem melegebb tartományi volt, hol Januarius' végével kezdődik a' tavasz. A' tavasznak kifakadása tudjuk nálunk is melly nagy szelekkel, vegyes essős havakkal szokott beköszönteni! Hol tengerek vannak, a' hajókázás és tengeri kereskedés ilyenkor sok veszedelemmel jár, és az ott lakók előtt valóban úgy látszhatik, mintha alunnék az, ki úra a' tenger' és hullámoknak. Im! melly maga helyére rendelte e' pericopát is! A' hó' olvadtával feltetszik már a' vetés és azzal együtt a' konkol. Nem különben nő már a' mustármag is és a' tavaszi munkák ott már kezdődnek; ekkor azért az asszonynak többszer kell liszt-

hez nyulnia mint máskor. 'S ime a' környüal-
láshoz szabott derék pericopa a' VI. vasárnapra.

J. De csekély tárgyú még is.

Ó. Nem ugyan, sőt igen fontos tárgyú. Az
első példázat jelenti a' keresztény religionak
hirtelen terjedését; a' második annak munka-
lását az emberi szívben. Akar az első akar a'
második tárgyról akarunk értelmesen és ha-
szonnal hiveinkhez szólni, soha a' dolgot ér-
telmesebben elé nem adhatjuk mint e' példá-
zatok által. — A' szőlőmunka már mindenütt
kezdétét veszi; im az evangelium a' szőlős
gazdáról és mivesekről: *Septuagesima*.
— A' tavaszi vetéshez vagy készülünk már;
vagy el is kezdtük azt; ime a' magvetőről
a' pericopa! *Sexagesima*. — Most a' pe-
ricopátor elhaggya a' földi példázatokat 's
egészen más témára fordítja ideáját; de igen
helyén az időhez alkalmaztatva. Tudjuk a' far-
sangi napokban melly sok erkölcstelenség vi-
tetik véghez! és ha képes valami a' kereszt-
tényt kicsapongásitól visszatartóztatni, bizo-
nyosan Krisztus' kinszenvedése az egyetlen za-
bola. Ime a' szép evangelium: *Ecce adscendi-
mus Jerosolymam!* *Quinquagesima*. — A'
böjt I. vasárnapi evangelium ellen szó nem le-
het. Ugy a' virágvasárnapi ellen sem. De a'
II., III., IV., V. vasárnapi evangeliumok ellen
majd csak nem lehetne kifogásokat tenni, mint

az időhez nem illők ellen; mindazáltal ha az ez időre rendelt evangéliumoknak foglalatjokat Jézusnak közelítő megaláztatásával teszszük irányba, vajmi igen kitetszik pericopátorunk' felséges ideája választásában, ki pericopái által talán a' lehető botránkozást így akará megelőzni, hogy Jézust isteni méltóságában sorrul sorra eléadta u. m. Istennek kedves fiját II. vasárnapon; mint az ördög' meggyőzőjét: *ha pedig erősebb jön nálad, 's a' t. III.*; mint a' természet' urát és gondoskodó atyát a' szaporított kenyerekben IV.; mint az atyának egyszülött fiját, *ki Abrahám előtt lett V. vasárnapon.* — Nagycsötörtökre 's péntekre; husvételre 's husvéthetfőre; ugy husvét után I. vasárnapra jobbakat választani sem lehetett volna. — Husvét után II. vasárnapi evangélium valóban gyönyörű evangélium, a' jó pásztornak képe alatt mintegy ujonan eszünkbe hozza pericopátorunk Jézusnak irántunk szeretetét, ki juhaiért lelkét valóban adá nem sokkal előbb nagypénteken. Igy a' III., IV., VI. vasárnapi evangéliumok igen kegyes hanguk és a' szeretet' érzésével tellyesek.

J. De ezekről mondám, hogy untatók és igen egyforma tárgyauk.

Ó. Nem untatók, mert a' tárgyak egymástól csak ugyan különbözők. A' III. vasárnapi evangélium szól elköltözéséről; a' IV. a'

boldog viszonylításról; a' VI. az atyához me-
netelről.

S. De nem állnak itt helyökben, mert a'
hisztoriai függelem ellen vannak.

Ó. Visszautasítom azokra, a' miket már
az ádventi 's karácsoni vasárnapokról mondot-
tam. Per adcommodationem igen helyöken ál-
lanak, mint előkészítők a' közelgető nagy ün-
nepekre, t. i. Krisztus' mennybemenetelére és
a' pünköstitre. — Husvét után V. vasárnapra
jobbat választani nem lehet. — Az Ūr menny-
bemenetele' ünnepére a' választás jó, szinte
pünköstre is. És ezzel a' nappal végződnek
ugy szólván szerelmes Idvezítők' életének je-
lesb történetei, és melly szépen súlyosítja
Ūrünk' történeteit mind ez egy pontban össze
a' pünkösthetfői evangelium által: *Úgy sze-
retle Isten a' világot, hogy egyetlen fiját adná*
's a' t.! — A' sz. Háromság' ünnepére és Ūr'
napjára rendelt evangeliumok el vannak ta-
lálva. — Pünköstit után huszonnégy vasárnapot
számlálunk. Ezekre rendelte pericopátorunk
töbnyire Jézus' erkölcsi tanításának főczikke-
lyeit, olly előgonddal, felosztva, hogy min-
den neműek sorsukhoz és szükségeikhez al-
kalmazott oktatásokat vehetnek belőlök. Hogy
pedig mind ezen oktatásoknak alapot vessen,
az ember' hivatásán kezdi *egy nagyvaesorát*
készítő ember' példázata alatt a' II. vasárnapon;

ugyan e' tárgyat isméli a' XIX. vasárnapon a' *király ember*' példázata alatt, ki fíjának nagy menyegzõt szerzett. — Innen mindjárt átmegy a' bünös ember' serkentésére és vigasztalására az eltévedt juh és garas példázata alatt a' III. vasárnapon. — A' mezei nagy munkák már mindenütt megindítva lévén, melly maga helyére rendelte sz. Péter történetét és szavait: *A' te igédre megvetem a' hátót*; IV. vasárnapon. — A' haragos és bosszús indulatokra nézve ott az V. vasárnapi evangelium. — Miként rendelte időhez alkalmaztatva a' kenyérszaporító csudát, mellyet már mindnyájan szemünkkel láthatunk a' gabona' megértésben és aratásában, VI. vasárnap. — A' késértés' veszedelmei között forgóknak nyujt jeleket a' csábítók' kiismertetésükre. VII. vasárnap. — A' csalékony földi javaknak bölcs használtatásukra ad oktatást. VIII. vasárnap. — A' kevélyeknek és elbizottaknak szolgál oktatásul a' IX. vasárnapi evangelium. — A' hálátlanság' utálatos voltát ismerteti a' XIII. vasárnapi evangeliumban. — Melly szép a' kegyes szívü Szamarítának példázata a' XII. vasárnapon! és a' két fő parancsolat' eléadása a' XVII-diken! — Mind ezek mellett az erkölcsi oktatások mellett tapasztalhatni, hogy ő választása' szempontjához, t. i. Isten Krisztusban látható; Krisztus az élő Isten'

fija, végig hiv maradt; most is olly evangeliumokat rendelvén közbe, mellyek Jézust mint nagy prophétát, mint valóságos Istent, ábrázolják, ugy mint: Jézus könyhulását Jerusalemben pusztulásán a' IX. vasárnapon; a' süketnéma' meggyógyítását XI. vasárnapon. — A' Naimi ifju' feltámasztását XV. vasárnapon. — A' bűnöket megbocsátó urat XVIII. vasárnapon. — A' királyember' beteg fija' meggyógyítását XX. vasárnapon. A' Jajrusz leányának feltámasztását 's a' t. XXIII. vasárnapon; és a' Jerusalemben városának elpusztulásáról tett jövendölést a' XXIV. vasárnapon. — Így az Istenben szükséges bizodalomról van szó a' XIV. vasárnapon; az ünnep' és vasárnap' megszenteléséről a' XVI. vasárnapon. — A' császárnak megadandó adóról, melly maga helyén és épen idején áll a' XXII. vasárnapi evangelium!

K. No! eddig sem voltam barátja pericopáink' elváltoztatásuknak, ennekutána annál kevesbé leszek; mivel minden tekintetben megfelelnek a' célnak, és talán jobbakat magunk sem tudnánk helyökbe rendelni.

Ó. De mit is használna, ha valaki rajtok valami változtatást akarna kezdeni? Lenne-e választásában olly szerencsés, hogy egy második és harmadik még valami hozzájok kívántót ne találna? Például lehetnek protesztans atyánkfiai, kik szinte ugy elégedetle-

nek voltak a' rég' kiszabott pericopáikkal, 's másokat kivántak. Kivánságoknak iparkodtak megfelelni, nagy és híres nevezetű tudósaik, millyenek Herder, Hencke, Rainhard, de választásokban annyira nem boldogultak, hogy inkább a' régiek tartattak meg. Hallom, hogy legujabb időben a' mostan uralkodó burkus király, valamint uj agendát rendelt, de a' mellyet csak nagy ajbajjal tudott némelly gyülekezetekkel elfogadtatni; úgy uj pericopákat is rendeltetett: melly foganattal? eventus docebit. De elgondolható, hogy ezekkel úgy nem fognak megelégedni, mint az uj agendával nem, mert a' régiség religiora nézve mindenütt praescribálni szokott. Még eddig minden újítás izetlenkedést húzott maga után. Minálunk pedig katolikusoknál illyféle újításokat tenni épen nem volna tanácsos, minekutána az anyaszentegyház' tekintete minálunk még szent és sérthetetlen, 's a' nép is ugy hozzá van már szokva, hogy botránkoztatás nélkül illyféle újítást elővenni lehetetlen volna.

K. De mi lehet még is az oka, hogy derék pericopátorunk azon jeles történeteket, mellyeket említettem, pericopáji közzé nem vette?

Ö. Annak egyéb oka nem lehet, mint hogy azok igen hosszúk; megcsonkítva előad-

ni kár lett volna; egészen megrendelni pedig nem egyéb lett volna mint hosszúságok miatt unalmat 's figyelemtévesztést szerezni. Mindazáltal úgy gondolom, ha valaki épen azon evangéliumi történeteket hívei előtt oktatás végett felolvasni akarná, talán nem vétkeznék az anyaszentegyház' szándéka ellen, melly eféle eltávozásokat csak *ad coercenda petulantia ingenia* tilt. — Jók tehát pericopáink, jobbakat helyökbe ne is kívánjunk.

Már a' nap alkonodásnak ereszkedett, a' társaság is utnak készült 's egy szives Isten hozzád után eloszlott.

V.

S a m b u g a' l e v e l e i.

6. L e v.

Egy fiatal paphoz.

Hogy nálam töltött óráid neked némü örömeket szereztek, 's hogy a' nekem 's házamnak szentelt idő' vesztését némüleg pótoltnak hiszed, nekem nagy gyönyörökre esik. De én már megszoktam szereteted' kezében látni a' nagyító üveget, mellyel te engem nézgersz és enyéimet. Nekem legaláb ohajtásom az, hogy csupán bortul vidámultan 's asztalomról jóllaktan senki tőlem ne menjen; valamint azzal sem vagyok megelégedve, ha csupán asztal' baráti látogatnak.

Oh minő boldogság házamban egy elmélő, bölcs, jámbor barát! — —

Jöj gyakran 's oszd magadat velem meg.

7. L e v.

Egy szerzetes paphoz, a' ki segédül
 lelki pásztorságra tétetett.

— Kivánod, hogy némű tanításokat ad-
 nék, miképen kelljen magadat tartanod, mint-
 hogy előttem a' helyzet eléggé ismeretes,
 mellybe most lépél. — Tudnék bár annyit
 nyújtani, a' mennyit magam ohajtok! Merni
 bátorkodom, a' mit tehetek, mert akarod.

Legyen egyetlen czéled az Isten! Ez az
 intézés talán felesleges. De emberek vagyunk.
 Ritkán egyez a' vég a' kezdettel. Könnyen
 eltávozzunk első és egyetlen czélunktól; ma-
 gunkhoz közelgünk, csak magunkért dolgo-
 zunk, csak magunkat keressük. Vigyázz azért
 szüntelen, hogy a' népet Istenhez vezessed,
 ne magadhoz; Isten legyen a' nyereség, ne
 magad.

Az eszköz, embereket Istenhez vezetni,
 legyen Jézus. Nincs senki másban idv; az
 az, csak nála találunk igaz és tiszta erőnyöket;
 csak nála biztos eszközöket, 's ezek által vég-
 czélt. Ő tanító volt és példány 's most is az.
 Nincs tanítás annyi sikerrel, mint az övé;
 nincs példa követésre úgy ragadó mint az övé;
 mert az ő fenségének fogata mind a' kettőn
 alapszik.

Nem hiszed, mennyire munkál a' jól értett Jézus' erkölcse, sziv javultára. Szived egészen hajlandó legyen: lelkeket nyerni, vagy, korunk' nyelvén, embereket képzeni. — A' lelki pásztor minden foglalatosságának e' célra kell intéztetnie. Nehéz, de magas hivatal! fáradozás' gyümölcse önmagában. — Ha már kezedet feltevéd az ekére, ne vedd - le azt többé róla! Légy fáradhatatlan, csügghetetlen! Ne félj semmi nehezségtől, semmi akadálytól. — Légy mindenkinek mindene!

Legjelesbben gyermekekre munkálj; ezek leghajlékonyabb része a' közönségnek; de olyan is, melly most vagy soha sem képzhető. Szeresd a' kicsiket, mint Jézus szerette azokat, és ne legyen olly kedves órád, mellyet nekik örömet ne ajándékoznál. Gyakran látogasd azért az iskolákat; buzdítsd a' kisdedeket és a' tanítót; légy barátjok és segédök. Engedd veled társalkodhatniok 's hozzád járhatniok. Add nekik Jézust vezérül és példánnyul. Önts beléjük szeretetet az erőny iránt, 's hitessd-el velek, hogy ebben áll emberbecse és boldogsága.

A' szeretet' religioja különösen ajánlja gondod alá a' betegeket. Légy Isten által vigasztalásunk! gondoskodjál a' szegényebbeknek eledelökről és gyógyításokról. Ne elégedjél-meg azzal, hogy az idvezség titkait nyujtod nekik,

mert, bizony ezek sem csuda sem más titkos erő által nem munkálnak. A' hitnek kell a' magáét tennie; akarom mondani: először is a' szívnek kell Isten iránt azon bizodalomra emelkednie, a' szent titkoknak bevételökre olly fogékonyá (capax) tétetnie, hogy az ellátás (provisio) ne cspua ceremonia legyen, hanem az idvetségnek hathatós eszköze. Betegget ellátni (providere) annyi előttem, mint őt Jézusnak közlése által, élete', szenvedése' és halála' emlékével a' lelki tökély azon lépcsőjére emelni, hogy Jézus példája szerint szenvedve és küszködve legyen méltóvá keresztény hívattatására. Lásd, milly darab munka ez!

Az egészségeseknek add magadat előképül minden jóra! Mit használnak a' legjelesebb erkölcsi predikációk példa nélkül? Mindenkor többet munkált a' példa mint a' tanítás. Jézusunk mind a' kettő által munkált: *fecit, et docuit.*

Jelesena jánlom e' mai papságtól különféleg tévesztett erkölcsi egyszerűséget és ártatlanságot. Légy kérlek ezen elvnek (principiumnak) tökéletesen híve. Minden erő, melly tőled jó, legyen Krisztus — Krisztus, míg Krisztus mindenekben alkatva lesz. Akarsz erről valami jobbat olvasni annál, a' mit én mondhatnék, olvasd Pál' leveleit 'Timotheusz és Tituszhoz.

Ne csak a' külsőkre munkáljon pedig példád, hanem házadra is. Vajha szükséges ne volna! csak óvd magadat, nehogy paptársaid észrevegyék, hogy mindnyájokban egy új buzgalom éljen; hogy lelkeket nyerni, czél legyen; hogy mindenki a' közjónak áldozza magát. Hozd - be e' szellemet paptársaid közé! így nagy munkát tettél; minden kéz téged emel.

Plébánosod iránt mutass tiszteletet szeretettel. Minden sehol sem lehet tetszésedre; tebenned sem fog munkatársadnak minden tetszeni.

Különben egy káplán életbölcseiségének elve: tisztelnie, a' kit tisztelet illet; ez legyen a' tiéd is. Alattomos szövényekben, ellenkedésekben ne részesülj. De majd elfeledem, kivel beszélek. Ez csak elfajult szerzetesnek szokása.

8. L e v.

Egy biztos barátjához.

(Íratott a' lelkesedésnek órájában Szept. 22d. 1785.)

— — — Imádkozván a' nap' részeit, gondolatim Jézusra fordultak, azzal az ohajtással, hogy bár őt minden ember tökéletesen ismerne. . . „Mennyire szükséges, hogy Jézus minél buzgóbban predikáltassék!“ gondolám. A'

hit és erkölcsök dűlni kezdenek, és az emberiség olly gonosz, a' millyen valaha lehetett.

Csak Jézus által menthetjük - meg azt. Ő már egyszer szabadítója volt az elveszett világnak. E' napokban ismét annak kell lennie. Te, kedves barátom, kinek erejét és jó akaratját ismerem, egyszerre szemeim előtt állal, mint hasznos eszköz e' munkára. És én bízta-tám magamat: Ő az én barátom, bizonynal meg fogja tenni. Imádság után egy beszéden, Pál szavai felett (*Koloss. II. 3.*): *A kiben vagyon a' bölcsesség és tudomány, minden kincse zárva —* kezdék dolgozni. Midőn ezen mondat' egész erejét éreztem, uj ohajtás támadt bennem: Vajha ez az egyetlen forrása minden bölcsesség-nek eléggé ismertetnék! Felkiálték lelkemben barátimhoz: *Predikáljátok Jézust!* 's ohajtom vala e' pillanatban, hogy ezt egy lehel-lel pólusról pólusra röpíthetném! Neked írom ezt, mert tudom, hogy tökéletesen értesz. Tanításunk, morálunk, hivatalunk, minden erőtelen Jézus nélkül. A' világ is kezd már úgy prédikálni, miképen mi prédikálunk. Örömet teszi ő ezt, mert így sok szépet mondhat és még is maradhat miként akar. A' játékszín prédikál, miképen mi, 's özöne tódul oda a' nép-nek, mert úgy érdekeltetik, hogy nevetet is mellette. De Jézus a' szívre hat, tisztítja, javítja, gyógyítja, erősíti azt. Emlékezem

hogy e' tárgyról gyakran édes szavakat váltogatánk; de mennél idősb leszek, mennél többszer olvasom a' szent irást, mennél többet gondolkodom róla 's ismerkedem Jézussal, annál fontosbnak találom predikálni Jézust, kit Isten nekünk bölcseségül, igazságul, szentségül és idvezségül adott. Talán beszélgetésünk még többet adand; talán nem sokára maglátogatlak — élj boldogul.

9. L e v.

— — Egy ujoncz lelki pásztorhoz.

— — — Felkivánsz, hogy a' lelki pásztor-ság' minden foglatatosságait hiven közöljem veled. Nagy a' kívánat, melly neked mint kívánat nagyobb becsületedre válik, mint nekem ha megfélelek reá. De egy barát előtt örömet nyilatkozom, habár soványságot áru-
lok is el előtte.

Azt gondolom, édesem, hogy a' lelki pásztor-ság' foglatatosságai egyedül a' lelki pásztor' rendeltetéséből kivonhatók. Miért vagyok itt? Miért ide rendelve? — ezt kell, ugy hiszem, minden kezdő lelki pásztor-nak magától kérdeznie, és lelke, 's az anyaszentegyház ezt a' nagy feleletet fogja neki adni: Hogy sokakért élj; magadat egészen nekik szánd; a' legfontosb dolgokban légy tanítójok, tanácsnokuk, vezérok; lelki idvezségüket munkálniok segéld; vezesd

őket a' szent evangelium' szelleméhez közelebb, tápláld őket azzal, miként az anya gyermekeit táplálja; hogy Isten' mássát emberben fentartsd, vagy helyre állítsd; Istennel, az ő atyával, egyesítsd, melly utolsó és valódilag evangéliumi lépcsője a' tökéletnek.

Há ezt a' nagy munkát kell a' réam bízott lelkekben tellyesítenem; úgy magamnak kell a' szellemet beszívnom, mellyet másokba akarok átlehelni. Az anya eledelt veszen magához, és a' természet kicsinyeinek készíti abból a' legjobb táplálatot. Nekünk az Isten' kijelentésének szellemével kell magunkat táplálnunk, és a' malasztra biznunk, abból a' kisedeknek legjobb eledelt készíteni. Magamnak legyenek azért nagy fogataim Istenről, tiszták az erőnyről, magasok ember' méltóságáról, mielőtt kezemet haszonnal tegyem munkára. Szeretnem kell hivatalomat, 's te érted e' szónak tágos értelmét. A' ki nem szereti hivatalát inkább mint jövedelmét; ennek felszámolásában inkább örvend mint a' lélek aratásában, csak béres, nem pásztor. Miként örvendek, hogy leveled nekem új tanúm, mennyivel gondolsz többet hivataloddal mint jövedelmeddel!

Híven kell munkálnom hivatalomban. De, barátom! értelemmel munkálnom. Sokan munkálnak, még is inkább szolgák és

napszámosok gyanánt, mint szabad gondolkozók gyanánt. Mindent összehordanak; hiveiket eltöltik észrevételekkel, szokásokkal, buzgólkodásokkal 's a' t. és semmit sem nyujtanak. Erőny legyen a' munka' célja, ne haszontalan szertartások. Miként Isten' mássa kövesse ember Istent; Isten' végtelen tökélyeit kicsinyekben mutassa; legyen fenséges alkotójának másolata. Munkásság kívántatik ehhez, az imádság egyedül nem elegendő. Az az isteni szolgálat, melly Isten' nagyságát, jóságát nem elég méltólag adja előnkbe, mellyben Isten' szeretete nem munkál emberre, és Isten' imádása mellett az Isten' követésére nem nyujtatik ösztön — az előttem nem valódi isteni szolgálat.

Mindenben példának kell lennem. E' nélkül az egész evangelium, bár olly tisztán hirdessem azt, miként Krisztus, olly buzgón miként az apostolok hirdették, csak üres hang. A' pásztor az a' forma, melly szerint képzi magát a' nyáj. Egy önhasznát vadászó pásztor fősvény, nyerekedő népet fog nevelni; egy iszákos szomjasat, egy pulya bujálkodót, 's egy illyen lehelletével megveszteget minden kort és nemet. — Barátom! mi tetőn állunk; miként mi világítunk, úgy lát népünk. Semmi sincs bennünk csekély, maga nem házi rendelkezésünk. Minden gyermekeinkre munkál. Minden vagy használ vagy

árt; épít vagy ront. Úgy mutasd magadat mindenben, mond sz. Pál, miként a' jónak példánya. És mivel e' levelet említém, vedd hozzá még azt, mellyet Timotheuszhoz irt, 's lásd magad a' tőlem nem eléggé rajzolható apostoli példányt. Ez felold engem minden további erőlködéstől.

10. L e v.

Ugyan ahoz.

Az a' szeretet és figyelem, mellyel irásomat vetted, miként becses válaszod remélnem engedi, elég mérésszé teszen, szivesen és nyíltan közlenem veled mind azt, mivel a' gondviselés megvilágosított. Ha van bennem valami jó, ingyen kaptam 's ugy osztom is meg veled. Ne félj, mintha még is bizonyos elveket eltitkolnék egyedül magamnak akarván ollyasokat fentartani. Inkáb szeretlek én téged, 's talán elég hiucska is vagyok, elmondani mindent, hogy tetszésedet tetézve nyerjem meg. Most minden csarvargás nélkül a' dologra.

Miután elmondám, hogy hivatalunk' méltóságának és hasznának érzete legyen hatalmas rügönk fontos hivatalunk' tellyesítéséhez, ennek most már egyes tárgyait akarom felvilágosítani. Az ifjuságnál kezdem pedig, mert

természetesb előre mint hátra menni. Azt vélem, hogy a' lelki pásztor ezek között a' kicsinyek között készíthet magának legbővebb aratást. Az öregek többnyire szokásaikban és szertartásaikban őszültek meg. Megvan már ösvényük és nehezen esnék nekik attól távoznok. Miként a' közönséges embernek a' földmivelés és házi foglalatosságok vannak leginkább kezére; ugyan így neked a' vallási gyakorlások. A' dologról sokat gondolkodnod nehezebb, mint hegyre vánszorognod. Igen sokat nyertünk az öregektől, ha oda vihettük a' dolgot, hogy kezdéseinkben nincsenek akadályunkra, és legalább azt, a' mi kártékony, ki engedik vetetni kezökből. De a' gyermek az a' gyenge viasz, melly nagy engedékenységgel veszi-fel a' formát, mellyet bele nyomni akarunk. Itt tehát nagy erővel, nagy eleve séggel kell dolgoznunk. Sarktörvényeim ebben a' következők:

1. Szorgalmatos gyakorlása mind azon tárgynak, mellyet a' gyermeknek tanulnia kell, valódi eszköz czélhoz juthatni. Hogy a' beszélő könnyebben, a' gondolkozó gyorsabban fog meg valamit, hogy a' bölcs helyesebben ítél: a' gyakorlás egy oka. Minden gyakorlás bennünk. Tekints vissza tennen képzettségedre! Gyakorlás által gyűjténk fogatokat; gyakorlás által tanultunk különböztetni, gyakorlás

által ítélünk és következtetünk. Gyakorlás által lesz a' föld haszonvehetővé. A' természet mutatja nekünk ezt az utat, és szorgalmasan kell rajta járnunk. A' még durva paraszt fiatalságnál azt vélhetnéd, hogy falra hánysz borsót, olly nehezen veszi-be a' legvilágosb fogatokat; de hosszabb gyakorlás által eléred, mit nem várál kezdetben.

2. Az legyen fő gondod, hogy az ifjúságot gondolkodóvá tedd. Ezt a' szót gondolkozó legtisztább, legjobb értelemben vedd. Semmi nem olly csekély becsü mint az a' religio, melly csak testi gyakorlásokban áll — és nem állhat egyébből, ha a' tanítvány gondolkodni nem tanul. A' religionak érzelmeket és lelki mérsékletet kell bennünk szereznii, 's ez gondolkozás nélkül lehetetlen. Ollyannak kell embernek lennie, a' millyennek külsőleg látszik; a' nemgondolkozó csak külsőségen marad, mert gondolkozás által nem tud érzelmeire hatni. A' gondolkozó különös esetekre alkalmaztatja a' közönséges tanítást; törvény iránti vagy elleni helyzetét meg tudja ítélni; holott a' másik semmit sem alkalmaztat; a' törvénnyel nem tudja magát kiegyeztetni; némelly gondolatlan gyakorlásokkal megelégszik, és marad, a' mi volt.

3. Hogy pedig az ifjúság gondolkodni tanuljon, segítségre van szüksége. A' gyakorlás

itt is igen derék eszköz. Különösen arra kell vigyáznunk, hogy soha ne mondjunk olyast, a' miről tiszta fogata nem lehet; különben hozzá szoknak olly beszédhez, melly mellett semmit sem gondolnak, és mennyi kárral történik ez, nálam nélkül is elgondolhatod. Innen van, hogy némelly emberben a' legfontosb igazságok sem tesznek semmi benyomást is. Te ifjúságodban mondál-fel szavakat minden fogat nélkül, 's azokhoz még érett korodban sem kapsz értelmet. Ha jól figyelünk magunkra, úgy találjuk a' dolgot minnen magunkban. Azért iparkodom én gyermekeim előtt minden szót, minden fogatot olly világossá tenni, a' minővé csak lehet, hogy helyesen és igazán fogják azt fel. Így p. o. ha kérdezem: Mi a' szent mise? és azt a' feleletet nyerem, melly a' megyés katekhiszmusban áll; hát addig fárasztom magamat minden szónak világos értelmet tulajdonítani, 's nem haladok a' tanításban tovább, míg az adott feleletnek minden részét tiszta fogatuvá nem teszem a' gyermekek el.

4. Hogy gondolkodni tudjanak, anyagra (materiára) van szükségök a' gyermekeknek. Ehez betanulás kivántatik. Minél több fogatot gyűjtenek p. o. Istenről, annál jobban tanulják Istent ismerni. Ezen fogatokat tanulniok kell (mert tapasztalásból milly keveset tud-

nak!) hogy azokat sokáig megtartsák, be kell tanulniok. Itt bizonyos határokat kell tartani. Nem kell a' kicsinyeket terhelni; nem rossz bánással kénytetni. Semmi meg nem nyeri őket könnyebben, mint az ajándék. A' mit egy krajczárral, egy ív (árkus) papirossal, egy almával, egy képpel megtehetek, minden fáradság és bosszúság nélkül teszem. 'S melly jól esett késértetem! többet tanultak csak nem be, mint én krajczárt találhaték. A' bibliai történetet tanulniok csak időöltés volt. Így tanulják ama' nehéz katekhiszmust, melyet vasárnapról vasárnapra magam készítek, 's a' melly éretteknek is munkát adna. Ezt a' keresztény tanítást hetenként leíratom velek. Ezzel azt nyerem, hogy folyó íráshoz szoknak; a' betanulásból pedig több jó szókat tanulnak, fogatokat a' religioból, képeket a' természetből, mellyekkel tanításomat tűztem, 's a' t.

VI.

Egyházi Ékesszólás.

1. *Aranyszájú szent Jánosnak szent Pál Tituszhoz írt levelének első részére készített második Homiliája.*

„Ez okért hagytalek téged Krétában, hogy a' mik hátra vagynak, eligazítsd, és rendelj városenként egyházi szolgákat, a' mint én is elődbe adtam néked. Haki vétek nélkül vagyon, egy feleségü férfiú, hű fiai lévén, paráznaságról nem vádolhatók, nem engedetlenek. (Tit. I. 5. 6.)“

A' régi férfiak' egész élete bizonyára munkából 's viadalból állott; a' miénk ellenben lomhaságban telik-el. Tudták ők valóban, hogy alkotójuk akaratja szerinti munkálkodás végett teremtettek e' vilagra; nekünk pedig, miatha a' végre volnánk teremtvé, hogy együnk, igyunk, 's gyönyörűségekben aszszunk, a' lelki dolgokra semmi gondunk. Nem csak az apostolokról beszélek, hanem azokról is, kik ő

utának azonnal éltek. Látod tehát őket mindenekben eljárni; mintegy munkát föl vállalva mindig idegen tartományokban foglalatatoskodni, úgy mint kiknek nem volna lakhelyük e' földön.

Halljad tehát, mit mond e' dicső férfiú:

„Ez okért hagytalak téged Krétában,“ az egész világot, mint egy házat, föl osztván magok közt, úgy intéztek - el mindeneket, hogy mindnyájokra, kik e' világon valának, gondot viselnének, midőn ez ezt, amaz más részt vállalna magára;

„Ez okért hagytalak téged Krétában, hogy a' mik hátra vagynak, eligazítsd.“

Azonban nem parancsoló módjára int: „hogy eligazítsd“ mond. Látod a' minden irigységtől idegen, mindenütt tanítványinak hasznát kereső lelket! nem gondolván véle, akár önmaga, akár más által vitessék az véghez. Ugyan is a' legveszedelmesebb 's legnehezebb dolgokat önmaga végezte - el; mellyek pedig inkább tiszteletet mint dicséretet szereztek, tanítványának engedte: mint a' püspökök föl-szentelését, 's a' többit mind, mellyeknek megjavításra, és hogy úgy mondjam, nagyobb tökéletességre vala szükségük.

Mit mondasz kérlek? a' tiéidet javítja ő meg? — koránt sem, mivel csak a' közhasznót szemügyelem, ez pedig akár én akár más ál-

tal történjék, engem nem illet. — Illy indulatnak kell lenni a' lelkésznek (pastori animarum), 's nem tulajdon dicsőségét, hanem a' közhasznót keresnie. —

„És rendelj városonként egyházi szolgálókat“ —

a' püspököket érte itt, a' mint már másutt mondottuk —

„a' mint én is elődbe adtam néked; haki vétek nélkül vagyon.“ —

Városonként, ugy mond, nem is akarta az egészt egyre bízni, hanem mindegyiknek gondot és szorgalmat rendelni. — Valóban sokkal könnyebb lett volna a' dolog, 's az alattvalókat nagyobb szorgalommal kormányozhatta volna, ha néki mint tanítónak nem kellene sok szentegyházak' igazgatásában eljárnia, hanem egynek igazgatására 's ékesítésére fordíthatná szorgalmát.

„Haki vétek nélkül vagyon — ugy mond — egy feleségü férfit; hü fiai lévén, paráznaságról nem vádoltathatók, nem engedetlenek.“

Miért hoz elé illy embert? — A' házasságok kárhóztató eretnekeket torkolja be; megmutatván, hogy tiszta a' vétektől, sőt olly tisztelettel kell iránta viseltetni, mint a' ki házasságban élvén, eljuthat az örök dicsőségbe. Ugyan azon szorgalommal dorgálja a' fajtala-

nokat, tiltván őket másodszeri házasság után felvétetni az anyaszentegyház' igazgatására. Miképen is lehetne abból jó előjárója az anyaszentegyháznak, ki megholt felesége iránt semmi kegyeséggel sem viseltetett? Micsoda vádolások alá nem fog vettetni? Tudjátok, valóban tudjátok, hogy ámbár törvényesen legyen engedve a' másodszeri házasság, még is sok vádolásoknak ad okot e' dolog. Azt akarja tehát, hogy az előjáró semmire se adjon alattinak alkalmatosságot. — Azért teszi föl itt:

„Haki vétek nélkül vagyok“

az az, ha az ő élete tiszta a' vétektől, ha maga megfeddésére semmi alkalmatosságot nem szolgáltat. Halljad mit mond Krisztus Máténál VI. 23. —

„Mert ha a' világosság, melly benned van, sötétség; ő maga a' sötétség melly nagy léssen?“ —

„Hú fiai lévén, paráznaságról nem vádoltathatók, nem engedetlenek.“

Fontoljuk - meg, melly nagy gondot visel a' gyermeknevelésre: mert a' ki tulajdon fiai nem taníthatja, miképen taníthat másokat? ha azokat nem tudta igazán oktatni, kik elejétől fogva véle voltak, 's kik fölött törvényesen 's természetesen hatalma volt: miké-

pen fog az idegeneknek használhatni? — Valóban hacsak az atya igen röst nem lett volna, nem engedné, hogy azokból, kik hatalma alatt valának, gonoszok neveltessenek. Nem is lehetséges az, hogy ki elejétől fogva nagy gonddal és szorgalommal neveltetett, gonosz légyen. Épen nem olly természetűek a' gonoszságok, hogy olly gondot fölülhaladhassanak. — Hogyha elmellőzvéen fíjainak nevelésüket a' pénzszerzésben fáradozott, 's nem viseltetett olly gonddal gyermekei iránt, úgy is méltatlan: mert ha a' természeti indulattól vezéreltetvén, olly röst vagy esztelen volt, hogy jobban szorgoskodnék a' pénzről mint fíjairól: miképen emeltethetnék ez föl méltóságra és olly hatalomra? ha nem tehetette, nagy röstségnek vádolása; ha pedig nem is iparkodott rajta, mint kiben az atyai indulatnak egy szikrája sincsen, kárhozatra méltó. — A' ki tehát tulajdon fíjait megveti, miképen fog idegenekre gondot viselni? — Nem is átaljában mondotta: „nem bujálkodót“ hanem azt akarta, hogy arról ne is vádoltassék, sem rosz híre ne legyen.

„Mert a' püspöknek vétek nélkül kell lenni, mint Isten' sáfárának: nem kevélynek, nem haragosnak, nem részegesnek, nem verekedőnek.“ (7. v.)

Ugyan is:

2. A' ki külső (polgári) hatalommal bír, gyakran, méltán nem alattinak akaradjok és ítéletök szerint uralkodik, mivel törvényesen és szükségesen parancsol. A' ki pedig azoknak akar előljárójok lenni, kik őt szabadon választják, 's iránta uralkodása végett köszönettel viseltetnek; ha úgy viseli magát, hogy mindent csak tulajdon tanácsa szerint cselekedjék, senkinek sem adván tetteiről számot: inkább kegyetlenül mint a' község' javalása szerént gyakorol illy kötelességet. „Mert vétek nélkül kell lenni, úgy mond, mint Isten' sáfárának, nem kevélynek, nem haragosnak;“ már pedig miképen fog e' vétek meggyőzésére másokat oktatni, ki magamagát meg nem tanította? — Legtöbb munkát okoz e' hatalom, mellyek a' mértékletesebbet is alkalmatlanná és háladatlaná tehetik, naponként számtalan okait adván elé a' haragnak. Hacsak tehát ahoz jól előre megfontolva nem járul, legalkalmatlanabb lesz, 's kötelességének legnagyobb részét sükeretlenné és semmivé teszi.

„Nem részegesnek, nem verekedőnek.“ — A' rágalmazóról beszél itt. — Mindent inkább intve mint dorgálva kell végbevinni.

„Nem rágalmazónak.“ —

Mi szükség van kérlek a' rágalmazásra? — Örök tűz' fenegetésével 's nagy félelemmel

kell rettenteni. — A' rágalmazással illetett bátrabbá leszen 's a' rágalmazót inkább megveti. Semmi sem okoz valóban olly könnyen megvetést, mint a' rágalmazás, melly a' rágalmazót gyalázza meg, 's tiszteletre teszi méltatlanná. — Nagy kegyeséggel kell néki beszélnie, a' vétkeseket jövendő ítéletre emlékeztetnie, minden rágalmazástól tisztának, idegennek lennie. Hogyha pedig volnának, kik kötelességben akadályoztatnák, akkor minden tekintettel kell a' dologhoz fogni. —

„Nem verekedőnek“ ugy mond. Orvos a' lelki tanító; az orvos pedig nem üt, hanem a' nyavalyában vagy sebben sinlődőt jobbítja 's gyógyítja.

„Nem rút nyereség' kívánójának; hanem gazdálkodónak, kegyesnek, józannak, igaznak, szentnek, maga megtartóztatónak, a' hív beszédnek, melly tudomány szerint vagyon, szorgalmatos megtartójának.“ (8. 9.)

Ime, mennyit kíván az erénynek főpontja! —

„Nem rút nyereség kívánójának“ — ugy mond; az a' ki a' pénzt egészen megutálja.

„Gazdálkodónak, kegyesnek, józannak, igaznak, szentnek“ —

ki a' szegényeket, ugy mond, mindenében részesíti.

„Maga megtartóztatónak“ —

nem a' böjtölésbe elmerültet érti itt, hanem azt, ki a' vétkeket, nyelvét, kezét, 's kaczer szemeit meggyőzi. Semmi gonosztól el nem csábítani, ez a' valódi maga megtartóztatás! —

„A' hív beszédnek, melly tudomány szerint vagyon, szorgalmatos megtartójának“ —

hívnek mondja itt az igazat, kinek sem okoskodásokra, sem kérdésekre nincsen szüksége.

„Megtartójának“ — szorgalmatosan gondját viselőnek, e' munkát magára vállalónak. De hát ha külső tudomány nélkül való fog lenni? azért mondtam: „a' hív beszédnek, melly tudomány szerint vagyon, hogy inthessen és az ellenmondókat megfeddhessé.“ Nincsen tehát szükség a' pompás beszédre, hanem józan észre, az irásokban jártasságra 's érzékenyi tehetségre.

Nem látod Pált, ki az egész világot megtérítette, és többet tehetett mint Plato, 's többet mint a' többiek mindnyájan? — De azt monded: jelekből! nem csak jelekből: mert ha az apostolok' tetteiket vizsgálod, sok helyeken győzödelmesnek leled őt a' jelek előtt is. „Hogy inthessen az idvezséges tuda-

mány által“ az az, övéinek megőrzésére, ellenjeinek pedig megczáfolásukra. — „És az ellenmondókat megfeddhesse“ ha csak ezt nem teszi, mindenek füstbe mennek. A' ki ellenségei ellen harczolni nem tud, és minden értelmét Krisztus iránti engedelmesség alávetve az okoskodásokat nem tudja megczáfolni; ki nem tud az igaz hitről tanítani szükségese- ket: az távol legyen a' tanítói méltóságtól. Ugyan is a' többiek az alattvalókban is meg- lelhetők, hogy tudniillik vétek nélkül legye- nek, hű fiai, gazdálkodók, igazak és szen- tek. A' mi pedig leginkáb jelesíti a' tanítót az: hogy szóval oktathasson, melly dologra most nem is ügyelnek.

„Mert vagynak sok engedetlenek is, hiú- szólók, és hitegetők, főképen kik a' körülméltékedésből valók, kiket meg kell feddeni.“ (10. 11.)

Ime miképen mutatja meg, honnét valók le- gyenek ezek: hogy nem akarnak engedelmes- kedni, hanem parancsolni; mert ezt jelentette. — Ha tehát ezeket jóra nem térítheted, ne szenteld - föl, hanem hallgatást parancsolj né- kik, mások hasznára; mert mi haszna, ha nem engedelmeskednek, vagy még szófoga- datlanok is? Miért kell nékik hallgatást pa- rancsolni? hogy ezt a' többiek' hasznokra for- díthassák.

„A' kik egész házakat fölforgatnak, tanítván a' miket nem kellene, undok nyereség kedvéért.“ —

Ha már az elvállalta a' tanítást, nem vonhat vélek többé ujat, sem be nem torkolhatja őket, midőn illy szentelenül cselekesznek, minden kárának önmaga lesz az oka. Mert ha egyvalaki int, mondván: ne kívánj bíró lenni, hacsak az igazságtalanságot el nem törülheted; sokkal inkább mondhatod itt: ne kívánj tanító lenni, ha távol vagy az olly méltóságtól; sőt ha erővel vitetel is, visszavonulj. — Látod mindenfelől, mindezeknek a' pénz' 's undok nyereség' kívánsága okuk. „Tanítván ugy mond, a' miket nem kellene, undok nyereség kedvéért.“ — És valóban

3. Semmi sincs, a' mit e' gonoszságok meg nem vesztegetnének; hanem valamint némelly isszonyú szelek a' csendes tengerre rohanván, azt egész mélységéből fölforgatják, ugy hogy habokkal keveredik a' fővény: úgy e' gonoszságok a' lélekbe hatván, azt egészen földulják, eltompítják az észnek belátó erejét. De leginkább a' dicsőség esztelen vágya: ugyan is, a' pénz' megutalását kiki könnyen helybehaggya; a' sokak által nyújtott tiszteletet pedig megvetni, nagy munkát, nagy philozophiát 's angyali lelket kíván, melly az egek' tetőjít érhesse. — Nincs, valóban nincs

olly kegyetlen gonoszság, melly mindenütt uralkodik, itt jobban, másutt kevesebbé, még is mindenütt. — Miképen győzzük - meg tehát ezt, noha nem egészen, legaláb is némelly részéről? — Ha az eget, az Istent, szemeink előtt tartjuk; ha a' földi dolgoknál fentebb érzést és gondot veszünk - föl. — Midőn dicsőség után sohajtozol, gondold, hogy azt már elérted; lásd ennek végét és semmit sem lész benne. Gondold - meg, melly nagy kárvallást okoz e' dolog, 's melly és mennyi jóktól foszt meg; gondot ugyan 's veszedelmeket szenvedsz miatta, de a' haszon' 's jutalomtól megfosztatol. Gondold - meg, hogy igen sok a' gonosz, 's dicsőségüket utáld - meg. Gondold - meg magadban, kik légyenek mind ezek, 's épen nevetséges dolognak fogod találni; meglátod, hogy inkább gyalázat ez mind dicsőség: 's ezek után fordítsd gondolatidat az égre. — Midőn valami jót cselekedvén, gondolod, hogy ezt az embereknek mutogatni, 's tetteidnek nézőket keresni kellene: gondold - meg, hogy ezeket maga az Isten látja, 's egész előbbi kívánságodat elfojtod. — Távozzál a' földtől 's nézd az egek' boltozatit; az emberek ha dicsérnek, kevés idő mulva ocsárlanak, irigykednek 's dorgálnak; de ha ezeket nem tesszik is, még sem használnak annak semmit, a' kit dicsérnek. Istenben pedig semmi ilyes

nincsen, hanem örül ő dicsérvén jótetteinket. — Helyesen beszéltél 's tapsokat nyertél? — Mi haszna ennek? — Azonban, ha azon tapsolók hasznot nyertek, megváltozván jobbak lettek 's az előbbi rosszaktól eltávoztak; valóban örvendned kell, nem a' dicséreteknék, hanem azon csudálatra méltó változásnak; de bánkodnod ellenben, ha szüntelen dicsérvén, tapsolván 's dobzódván, mind ezekből semmit nem nyertek, mivel ezek őnékik ítéletre 's kárhozatra szolgálnak. — Ám de a' jámborságból dicsőséged van? Ha jámbor vagy, és semmi rosszban részesnek lenni magad' nem érzed: örvendned kell, nem, mert olyannak lenni látszatol, hanem, mert valóban olyan vagy. Ha ellenben olyan nem lévén soknak dicséretét vadászod; gondold, hogy nem ezek fognak bennünket azon a' napon itélni, hanem az, ki az elröjtötteket voltaképen tudja. — Hogyha vétkes lévén, mindenektől tisztának gondoltatol lenni, nem csak nem örvendened, hanem inkább bánkodnod 's keservesen siránkoznod kell, gyakran gondolkozván a' napról, mellyen mindenek kinyilatkoztatnak, és a' sötétség titkai megvilágosítatnak. — Tiszteletben bővelkedel? — ettől távozzal, jól tudván hogy ez által adóssá tétetel. — Senki sem viseltetik irántad tisztelettel? — azért örvendened kell, mert nem fogja Isten a' töb-

bivel együtt e' tiszteletet is szemedre vetni. Avagy nem látod - e , hogy a' többi jótétemények közt ezt is vádolja Isten , a' prophéta által mondván : „A' ti fiaitok közül prophétákat támasztottam , és a' ti ifjaitok közül nazaräusokat“ (*Amos II. 11.*)? Legalább csak azt nyereded tehát , hogy nagyobb büntetésre érdemes nem lészesz. Ugyan is , ki e' jelen században nem tiszteltetik , semmi becsben nem tartatik , hanem gyalázatokkal illetetvén megvettetik : ha egyebet nem is , legalább azt nyeri , hogy vétekbe nem keveri magát szolgatársai által nyujtott tisztelete miatt ; sőt egyéb hasznát is veszi ennek : üldöztetik , kisebbítetik ; 's nem is fog fenhéjazó lenni , csak jobban magára vigyázzon. Ellenben a' ki iránt sokan viseltettek tisztelettel , azon kívül hogy sokaknak tétetik adósukká , kevélységgel 's hiu dicsóséggel fölfuvalkodik , 's az emberek' szolgájukká tétetik. Nagyobbodván tovább uralkodása , igen sokat akarhatja ellen cselekedni kéntelenítetik.

4. Tudván tehát , hogy jelesebb ez amannál , ne keressünk tiszteleteket , 's a' nyujtottakat mellőzzük-el. Vessük-el 's irtsuk-ki e' kívánságot. A' melly lélek tiszteletet 's dicsóséget vadász , nem látja mennyeknek országát ; nem látja valóban , habár az erénynek gyakorlója légyen is. Nem az én beszédem ez , nem

is a' magam hanem a' szent Lélek' szavait hozom - föl: „Mert elvették, ugy mond, jutalmukat“ (Mát. VI. 5.). — De miért nem fogja látni mennyeknek országát, a' ki jutalmat nem kap? Nem tiltom a' dicsőség' vágyát, hanem igaz dicsőséget akarok, melly Istentől van: „Kinek dicsérete, ugy mond, nem az emberektől hanem Istentől vagyon.“ (Rom II. 29.). Titokban legyünk jámborok, nem fölfuvalkodtak, vagy álarczáskodók 's képmutatók. — Távozzunk a' kétszinüség'től, 's legyünk igaz bárányok. Semmi sincs alábbvaló az emberi dicsőségnél: ugyan is ha látnál egy szopó kisdedekből álló sokaságot, kívánnál-e ezektől dicsérettel magasztaltatni? Mi a' dicsőséget illeti, minden ember iránt így viseltesel. Méltán hijáavaló dicsőségnek neveztetik ez. — Nézd az álorczákat; mellyeket a' játékszinben alkalmaztatnak magokra a' színészek (comici), melly ékesek, melly hasonlók a' tökéletesb ábrázatokhoz! ugyan mutathatnál-e illy valódi természetes képet? koránt sem. De talán valami illyes szeretetébe merültél? Nem; 's miért nem? mivel hijáavalók 's nincsen valóságos szépségük, hanem csak mesterséges. — Ugy hijáavaló a' dicsőség io 's a' szépséget, melly neki nincsen, csak majmolja. — Csak az az egy maradandó, melly belül van 's természetes; ama' külső pedig

gyakran csak a' rutságot fedi el; elfedi mondom az embereknel egész az alkonyodásig; végzödven pedig a' játékszín 's levétetvén az álarczák, mindegyik kimutatja magát a' maga valóságában.

Ne ugy álljunk tehát az igazsághoz, mint a' játék — 's komédia helyeken. Ugyan is, mi haszon a' sokaságtól körülnézettetni? hijáavaló dicsőség és semmi egyéb. — A' törvényházba járultál, minden jelenlévők' figyelmét magadra vontad? 's mit nyertél vele? semmit. Elmult a' dicsőség, 's mint a' füst élenyészett. Milly eszelőség, milly bolondság ez, kérlek! a' nem lévő dolgokat így szeretni! Csak egyre tekintsünk tehát: miképen fog bennünket Isten dicsérni? ezt vizsgálván, a' mulandókat soha sem kívánjuk; hanem ha meglesznek, azokat megvetjük, kigúnyoljuk, megutáljuk, 's ugy viseltetünk irántok, mintha midőn aranyat ohajtanánk, sarat nyertünk volna. — Senki ne dicsérjen téged, mert semmit sem használ; valamint ha gyaláz, semmit nem árt. Az Istenél mind a' kettő vagy haszont vagy kárvallást okoz, az embereknel pedig mind hijáavalóságok. Ebben vagyunk továbbá Istenhez hasonlók, hogy ó az emberek' dicsőségére nem szorul „dicsőséget az emberektől nem veszek, ugy mond (*Ján. V. 41.*). Midőn tehát a' dicsőséget majd meg nem vetheted; gondold: ha-

sonló lészek Istenhez, ha megvetem, 's mindjárt megutálad.

Nem in lehet az, hogy a' ki szolgája az emberi dicsőségnek, ne légyen szolgája mindennek, 's alábbvaló a' rabszolgánál. Koránt sem is parancsolunk szolgáinknak' olyanokat, millyeneket a' dicsőség szeretete a' néki hódolóknak. Ugyanis, igen sok ocsmány 's gyalázzattal teljes cselekedetek elkövetésére reá veszi őket, 's midőn őket engedelmeskedni látja, akkor nagyobbakat parancsol. Kerüljük tehát, kérlek, 's fussunk az illy rabságtól. — De miképen tehetjük ezt? Kérdezed! ha a' világ' dolgairól bölcselkedünk, ha megfontoljuk, hogy a' jelenvalók csak álom 's árnyék, semmi egyéb: könnyen meggyőzzük azt; és sem kicsinységekben sem nagyobbakban föl nem akadunk. De ha a' kicsinyekkel nem gondolunk, a' nagyokban bizonyosan megbotlunk. Távol cresszük tehát ennek forrásit, mellyek az esztelenség és alacsony lélek. — Ha tehát fölséges lélekkel bírunk, a' sokaság' dicsőségét könnyen megvethetjük; lelkünket az égbe emelhetjük 's megnyerhetjük a' mennyei jókat; mellyeket vajha mindnyájan elérhessünk a' mi Urunk Jézus Krisztusnak malsasztja és kegyelme által, kinek az Atyával és szent Lélekkel dicsőség, uralkodás és tisz-

telet most és mindenkor és mind örökön öröke.
Amen.

---

2. *Silberkuoll József Beszéde, mellyet tartott megyés Püspökéhez, és népéhez a törvényes egyházi látogatás' alkalmával. Máj 14d. 1831-b. *)*

Ján. XX. 21.

Szerelmes Idvezítőnk szóval megmondhatatlan, mivel ésszel megfoghatatlan szeretettől indítva, emberi formát vőn magára, hogy az emberi nemzet' nyomoruságán mennyei oktatásával, 's bűnbocsánattal segítene. Midőn e' szent hivatalját elkezdé, választott magának tanítványokat, nem ugyan azért, hogy élteben segédei legyenek, nem: hanem azért, hogy lássák és hallják mind azokat, a' miket szemők láttára a' tudatlanság és vétekben elmerült emberi nemzeten teendene; hogy majd ők is idővel ugyan azt rajta teendének. — Három esztendő't már eltöltöttek a' tanítványok Jézus körül, és még is meghívások' célját előttük fel nem fedezte, sőt az utolsó vacsorának alkalmával sem, holott akkor már

---

*) Az idő másfél negyedre volt a' Püspöktől szabva.

életének végpontjára jutott, hanem mindent példázásképen előre megjelentett, hogy, ha majd nem sokára szavának bétellyesedését megélnék, megemlékeznének róla, hogy ime! *mind ezeket előre megmondotta nekünk.*

Elérkezett szenvedésének órája; megfogatott, felfeszítetett 's eltemettetett. A tanítványok kínos szenvedésének és idvezséges halálának titkát sem tudván még akkor, mint reménységükben megcsalódottak, legmélyebb szomorúságba estek, félvén most már ők is tanító mesterökért a' zsidóság' bosszúállásától, *bezárt ajtók közzé röjtözködtek és ottan inkább szeltoszlásukról mint további apostolkodásról kezdenek gondolkozni, illy forma beszédekot forgatván egymás között: *Mi azt remélettük vala, hogy ő fogná az Iszrael' országát helyre állítani és minket, kik őt, mindenünket elhagyván követtük, országában kit jobbjára, kit baljára ültetni. És ime ő meghalt; már harmadnapja, hogy mind ezek történtek, még is föltámadtáról mellyet előre megmondott, semmi bizonyos jelenséget nem hallhattunk.**

Midőn a' tanítványok bus aggodalmak között jövendő balsorsuk felül illy forma panaszos beszédekot forgattak; az alatt feltámadt Krisztus Urunk, és bezárt ajtókon megjelent tanítványi között e' szavakkal idvezelvén őket: „Békeség néktek“ — az az: ne szomorkod-

jatok többé, íme itt vagyok ismét! Tökéletes meggyőztetésökre megmutatá nékik átluggatott szent kezeit 's oldalát. Ezt látván az apostolok *nagyon megörültek láthatván az Urat.*

Minekutána a' végső tűzi próbán is átmentek volna, melly világi kivánságaikat mintegy előre megczáfolta; ekkor felfedezte előttök hivataljoknak czélját e' szavakkal: „Valamint engem küldött mennyei Atyám, úgy küldlek én is titeket“ — hogy mindenekben azok legyetek az emberi nemzetnél a' mi én voltam. E' végből monda Jézus nékik: íme itt isteni hatalmam egészen reátok bizva: reájok lehelt, kezeit reájok tévén monda: „Vegyétek a' szent lelkét, kiknek bűneiket megbocsátandjátok e' földön“ — ekkor felszentelé őket igaz apostolokká, vagy a' mint mai napon beszélünk, püspökökké. De mivel a' mennyei hatalomnak átadása őket hivataljok' teljesítésére még tökéletesekké nem tette, azért megparancsolá nékik, hogy várnák a' szent Léleknek eljövetelét, *kit ő az Atyától elküldendene, ki őket mindenekre megtanítaná, és azt vévén szélednének széles e' világon predikálni az evangéliumot minden teremtsnek, megkeresztelvén őket az Atyának* — és monda Jézus: *Íme! én veletek vagyok minden napokban egész világ végzetéig.*

Krisztus Urunknak dicsőséges mennybe-
menetele után, Pünköszt napján megérkezett
a' vigasztaló szent Lelek, mellyet vévén az
apostolok elszéledtek széles e' világra predi-
kálni minden nemzetségnek az evangeliomot,
megkeresztelvén a' hívókat; a' bűneiken ke-
sergőket feloldván; a' zsidókat és pogányokat
minden különbség nélkül Krisztus' aklába té-
rítvén; a' közönséges hit és szeretet által.
Krisztus tagozatját bővítvén, az egy közönsé-
ges anyaszentegyháznak alapját megvetvén,
melly ugyan különféle nemzetségekből és em-
berekből állott össze, de még is a' közös hit
és szeretet által pásztoraikhoz mint tagok fe-
jeikhez csatolva csak egy testet képzettek,
mellynek fő feje Krisztus Jézus. — E' keresz-
tényi nagy tagozatnak főczélja ez vala: *Minden
istentelenségről és földi kívánságokról lemondani;
józanul, igazán és szentül élni; közös re-
ményiséggel nagy Istenünk, Jézus Krisztusnak
dicsőséges jövetelét elvárni, ki magát halálra
adta, hogy egy minden igazságtalanságtól meg-
tisztult nemzetséget választana magának, melly
szorgalmas lenne minden jó cselekedetekben.*

Méglévén így széles e' világon a' predi-
kálás és keresztelés által az anyaszentegyház
alapítva; viszontagos szeretet által a' hivek
olly szorosán lettek csatolva egymáshoz, hogy
csak egy lélek egy szív valának; mellynél fog-

va pásztoraik iránt olly tisztelettel, engedel-
mességgel viseltettek, hogy egészen szavok-
tól 's akaratjoktól függtének, tudván azt, hogy
ha pásztoraiknak engedelmeskednek, magának
Jézus Krisztusnak engedelmeskednek, ki
mondá: „Ki titeket hallgat, engem hallgat;“
és nem is lehetett nekik szomorúbb mint vagy
hű pásztoraiktól megfosztatniok, vagy elválás
által tőlök búcsút venniök, mellyet mindenkor
sűrű könyhullatósok közt tettek. De épen e'
könyhullatások mintegy uj olajcseppek valá-
nak a' szeretet' tüzére, mellynél fogva pászto-
raik után a' sohajtozás annal nagyobb lön,
hogy távollétökben is az imádság és jótévőség,
a' sziv és jó akarat által egybeolvadva ma-
radtak.

Mivel pedig az apostolok hivataljuk sze-
rint egy helyen folyvást nem maradhattak,
azért későbbben mindenütt püspököket rendel-
tek, kikre bizták a' kormányt. De ezzel meg
nem elégedett apostoli ügyességök: mert vajmi
nyughatatlan, vajmi fáradhatatlan, vajmi tel-
hetetlen a' szent szeretet szent céljának vég-
rehajtásában! Távollétökben is nevendék hit-
beli növényeikről *megemlékeztek imádságaikban*;
hozzájok leveleket irtak, hogy őket a' hitben
erősítsék; szenvedéseikben vigasztalják; két-
séges ügyekben tanácsolva nyugtassák. De
vég ebben sem nyugodt meg apostoli ügyessé-

gök, nem: hanem személyesen ismét hozzájuk visszatértek látni, tapasztalni nevedesöket a' hitben, Isten' félelmében; az illendöség rendét, nem különben a' pásztorok és nyájának egymástól függésöket elintézni; minden józan szertartásokat, mellyek épületre szolgáltak, megrendelni, a' hiányosokat kiirtani, hogy a' hivek minden hijábanvaló konkol és vadocztol megtisztulva, Krisztusnak legtisztább, legszebb gabonájává válnának. És az apostoli ügyesség úgy látszik K. H. mintha két feltétel által a' püspökökre örökségül átszállott volna; vagy hogy egész mainapságig minden felszentelt megyés püspök legszentebb kötelességének tartja megyejének hiveit, kiket a' szent Lélek kormányja alá bizott, meglátogatni, meglátogatás által megvigasztalni 's a' szent Lélek malasztjával meggazdagítani.

„Valamint engem küldött mennyei Atyám“ így szólott Jézus apostolihoz, — „ugy küldlek én is titeket.“ Ime, K. H. itt van mai napon közöttünk Jézusnak küldöttje; ki Jézus személyét szent foglalatosságiban viseli; megjelent közöttünk Főpásztorunk mint Krisztus' apostola, hogy bennünket látogasson, vigasztaljon, a' szent Lélek' malasztjával gazdagítson. Nem elégedett-meg azzal apostoli ügyesége, hogy téres megyéjében, maga mindenütt nem lehetvén, Krisztus' elszéledt nyá-

jához papokat küldött, kiket áldott kezeinek feltételök 's imádsága által meghatalmazott a' szentségeknek kiszolgáltatásokra, bünbocsátásra: nem elégedett-meg azzal mondom apostoli ügyesége, nem: levelei által, mint hajdan az apostolok, megyéjét igazgatta, intvén 's kérvén kiváltképen küldötteit: *hogy a' szent hagyományra vigyáznának példányai lévén a' nyájnak szóval és cselekedettel, szelidséggel, alázatossággal, tisztasággal és isteni félelemmel.* De még ebben sem nyugodt meg nyájához vonzó szent szeretete, nem: maga is utnak indult, látni és tapasztalni akarván, *hogy valljon mindenek jó karban volnának-e a' nyáj körül.* — És melly alázatossággal? Ő mint megyés püspök, mint országunk' Naggya, mint Felséges Királyunk' Tanácsosa, megkívánhatta volna méltóságos személyéhez illő pompás elfogadását, úgy mint az előnyaralókat, az ágyuk' és puskák' durrogásait: de mind ezeket alázatossága előre megtiltotta, mert így mond ő*): *Nem akarom hűveimet a' világnak hű pompás fényében látogatni, hanem apostoli alázatosságban és egyszerűségben, hogy a' megalázódott tanító mesterünk' példáját követvén hűveimnek az alázatosságban példát adjak.*

---

*) Püspöki köriratában.

Megjelent Ő tehát apostoli alázatosságban és egyszerűségben, mindeneket elintézni, a' mik a' pásztor és hivek között az egyeséget és szeretetet, az anyaszentegyházban a' jó rendet és illendőséget fentartani képesek.

Érzem szent érzelmeidet M. Püspök! melly forró ohajtással ohajtottad szeretett nyájadnak már egyszeri meglátogatását. Érzem lelkemnek belső sugallatából, miképen sz. Pál apostollal hívod Istent bizonyságul, *kinek lelkedben szolgálsz az ő fija' evangéliomában, hogy buzgó imádságaidban rólok megmelekedéstél kérvén az Istent, hogy (sok és terhes foglalatosságid között; mellyekkel részszerint Félseges Királyunk, részszerint nemes hazánk megbízott, részszerint egyházi gondjaid foglalatoskodtatnak) mondom, hogy sok és terhes foglalatosságid között már egyszer szerencsés utazásod lehetne mihozzánk is. Vagy akár egycniesen kimondjam apostoli buzgóságodnak szent gerjedelmeit: mert látni kívántál bennünket, hogy velünk is valamit közölhess a' sz. Lelek' malasztjából a' mi megerősödésünkre, hogy vigasztalódhassál mi hitünkben, melly minket Te hozzád mint kormányfejünkhöz, Tégedet pedig mihozzánk mint hitbeli társaidhoz, Krisztasban tagjaidhoz szorított, sőt Jézus' szeretete forrasztott.*

Im e' mai napon Méltóságod lábai mellé mély alázatossággal lebecsátom a' reám bizott kormányt; és valamint hajdan *Saul a' törvénynek magyarázatát Gamaliel lábai mellett ülén hallgatta*; ah! hogy szabad legyen nékem felebb tanító Mesterünkhöz emelkednem, valamint *Mariá Jézus' lábai mellett ülén hallgatá szerelmes Idvezítőnknek idvezséges szavait*; úgy én is mai napon Méltóságod' ajakiról hallhasam épülesemre szolgáló szent oktatásit, hogy azokból *az egy szükséges és legjobb résznek választását* megismerhetvén éltem' minden napjaiban ugyan, de a' mainapon még is leginkább vigasztalódhassam.

Ti pedig K. H. kik e' mai napon mint Krisztus' juhái Főpásztortokkal, mint Krisztus' anyaszentegyházának tagjai főkormánytokkal egyesítve vagytok, hogy apostoli áldását és a' sz. Léleknek malasztját tőle vehessétek; olly tisztelet, szeretet és engedelmes indulattal hódoljatok M. Főpásztortoknak, hogy méltók lehessétek azon sok kegyelmekben részesülni, mellyeket Jézustól vett hatalma által e' mai napon reátok árasztani jött. Amen.

---

3. *Az emberi boldogság' alapjairól.*

Nincs az ég alatt olly bájoló tárgy, olly drága kincs, olly édes érzés, melly annyira elfoglalná a' halandók' szívét, kívánságát, szorgalmát, mint az úgy nevezett boldogság. — Ez minden gondolatunknak, minden mozdulatunknak, minden cselekedetünknek legfőbb rúgója; munkálódunk, fáradunk, izzadunk, tűrünk, szenvedünk, hogy boldogok lehessünk, vagy képzelt boldogságunktól meg ne fosztassunk; — kiki tellyes erővel törtet ezen mosolygó bálvány' intései után, állhatatos lángoló gerjedelmében, csüggedhetetlen tiszta reményében, és bár gyakran a' fölzúdult indulatok' hullámítól leverettetik is, e' sóhajtásra nyilik fuldokló ajka „föltünik még nekem is valaha boldogságom' csillaga“ szóval: kiki óhajt boldog lenni, — még is akár tulajdon szívünk' vallását, akár embertársink' belsejét figyelmetesebben vizsgáljuk, vándor éltünk' sebes lefolytában vagy a' valódi boldogság' parányi részére, vagy a' tündér boldogság' csalóka jeleire, vagy éppen boldogtalanságra találhatunk. — Mi ennek oka? Vallyon a' Teremtő akarta-e boldogtalanságunkat ezen el nem érhető boldogság' szomjával eszközölni? Vallyon lehetetlenekre buz-

dító vagy oltatott - e belénk? Vallyon a' Teremtényeknek akaratumk' elhatározásába folyása távoztatja - e annyira tőlünk óhajtasunk' tárgyát? Éppen nem. Ugyan is

a) A' mi Teremtőnk az a' legszentebb, legboldogabb, és magának mindenben elegendő Lény, ki teremtetésünkre épen nem szorult, kinek határtalan tökélyei valamint nem nagyobbodtak lételünk, úgy nem kisebbedtek volna nem lételünk által, ki a' semmiség' öléből mindent egyedül szent akarattja' elhatározásával szólta ki, az embert pedig rendesen elkészített agyagból teremté, belsejébe rejté tulajdon képe' hasonlatosságát, a' halhatatlan lelket, fölékesíté az Istenség' szikrájával — észszel — teremtényeinek, sőt tulajdon akarattjának szabad urává nevezé, rövid pályát jegye földi bujdosásának, örök jutalmat fáradozásának; a' mi Teremtőnk az a' legkegyesebb és irgalmasabb Való, kinek minden tette, minden parancsolatja legtisztább szeretet, ki előtt engedelmisségünk is csak a' fiúi szeretet által kellemetes, ki, ha egymást, ellenségünket sem kivévén, igazán szeretjük, valamint ő minket, Atyánk, Mesterünk és Gondviselőnk, ki a' napot fényre deríti az igazak, és bűnösök, jótéteményeit terjeszti az ajtatosok, és gonoszok fölött, kinek hozzánk, fiaihoz, viseltető szeretetét hirdeti kelet és nyugot; ő mon-

dám, a' boldogság' szomját azon kegyetlen
 czélből öntötte-e belénk, hogy boldogtalansá-
 gunkban gönyörködhessék?

b) Lehetetlenekre búzdító vágy sem olta-
 tott belénk:

A' valódi boldogság' kívánását az ész nem
 csak nem kárhóztatja, sőt mint az erkölcsi-
 ség' leghathatósb rúgóját javasolja, — ha pa-
 rancsit tiszta lélekkel fogadjuk, azokat áll-
 hatatosan betöltjük, cselekedetünket helybe
 hagyó ítélete által eszközli; ha a' közelgető
 akadályokkal szembe szállunk, tellyes erővel
 megvívunk, 's győzünk; ha a' bal végzések'
 csapásit bátor lélekkel fogadjuk, 's változha-
 tatlan türedelemmel viseljük, nagyobbítja, ha
 rendeltetésünktől gyarlóságból eltávozván egye-
 netlenség, és háborgás támad kebelünkben,
 reménységre búzdít, tanácsot nyújt, mi mó-
 don juthassunk ismét elvesztett boldogságunk-
 hoz; ha a' testi sanyarúságok', 's fájdalmak'
 özöne mintegy érzéketlenné változtatja szí-
 vünket, ennek elfogadására Teremtőnkre mu-
 tat, ki e' földi bilincseink után örökös bol-
 dogsággal várakozik reánk; ha tehát az ész'
 illy hathatós javallati, tanácsi, parancsi mel-
 lett is kívánásunk' tárgya elérhetetlen, bol-
 dogságunk lehetetlen, úgy az ész mi lehet
 egyéb, mint alaptalan, csapongó, nagyravá-
 gyó lény, melly az embert az oktalan állatok

fölött lebegtetí azért, hogy a' legalábbvalónál is nyomorultabbá tegye? mi lehet egyéb, mint az isteni kegyetlenség' fő eszköze, melly a' halandót sírjáig, sőt azon túl is, valamint véget, úgy kielégítést soha nem érő szomjusággal sanyargassa? — Ezeket a' Teremtő' véghetetlen bölcseségével, és a' józan ész' méltóságával nincs Demosthenes ki öszve egyeztesse.

c) A' teremtményeknek akaratunk' elhatározásába folyása sem távoztatja - el tőlünk végképen óhajtásunk' tárgyát.

A' teremtményekhez csak nemtelenebb részünk hajolhat, melly, ha az észtől szabott törvények szerint igazgattatik, valódi boldogságunkban csorbulást soha sem okozhat; állatiaságunk ugyan ragaszkodik a' földiekhez, de ha azt, minekelőtte tüze lángba borúl, az ész rövid szijra szorítja, fölvilágosodik: hogy a' halhatatlan lélek halandó testben is érezhet boldogságot.

A' teremtményeknek akaratunk' elhatározásába kimondhatatlan folyása van, de ennek ereje soha sem győzhetetlen; minden környülállásomban sérthetetlen szabadságom, mellyel ha vissza nem élek, boldog vagyok. — Nem tagadom én azt, hogy egy érzékiség' rabszolgájának a' teremtmények' befolyása valamint szabadságát megkisebbíti, úgy boldogsá-

gát is fogyasztja, vagy talán egészen földülje, de ez állatisága' uralkodásának szomorú következése, mellyet zabolán tartani hatalmában volt. Tegnap boldognak érzéd magadat, mert az ész kormányozott, tisztán szeretted a' legfőbb Jót, tisztelted az erényt, 's mindezekre egyedül józan eszed' szava ösztönözött, — ma már boldogtalannak vallod szívedet, 's miért? mivel az érzékiség uralkodik belsődben, — büszkeséged megvettetett, fösvenységed ki nem elégítetett, búja gerjedelmed egy hideg tekintettel kigúnyoltatott. — Balgatag! nem lett volna -e könnyebb a' magányos okokat elkerülni, mint most azokat következéseikkel együtt szivedből kiirtani? Ezt pedig szükséges mívelned, mert holnapra minden rossz kettős gyökeret ver, és számosabb ágokra terjed el annyira, hogy néhány nap alatt kétséges léssen győzödemed, kétséges elvesztett boldogságod' föltalálása. — Ezekből világosan kitetszik, hogy sem a' Teremtő, sem a' teremtmények boldogságunk' elérését lehetetlenné nem teszik. Ok nélkül semmi sincs, azt tehát magunkban szükséges keresni és föltatálni.

Az ember' valódi boldogságáról négy féle sarkalatos állítások találatnak a' régi, és újabb Philosophusoknál, mellyek körül forog a' többiek' tanítása:

Aristippus és Epicurus az ember' boldogságát a' gyönyörúségek' szakadhatatlan folyamatján, boldogtalanságát szenvedelméin vélték alapítva lenni; Epicurus' tanítványi két részre oszlottak, — egyik rész azon gyönyörúséget mint boldogságunk' alapját lelkünk' nyugodalmában; a' másik érzéseink' gerjesztő csiklándozásában, és testünk' édes mozgásában kereste.

Plátó a' Peripateticusokkal azt vallá boldognak, ki az erény' ösvényén az élet' javival is bővelkedik; abban különbözött tehát Epicurustól, mivel ő azt állíta, hogy van valami magában tekintve is jó, becses, a' mi minden haszon nélkül, sőt testünkre nézve káros következései mellett is szeretetre méltó, és némi némüképen boldogító.

A' Stoicusok előtt semmi jó, semmi becses, semmi boldogság, semmi gyönyörúség esmeretes nem volt az erényen kívül, csak akkor mondák boldognak a' halandót, ha szünet nélkül jót mívelt, egyedül a' jónak belső jóságaért, nem tekintvén cselekedetei' következéseire, — ha minden indulattól, vágyódástól, kívánságtól ment lévén, állati részét nem annyira zabolán tartani, mint egészen megvetni, és kiirtani tudta. Plátó különbözött a' Stoicusoktól, mivel ő azt állíta, hogy az

erényen kívül találhatik még többféle jó, melly szükséges boldogításunkra.

Ezeket mind világosságára, mind hasznára nézve fölül múlja az ujak közül Krúg német philosophus' állítása, ki a' boldogságot megkülönbözteti a' szerencsétől és a' boldogságot azon lelki csendben helyhezi, mellyet az ész' uralkodása az állatiság fölött szúl az ember' belsejében; a' szerencsét pedig a' test' kívánságainak, és allati ösztöneinek kielégítésében helyhezi, melly mivel nem annyira az ember' hatalmától, mint a' bizonytalan környülmények' kedvezésétől függ, azt következteti: Az ember boldog lehet, ámbár nem szerencsés, és szerencsés lehet, ámbár boldogtalan.

Én valóban kinekkinek szabad állítást engedvén ezekben Krúggal kezet fogok: Ha az ész tartja bennünk a' kormányt, szent akkor előttünk annak törvénye, legfőbb kötelességünk parancsi' megértése, szíves el fogadása, és pontos tellyesítése; ha az ész tartja bennünk a' kormányt, minden cselekedetünket annak csalhatatlan szavaihoz irányozzuk; minden nehézséggel, veszedelemmel szembe szállunk; minden fájdalmat, szenvedést édes megelégedéssel tűrünk; érzékiségünket korlátok közé szorítjuk; állati ösztöneinket, vágyainkat zabolán tartjuk. Ha az ész tartja bennünk a' kormányt, készek

vagyunk szerencsénket, éltünket, mindenünket a' becsület' oltárán föláldozni, és mind ezt egyedül az észhez viseltető forró szeretetünk-ből, és mély tiszteletünk-ből tesszük. — Mivel pedig ezeken épül az erény, mellynek következése a' lelki csendesség, 's egyszersmind a' boldogság, kitetszik: hogy csak egyedül az erény boldogíthatja az embert, hogy „egyedül az erény alapja boldogságunknak.“ Ha pedig ennek szeretete kialudt szívünk-ből, oh nincs e' világnak semmi java, melly vesztés-günket kipótolván boldogságunkat helyre állíthatná, egyedül az erény hitetheti-el velünk, hogy boldogok vagyunk a' szerencsétlenség' legmélyebb örvényében is, ennek távozta legmosolygóbb szerencsénk karjai közt is boldogtalanságunk' bizonyos oka. Ugyan is

Legyen bár valaki Irusnál szegényebb, ki előtt a' természet' minden jóltévő csatornyája el van zárva, kinek éhségét száraz gyümölcs, szomjúságát elszomorodott testvérjei' és szülei' zápor könye oltja-el naponkint, kinek mezítelenségét durva szür - darabok fedik, kinek nem engedtetik egy kis darab föld, mellyre fáradt tagjait helyheztesse, szóval kinek magán kívül semmije sincs: mindazonáltal ha arról meggyőződve léssen, hogy elhagyott állapotja nem tulajdon vétkeinek, hanem a' hatalmas Eg' rendelésének következése, ha ar-

ról meggyőződve lészen, hogy szívében hordozza az erény' becsülhetetlen gyémántját, melly, ha romlandó teste szétoszlik is, becsét el nem vesztheti, melly őtet követni fogja azon igazságos Bíró eleibe, kinek szívébe vésett törvényeit mindenkor szentül megtartotta, kitől szenvedései' és állhatatossága' jutalmait elveendi. Oh melly kimondhatatlan öröm környékezi lelkét! melly nyugodtan viseli sanyarúságait! melly bátor eltökéllyel várja végét, és — ám-bár nyomorúsága' vas terhétől nyomattatván állati része, gyakran Teremtőjével szembe szállana — lelkében csend uralkodik, megvív türhettelen tagjaival, 's midőn ezeket is meggyőzte; szemeit tellyes megalégedéssel jobb hazájára fordítva fölsóhajt „szerencsétlen vagyok én, de boldog!“ — Ellenbeu jóllehet valaki Croesusnál gazdagabb, számos seregek kísérik lépéseit, fényes paloták, szorgos udvarlók fogadják érkeztét, fűszeres étkek, 's kiválogatott italok ékesítik asztalait, szenderítő illatok, és bájoló szépségek környékezik éjjeli nyoszoláját, fegyveres védők őrzik életét; mindazonáltal ha meggyőződve lészen arról, hogy roppant lakhelyei ártatlan embertársainak sirhalmán épültek; hogy arany billikomjaiba árvák', és özvegyek' könyecsepjei hullottak; hogy kincsei a' szegények törvénytelen elnyomattatásának szüleménye; hogy napjai

irtóztató vétkeinek tartalma, éjjei borzasztó gonoszságainak menedéke; ha meggyőződve léssen arról, hogy szive az istentelenségek' ocsmány fészke, mellyekről tán egy óra múlva számolnia kell az előtt, kinek tudta nélkül egy hajszál le nem eshetik fejéről, kinek részrehajolhatlan igazsága a' legkisebb törvény' szentsége' letapodását sem hagyja büntelen: oh, ha ezek kebelét dűlják, ha szomorú állapotját, méltósága' lealacsonyítását elgondolja, maga magát megutálva hideg bádjadtsággal fogadja a' természet' legmosolygóbb ajándékát is, futja a' vigságot, minden falevél' mozdultától, minden bokor' zörrenésétől megrémül; kétségbeesve átkozza azt a' jó Teremtőt, ki őtet olly gyarlónak teremtette, ki az embernek szabadságot adott, ki lépéseinek törvény alá vetette; és midőn rettegésőnek, és vad dühének tüze lecsillapodik, és lelkiismerete' szava érthetőbben hangzik, boldogtalansága' kínos érzésében fölkiált „szerencsés vagyok én, de boldogtalan!“

Ámbár valaki a' közüldöztetés' szerencsétárgya, kinek fáradozással szerzett jó híre a' rágalmozó nyelvek' áldozatja, kit nyomorúságában minden barátja elhagyott, kit ellenségei álnok fondorkodása szüleitől, testvérjeitől, rokonjaitól, hivataljától, mindenétől megfosztott; mindazonáltal, ha tudja, hogy az ellene ko-

holt hírek irígység' szörnyei, barátjait erényjének, polgártársait igazságának fénye üzérel oldala melől; hogy azon szent törvényekért süllyedett a' keservek' örvényébe, melly ekhez viseltető tiszteletét kész vérével, életével pecsételni; ha állhatatosan hiszi egy holdogabb időpont' eljövételét, melly letapodtatott ártatlanságát fényre deríti: oh! melly nemes egykedvűséggel fogadja a' végzések' súlyos csapásait; melly kész szívességgel elfajult társai' káromlásait, nyugodtan fölsőhajtván „Boldog vagy lelkem igazságodban, ha testem szerencsétlen is!! Ellenben légyen bár valaki a' köz tiszteltetés' tárgya, kinek nagy rendel bókolnak barátjai, tömjényeznek adósai; kinek isteni elméjét, kifejlett tehetségeit, hódító kellemeit minden bámúlja; kinek nevét magasztalás, tetteit dicséret nélkül senki sem említi: mindazonáltal ha éreznie kell, hogy köz tiszteltetése csalfaságán épül, barátjai' vétkes cselekedeteinek elősegítőji, állati ösztöneinek kielégítőji, imádőji, gonzságaiban ha nem részesek, legalább egyezők; ha meggyőződik arról, hogy éles elméjével embertársa' romlását; kifejlett tehetségeivel nagyravágyása' tárgyát; hódító kellemeivel testisége' kívánságát, mennyire erejétől kitellett, forralta, 's eszközölte; ha meggyőződik arról, hogy legnemesebb tulajdonival vissza-

élvén, pirítóbb szégyen', 's terhesebb büntetés' örökösévé tette magát az előtt, ki a' szivek', és vesék' bírálója: fájdalma' sűrű fellegei borítják - el kebelét, mellyeket számtalan barátja' 's imádója' vigasztalásai sem képesek eloszlatni; utálja fényes méltóságait, gazdag kincseit, egész szerencsáját, melly gonoszsága' szerencsétlen szüleménye, kárhóztatja tulajdon esztét, tehetségait, kellemeit, mellyek útmutatóji, segédjei valának a' roszra; föllobban nagyravágyása ellen és a' szegény, de ártatlanság ölelte jobbágy' szalmahajlékát óhajtja „Atkozom a' szerencsét, úgy mond, én boldogtalan vagyok!”

Ha valakit a' nyalvalyák' tartós súlya ágyához bilincsel, az bizonyosan szerencsétlen, mert a' test' semmi gyönyörűségében sem részesülhet; mindazonáltal, ha meggyőződik arról, hogy fájdalmai Teremtője' kezéből származtak, ki az egészség', és betegség' Ura, ki látja inségeit, 's meg is adja türedelme bérét; lelke vig, erős, és boldog lészen. Ellenben a' gonosztévő bűnei által megvetvén az ész' szent törvényeit, eltér az erény' útjáról, lelke' megbecsülhetetlen nyúgodalmát földúlja; és mivel ezen alaposodik valódi boldogsága, ettől is megfosztatik; még jól meg sem kóstolja a' csalogató vétek' édes mérgét, midőn lelkiismerete ítélő hangon fölkiált: Mit tettél? lelki szemei elejbe

terjeszti élete' utolsó óráját, mellyben elmúlt évei' rosszasa'ga', vágyodásai' mulandósága', gyönyörűségei' kárhozatos rövidsége homály nélkül térnek emlékezetébe; mellyben előtte szemléli azon igaz Bírót, ki valamint az erény semmi nemét jutalom, úgy a' gonoszság' legkisebb részét büntetés nélkül nem hagyja: óh! ekkor támad a' bűnös' kebelében azon boldogtalan zavar, melly egész valóját megrázza, csendességét, 's evvel együtt boldogságát elragadja, szívét bosszus fájdalom' lángjába borítja; ekkor ragaszkodik, mint a' vízben fuldokló, minden tartalékhoz, ámbár haszontalan; az Istentől, mint legszentebb Lénytől; az észtől, mint megsértett Kormányozótól; a' lelkiesmérettől, mint mardosó tanútól; a' törvénytől, mint boszúálló igazságtól retteg; hódulva tántorog vissza állati részéhez, de haj! már ez is kielégítése után lankadva nyugszik, és tehetetlen a' bűnöst vigasztalni, ekkor mindentől elhagyatva futja a' társaságot; utálja az ártatlan mulatságot, unalmas barátjainak, kelletlen társainak, alkalmatlan kötelességeire; rest a' munkára, komor, szótlan, bosszús, keblében hordozván a' mardosó kígyót; szóval — ekkor boldogtalan. — Ha pedig gonosz cselekedeteiben tovább is állhatatos, egek! melly siralmas következeseknek nyújt alkalmat! értelme természeti fényétől meg

fosztatik, mintegy ködbe borúl, elsetétül, nem érti az ész' parancsit, az állati ösztönhez szít, czélja' elérésére elveszti erejét; ítélete megtompúl, és a' rosszul értett törvényeket még hibásabban alkalmaztatja; emlékezete könnyen elereszti az alapigazságokat, vagy ezeket észrevehetetlenül a' testiség' álarczájába takarva örzi. Még ezek történnék, a' feledékenység' sűrű fellegei borítják a' tiszta igazságok' sугárit; lángolnak az érzékiség' ösztönei, és az ember kételkedni kezd már az erény' legszükségesebb alapjairól, ezeket testi szemeivel bírálgatja, fölülteti nemtelenebb részét az ész' szent tronusára; ekkor az erényt gyenge erejére nézve lehetetlennek ítéli; magát mindenestől halandónak, testi boldogságát legfőbb jónak. — Az akarat iga alá szorítván leteszi az ész' törvénye iránti tiszteletét, Istenéhez vonzó szeretetét, új kormányzója' javallatira hajlik. — A' testi ösztönök mint a' dühös furiák rohannak a' lélekre, 's azt nemesebb tehetségeiből kivetkeztetvén leghivebb társától is, a' becsületérvéstől, pártos karokkal megfosztják; maga a' test különféle vétkek' hosszas halmozása által éltető erejét lassanként elveszti; érzései elhidegűlnek; tagjai ellankadnak, alkalmatlan lesz természeti munkálódásaira, tehetetlen czélja' elérésére. — Mit szóljak azon veszedelemről, mellyben a'

gonosztévők' hire, és földi javai forogtak? A' csalfa mindég remeg, nehogy mesterségesen koholt intézetei felvilágosadjanak; a' tolvaj szűnet nélkül retteg, nehogy ádáz tettei bevalósodván hírében, és javaiban kárt szenvedjen; a' gyilkos minden embertársában, minden reá morduló állatban, minden szellő' lengedezésében, minden mozgó fa-levélben, sőt minden árnyékban bosszúálló ítélőjét rettegi; vallyon kitől nyer az irgalmatlan irgalmatosságot? Vallyon kiben lel a' fűsvény adakozót? pokol! vagy ha ennél még kinosabb állapot van, az illy lelki nyavalgó élete! és ámbár néha testi vágyainak kielégítésére tekintvén szerencsésnek nevezi magát, mindazonáltal a' halál, vagy Isten' pusztá nevezete is e' kinos sohajtást facsarja - ki kétségbeeső szívéből „Igen is én boldogtalan vágyok.“

(Folytatás következik.)

VII.

Az Egyházi Énekről.

(Folytatólag.)

Mondám, hogy a' római kántorokat drága pénzen kellett megfogadniok mind azoknak, kik gergeli éneket tanulni vagy taníttatni akartak; mellynek oka nem a' nyerekedés, hanem a' hangászi tudomány' tökéletlensége volt. Mert abban az időben még sem a' hangászi létra (scala), sem a' kották ismeretesek nem voltak. Voltak ugyan némelly jelek a' contextusra írva, de azokon senki más el nem igazulhatott, mint maga a' composzitor, vagy kit ez megtanított reá. Láttam magam is több ilyen példányt; megvallom, hangász létemre, hogy próbáim után semmire sem mehettem. Ha pedig azon sok álló és fekvő, girbe görbe vizfolyásu vesszők és a' sok gömbölyü o vagy ω 's fekvő § jelek voltak a' hangemeletben 's esetben a vezérek, meg nem foghatom, miféle énekek lehettek! Es innen hiszem, hogy Gergel pápa illy énekmóddal meg nem elégedvén, a' soktekervényü énekek helyett az ugy nevezett *cantus planus* -t, az az, egész hangu emele- teket vagy esteket választá, mellyek mind a'

czél' méltóságának megfeleljenek, mind a' tanulónak könnyebbségül legyenek.

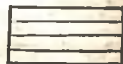
Valamint az énekmodot megváltoztatta, úgy az érthetetlen jelek helyett könnyebben érthetőket választott, t. i. az A, B, C, D, E, F, G betűket, mellyről ím egy példány:

C, D, F, D, E, D, D, D, C, D, E, E.
 UT que ant la x is Re so na re fibris,
 G, F, G, E, D, E, C, D, F, G, a GFED, D
 MI r' a ge s to rum FA muli tu o rum
 GAG FEF GE ad Ga GF a a
 SOL ve pol luti LA bii re a tum
 GFED CED
 Sancte Jo annes.

E' jelek által Gergel pápa elérhette - e czélját minden hangász láthatja. Azért az egyházi' éneket senki magától mester nélkül meg nem tanulhatta; és ím! az ok, miért kellett drága pénzen mestereket fogadni, vagy hozzájok az oktatókat küldeni. Innen az egyházi ének inkább ex usu vagy traditione szállott-át az utóságra, mint tudományos oktatás által. Innen következett a' lassu elfajzás és a' hármonia' zavarja, mellyről reitlingi Hugo, a' XIV. század' írója, illy festést ad: „Az öregektől tanulván a' fiatalabbak, 's bizonyos rendszabások nem lévén, az öregektől eltávoztak; és midőn együtt kellett énekelniök, annyira

összezavarodtak, hogy a' vége bosszúság és nevetség lett.

Illy forma állapotban lévén az egyházi ének, már mindenfelül hallatott a' reformálás' kívánata. De hogyan? a' gergeli jelek nem voltak elegendők arra, mert vajmi nagy fáradsággal lehetett a' pusztá betükből a' hangok' egymástóli távolságokat megmérni! és mind e' sükeretlen fáradság mellett az ének még sem lett úgy eltalálva, mint kellett volna. Midőn sokan így fáradoztanak a' gergeli ének' helyre állításán, feltámadt a' hangászatnak minden időre szolgáló csillaga Olaszországban, a' XI. században Guido Benedictinus, kire, mint értelmes hangászra volt a' monostori ifjúság' énekes oktatása bizva a' gergeli mód szerint. De e' szerint éneket tanítani és tanulni felette hosszának és bizonytalannak találta. Kezde azért rövidebb és bizonyosb módról gondolkodni. Fontolóra vette az ének' természetét, 's vette észre, hogy az ének nem egyéb mint a' hangoknak lépcsői emeletük vagy estük, vagy egymástóli távolságok. Ennél fogva öt lineát

húzott, mellyekre és mellyek közé pontokat

szúrt: , hogy a' hangokat

egymástól távoztokban e' szótagok által: ut,

re, mi, fa, sol, la, megkülönböztesse. E' találmánya szerint kezdé az ifjuságot éneken oktadni. 'S melly csuda! olly könnyűséggel folyt tanítása, hogy két három nap alatt tanítványi bármi éneket megtanulhattak, mellyel azelőtt három négy hétig is elvesződtek. Próbálta tovább tanítványait olly énekekben is, mellyet még nem hallottak, minden mesteri vezérlés nélkül, csupán létrája szerint, és ebben is tapasztalta szerencsés találmányának sikerét, mellyről egy barátjához illy tudósítást adott: „Mit eddig a' tanítók korbáccsal sem tudtak négy öt hét alatt végre hajtani, azt én létránmal három nap alatt végzem, még pedig minden mesterkedés nélkül.“

Ez az egyszerű találmány olly nagy gondolkozást támasztott abban az időben, mint későbbben a' puskapor' és könyvnyomtatás' felfedezése; mert megfoghatatlannak látszott az akkori élők előtt a' titok, miként tanulhatna valaki magától uj és nem hallott éneket tanító nélkül, holott eddig még mesteri utmutatás mellett is nehéz volt czélt érhetni? Sőt maga XX. János pápa e' hírnek, mint lehetetlenségnek, hangász létére hitelt addig nem adott, míg magát Guidót eleibe nem idézte, 's az igazságnak valóságáról a' próbát önmagán meg nem tette. Ennél az időnél kezdve tehát számlálhatni a' hangászat' ujra szültét, és

Guidót, az új formába öltözött hangászat' attyanak nevezhetni, ki egyszerű találmányával azon nagy kifejlődéseknek vetett alapot, mellyeknek bájos gyümölseiket most szedegetjük. Áldás és béke hamvainak! Ő volt az inger, ő világ's tűzgyújtó!

Gergeltől Guidóig egyhangu énekek énekeltek a' templomokban, minden hangzó műszerek nélkül, még is már VIII. század óta (a' mi tartományainkról értvén ezt) imitt amott orgona mellett is. Miután pedig Guido az ének' könnyűségét létrája által feltalálta, köz törekedéssé vált minden rendbelinél az ének' csinosítása. Már az egyszerű egyhangu énekkel meg nem elégedtek, hanem két, három és négy hangu énekeket is készítettek, mellyek, bár idomtalanok voltak is, igen tetszettek. Ennek a' lön következése, hogy a' prozodiára nem tekintvén, versezeteikben a' rímet megsértették; a' szótagokat egymástól elszabdalták; a' contextust érthetlenné tették: mellynek vége a' jámboroknak botránkoztatásuk és a' régi egyszerűségnek visszakívánása lett. Ezen visszaélések ellen kikelt XXII. Kelemen pápa *) de kémélve, mivel

---

*) Avenione 1322. In Extravag. l. commun. III. Tit. I. de vit. et honest. Clericor. cap. un.

mivel ő maga is kedvellőjök volt az eféle énekeknek, és csak az illendőségnek törvényeit szabta ki. Az e' kornak énekéről így ír egy XIV. századi író ¹⁾):

„Ugyan mire való a' száznak ez összehúzása és megszakasztása? Ez össze, a' másik félre, a' harmadik fenékel; egy más némelly közép nótákat oszt - fel és vág-be. A' szó most szorul, majd törik; most ütközik, majd nehezebb hangban tágul. Ollykor, szégyeny mondani, lónyertésre szorítatik. Majd elhagyva a' férfias erőt, asszonyszó' vékonyságára hegyeztetik; majd valami mesterséges tekervényben össze viaszasodródik. Képzeld egy embert, a' ki tátott szájjal beszorítva leheltét lélegszik; nem énekel; nevetséges elfogódással hallgatást jelentget; majd a' haldoklónak vonaglásait, majd a' szenvedőnek görcseit majmolja. Azonban egész teste egy alakos' mozdulataiban hánykolódik; ajkai szorongnak, szemei kerekeket hánynak, vállalai játszanak, 's ujjainak hajlénkjok minden egyes nótára görbedez. 'S ez a' nevetséges kilövet religiónak mondatik; 's a' hol ezek legtöbbszer gyakoroltatnak, ott a' legtisztesb isteni szolgálatról lármáznak!“

---

¹⁾ Aelredus in speculo charit. l. 2. o. 23.

Hogy a' kietlen fülhasogatást valamennyire enyhítse Murisz János ²⁾ hosszú, rövid, és rövidebb kotta jeleket gondolt-ki, hogy t. i. a' proszodiában hosszú szótagokat hosszú kotta jelekkel, a' rövideket rövidekkel jelülnek-meg, és így a' fülhasogatástól annyira mennyire megkéméltetnének a' hallgatók. De ez által, a' nélkül hogy maga tudná, megve-tette Murisz a' tactusnak 's időmértéknek alap-ját, 's így a' tökéletesb, úgy nevezett figurális musikáét is, melly tökéletessége' pont-ját a' XVII. században érte el. Tágítva-lévén ez által a' hangászi mező, a' hangászat is tovább hatott. A' kegyes hangu 's az énekkel leg-egyneműebb műszerrel, t. i. az orgonával már meg nem elégedtek, hanem sipokat, dobokat, trombitákat, harangokat, csörgetőket is kezdenek az énekhez használni (a' húros műszerek első nyomokra a' XV században akad-tam ³⁾); és bárcsak segédképen használták volna egyedül, nem távoztak volna annyira el az ének' eredeti rendeltetésétől. Nem annyira volt

---

²⁾ Ennek idejéről és kharakteréről igen ellenkezők a' bizonyítványok, nagyobb rész egyez még is abban meg, hogy párisi kanonok és doctor volt, a' XIVd. században.

³⁾ L. Gerbert Márt. de Mus. et Cant. Sacr. II. v. 98. l.

az ez időbeli hangászoknak gondjuk az éneke-
re, mint a' hangoló műszerekre, 's ezeknek
lármás összehangzásokra, mellynek követke-
zése az lett, hogy az ének mintegy szolgál-
ságra jutott, accord gyanánt alkalmaztatva a'
hangoló műszerekhez. A' műszerek lettek így
az uralkodó hangok, az ének pedig, melly-
nek minden műszer, csak accordja, accordra
alacsonyítatott le ⁴⁾). És így alkalmaztatva az
egyházi musika csak fülgyönyörűséggé és nem
épülésre szolgáló alkotmánnyá lett; melly visz-
sza-élés ellen ismét kikeltek az egyháznak
buzgó előljáróji, nevezetesen II. Marcell pápa,
ki jóllehet rövid ideig volt pápa, még is az
egész anyaszentegyházra kiterjesztendő tilal-
mát kiadni már már eltökéllé.

Azonban volt Romában egy híres hangász,
Palesztrino ⁵⁾, ki azon botránkoztató visz-
szaélésekkel meg nem elégedvén, az egyházi
musikát régi egyszerűségére visszatenni töre-

---

⁴⁾ Illy forma panaszokra mainapon is fakadnak a'
hangászat' becsülőji, mellyekről egy értekezést
Rochlitz Györgynél e' czím alatt: für Freunde
der Tonkunst. I. B. S. 211. olvastam.

⁵⁾ Ugyan ez volt szerzőjük azon énekeknek, melly-
nek ma is Romában nagypénteken énekeltek:
Stabat mater; Fratres ego enim; Im-
properia 's a' t.

kedett, annál inkább is, mivel hallotta a' pápa' szándékát. Hogy tehát e' szent művet a' veszedelemtől megóvja, készített egy hathangu misét, minden segédműszer nélkül, és esedezve könyörgött Marcellusnál, hogy mielőtt tilalmát kiadná, engedné meg neki ujonnan készített miséjét adhatni. Ezt megnyervén, husvétnapon adta miséjét, és annyira megengesztelte a' pápát, hogy ez visszahuzná tilalmát. Még is a' pápa templomából minden musikai szereket kitiltott, még az orgonát is, 's helyökbe harminczkét cantort rendelt ⁶⁾).

Nem különbön a' tridenti szinat is vizsgálata alá vette e' tárgyat, és, tekintve a' sok visszaélést, igen hajló volt minden musikának kitiltására a' gergeli éneken kívül. De még is nagy előrelátással megváltoztatta szándékát, mivel vette észre, hogy többet árthatna mint használhatna tilalma által a' közjónak, 's nem ok nélkül: mert abban az időben nem csak püspökök, káptalanok és klastromok tartottak nagy számmal hangászokat és énekeseket, 's drága pénzen nevelték azokat; hanem

---

⁶⁾ Sz. Ágoston három kívánatához lehetne ezt is negyedikül tenni. Harminczkét tanult 's művelt énekest harmoniában összehangolva hallhatni, nem földi mennyország - e?!.

a' világi méltóságok is. Mind ezeket kenye-
rektől egyszerre megfosztani, a' keserves pa-
naszok és könnyen veszedelmes zavar miatt,
tanácsos nem lett volna. Ezenfölül az egyházi
musikának kedvelése annyira el volt már ter-
jedve, hogy nem csak a' hangászok között,
hanem minden rendü méltóságok között is ta-
láltattak composzitorok; úgy nem különben
az ausztriai és francia uralkodók között is²⁾.
Ezeket legkedvesebb 's gyönyörködtetőbb fog-
lalatosságuktól megfosztani, valljon tanácsos
lett volna-e? Azért a' zsinat, fontosb tár-
gyak lévén előtte, e' tanácskozást félbe sza-
kasztván, a' főgondviselést a' megyés püspö-
kökre bizta.

Ide járulhat még az a' körülállás is,
hogy I. Ferdinand, ki maga is nagy composzi-
tor volt, 's miséi egyéb darabjaival ma is
nagy becsben tartatnak, hallván az összegyült
atyáknak szándékjokat követje által megké-
rette őket, hogy az egyházi musikát tilalom
alá ne vetnék, mivel épületre szolgálhat³⁾.

Már a' hangászok is józanodni kezdtek
Palesztrino' útmutatása után; a' stil és stil
között különbséget kezdettek tenni. Az ugrós,

---

2) Gerbert. P. II. pag. 317.

3) Palavicini Hist. conc. trid. I. 22. c. 5. n. 15.

lármás szünphoniákat és ariákat a' theatromra szánták; a' komoly ellenpontos és fugás themákat pedig az egyházi énekekre vagy musikára fordították. A' tizenhetedik századnak köszönhetjük a' hangászati tökéletesedésnek végpontját. Ebben a' században lett a' kottának és harmoniának kétszerkettői bizonyossága: nincs már a' hangnak az a' gondolható fordulása, mellyet végpontig; nincs a' harmoniának az a' véghetlenségig kifejlődhetése, mellyet kottára leírni, hangolással követni vagy eléadni ne lehetne.

Viadana Lajos után, ki 1618b. első adá ki a' general basszusról oktatását, legnagyobb mesterek voltak e' pontban: Franciaországban, Rameau; Olaszban, Corelli, Tartini, Serre; Angolban, Hendel György; Németben Bach Sebesty. Ez utolsó eredetére nézve magyar volt, kinek munkáji még ma is *gradus ad Parnassum* ⁹).

Ebben az időben az egyházi musika inkább tudományos előadásokból, mint érzésfejlésből állott. Mert hogy a' harmoniának bizonyos és csalhatatlan kétszerkettői reguláját kitanulták, és szoros rendszer' szabásai alá vették; ugy az ellenpontos és fugás themák lettek a' han-

---

⁹) Walther's Lexicon. B betű alatt.

gászoknak első foglalatosságuk; a' kegyes és szép melodiákat egészen félretették. És e' maradt az egyházi stíl a' halhatatlan Hayden Jósef' idejéig, ki fájlalva látta a' melodiának egész elhagyatását; ő a' kettőt, a' melodiát és harmoniát, egyesíteni törekedett. Törekedésének első próbáját adta az ismert G. tónusi miséje által, melly első feladatása után tilalom alá esett, mivel theatralis stíl szerint valónak találtatott, a' mint is a' Kyrie nem templomba való. Hogy ezt a' mostar uralkodó Herczeg Eszterházy Mikl. meghallotta (hallo másból irom ezt) ki különösen az egyházi musikának kedvelője, biztatá Haydent, készítené több illy stíl szerint kidolgozott miséket maga kápolnája' számára. És e' szerencsés körülállásnak köszönhetjük Hayden' ama' remek egyházi munkáit, mellyek belső érdemökre 's bájló hatalmokra nézve, akármelly hízkelkedő operát fölülhaladnak; és már a' templomokban közönségesen fel is adatnak, útmutatásul azoknak 's vezérül, kik e' tárgyban foglalatostkodnak ¹⁰).

---

¹⁰) Gyakortáb adatik- fel a' hangászok között, e' kérdés: miért olly nagy talentom, millyen Hayden volt, operákat nem irt? Kész e' kérdésre tüstént a' felelet: hiszen, komoly stílje volt, azért nem is kezdett operákba. De én ennek más

Mind ezekből kitetszik, hogy az anyaszentegyháznak fő törekedése mindenkor oda irányzott, hogy az ének által a' szív, szent érzelmektől eltelve mennyeiekre emeltessék. Azért is az értelmes éneknek mindenkor barátja volt; és mihelyest zavar hangok által a' contextus érthetlenné tétetett, ellene kelt tilalmával: mert az egyházi éneknek célja, nem a' hangolás, hanem az épülés.

Ebből a' szempontból nézve a' mai egyházi éneket, miként az városainkban dívik, helyben hagyni nem lehet. Nem szándékom remek

---

okát hallottam, Sóós János Pár helység' plébánosától és esperestől, ki széplaki káplán korában Haydennek, ki az időn Eszterházott a' Herczegi karnak fője volt, legszívesb barátságával élt. Ezt mondá nekem: hogy Hayden öt olasz operát írt, mellyek a' Herczegi theatromban Eszterházott gyakrabban és mindig nagy tapssal adattak. De időközben tűzgyúladás által a' theatrom minden készületével porig leégett; együtt égtek az operák is. Könnyeket hullatott e' kár felett a' művész, 's vigasztalást széplaki barátjánál keresvén mondá Hayden: én e' kárvallásomat úgy tekintem, mint isteni útmutatást, hogy tőle vett talentumomat hiúságra többé ne fordítsam. Azért is operákat többé nem írok, hanem Isten' dicsőségére szolgáló munkákat;" 's tüstént a' *Stabat materem* kezdette szent feltételét.

műveit a' hangászatnak templomainkból ki-
kűszöbölni, mert templomaink szüleményei ¹¹⁾):
hanem csak ohajtanám, hogy a' contextus
anyai nyelvre lenne fordítva 's a' kóták alá
írva. E' csekély fáradság által senki sem vesz-
tene semmit is, sőt mind a' két rész nyerne:
a' hangászsághoz értők gyönyörűségökből sem-
mit sem vesztenének, sőt a' contextusnak ér-
telme élesítené figyelmöket, nevelné ájtatos-
ságokat; a' hangászsághoz nem értők nem un-
nák meg a' hallgatást, mivel a' contextus' ér-
telme kipótolná elméjük' tétovázását, szívöket
pedig szent érzelmekre gerjesztené. És e' cse-
kély változás által az uniformitás sem lenne
sértve ¹²⁾).

A' falukra nézve pedig épen célirányta-
lanoknak találom a' diák' Kyriés és Gloriás
miséket, 's nem gondolom, hogy valaki véle-
kedésemen fenakadjon, ki a' jónak előmozdí-
tását, religiora és léleképülésre nézve velem
együtt ohajtja. Kivergődtünk már abból az
időből, mellyben még királyok és világi mél-

---

11) Ha a' rom. kath. anyaszentegyház e' szent mű-
vet annyira nem dajkálná, bizonyára theatromaink
nem gyönyörködtetnék annyira füleinket.

12) A' most emelkedő honi nyelvnek pedig egy igen
szép új életet nyujtana!

tóságok sem tudtak olvasni és írni. Ez lehetett talán oka, hogy a' buzgó egyházi előljárók imádságos könyvek helyett olvasókat adtak a' hivek' kezeikbe, hogy a' fenirentett fogatkozást valamiképen pótolnák. E' korban nem tagadhatni a' diák miséknek czélirányos voltokat. De, Istennek hála! kivergődtünk már azon időből. Alig találhatik ma már valaki még az alsóbb rendből is, ki olvasni, legalább imádságos könyvéből olvasni ne tudna; de lehet-e valakit gondolni, ki örömet ne énekelne, kivált a' gyermekek és az asszonyok? Adjunk tehát imádságos könyvek mellé énekes könyveket is; tanítsuk őket anyai nyelven énekelni; énekeltesünk velök templomainkban: hiszem, és bizonyosan hiszem, hogy gyermekeink nem fognak nyugtalankodni; az öregeknek pedig nem leszen okuk unalom ellen panaszkodniok, mivel ezeknek is azoknak is ellesznek foglalva üres perczeneteik, az értelem szíveikre hatván, mintegy isteni erőtől lelkesítetve térnek majd megvigasztalva templomainkból házaikba.

(Folytatása következik.)

VIII.

Egyházi Régiségek és Jelességek.

1.) *Bél temploma.*

Az a' roppant kezdetű torony, mellyet a' sz. irás szerint (*Genes. XI.*) az özönviz utáni, még egynyelvű emberek emeltek szénár' mezén, közvélemény szerint már Bél, kit az irás Nimrodnak nevez, amaz izmos vadász 's az emberek között első uralkodó által templommá változtatott. Fennél fogva ez volna valamint az első nevezetes épület, ugy első templom is, mellyet emberi kéz épített.

Említést e' templomról teszen Beroszus, Flaviusz József' tanúja szerint ¹⁾, hogy Nebukadnezár a' nagy asszüriai birodalomnak 's Babülonnak harczos királya, a' győzelmi martalékból ²⁾ Bél' templomát gazdagon kiékesí-

---

¹⁾ Antiq. X. II. contr. Apion. 19.

²⁾ Némelly írok' állítása szerint a' jerusalemi templom' elrablott kincseiből.

tette. De még innen nem következik, hogy a' templomot Bél maga építette; csak annyi igaz e' szavakból, hogy Nebukadnezár' idejében állott Babülonban egy templom Bél' tiszteletére, kit már akkor a' nép isten gyanánt tisztelt.

A' jelesb hellen irók, úgy mint Diodor ⁴⁾ Ktesziasz után, Sztrabo ⁴⁾ és a' büzanti István ⁵⁾ valamint Babülonnak minden jelesb épületeit, úgy Bél' templomát is a' híres Szemiramisz asszonykirálynak tulajdonítják.

Ezt a' templomat közönségesen toronynak nevezik, vagy azért, hogy torony volt az épület' kezdete; vagy, mivel csakugyan folyvást torony formája volt. Sztrabo temetőnek hívja. — Alapfekvése négyszög vala, mellynek minden oldala egy stadiumnyi hosszú ⁶⁾, úgy hogy egész kerülete fél mérföldnyire terjedt. Az egész műv nyolcz egymásra rakott toronyból állott, úgy hogy emelkedve kisebbek és kisebbek lennének a' tornyok. Sztrabo ezen tornyos templomat egy stadiumnyi magasságának 's ugyanannyi szélességének teszi minden részről. Kívül körösleg gradics (*αβασις*) vitt-fel kigyósan tekeredve az épületre egész a' tetőig. A' nyolcz torony ugyanannyi emelet

⁴⁾ XI. 9. — ⁴⁾ XVI. — ⁵⁾ v. Babylon.

⁶⁾ Egy stadium 120 tizláb (decempeda) volt.

volt, mellyeknek mindegyikök hetvenöt lábnyi magasságu; ezekben nagy szobák oszlopokon. A' gradics' közepén volt egy nyughely pihenésül a' felmenőknek. A' felső szoba legékesebb volt: egy drága ágy, asztal merő aranyból, de semmi képszobor. Az ágyban fekünni szabad senkinek másnak nem volt mint egy asszonynak a' városból, kit Bél' papja választott, azzal hitetvén őt, hogy Bél isten' jelenésével tiszteltetik-meg.

Igy állott a' templom Nebukadnezár' idejéig. Ez az uralkodó, Beroszus szerint diszesíté azt uj épületekkel, mellyeket körösleg állítatott; fallal vetette az egészet körül, mellyen át érezkaput csináltatott. Igy állott a' roppant épület Xerxes' idejéig. Ez az önkényű király haza szalasztatva a' vitéz hellenek által, földig rontatta ezt a' csuda-mívet, elrabolván előbb annak végtelen gazdagságait. Ezek Prideaux) felszámolása után 105 millió tallérnál többre mentek. A' jelesebbek voltak: Jupiter képszobra, melly ezer babüloniai talentomra becsülteték, 's olly helyzetben állott, mintha menni akarna. — Rhea' képszoborra, hol az istenasszony arany thrónon ült,

---

7) Az ó és uj testamentom' összefüggéséről irt könyvében I. R.

ugyan annyi értékű. Lábainál két oroszlán, mellette két nagy kigyó ezüsből, egy egy harmincz talentomot nyomott. — Juno' szobra, jobbjában egy kigyó, fejénél fogva, baljában egy drága kövekből kirakott királyi pálcza, nyolcz talentom értékű. — Egy arany asztal, mellynek hossza 40 lábnyi, széle 15, ötszáz talentom. — Két Karcheszion (szükközepü pohár) harmincz, 's egy Jupiternek szentelt más pohár ezerkétszáz bab. talentom nehezségűek. — Még két pohár, mellyeknek egyik-egyikük ötszáz talentom. Volt végre egy arany oltár, 's még egymás ennél nagyobb, mellyen tellyes koru állatok áldoztattak; az aranyon csak szopókat volt szabad áldozni. Megjegyzi Herodot, hogy a' nagy oltáron esztendő't át százezer talentomot nyomó tömjén égett - fel.

2.) A' Pécsi Székes Templomnak leírása.

E r e d e t e.

A' Pécsi Püspökségnek minden kétségen kívül sz. István királyunk volt alapítója; de nem egyszersmind, legalább egészen, az oda-váló Székes Templomé is. Azon oklevélben, mellyet ő 1009-ben ezen Püspökség' megerősítésére adott, így szóll a' többiek között: „Siquis (terminos Dioecesis) violare praesumerit

— sciat se — a S. Petro Apostolo, *in cuius honore supramemoratus constructus est Episcopatus*, perpetuo anathemate dampnandum.“ — Állott tehát már akkor (1009-ben) ez a' sz. Péter' tiszteletére szentelt Székes Templom: minthogy első Királyunk minden Püspökségnek a' Templom' nevét adá. Így nevezé ő a' Veszprémi Püspöki Megyét is sz. Mihál' Egyházának a); melly szokás még későbbben is divatban maradt b).

Nem állhat tehát meg egészen ama' Kéza Simon' tanúsága után elterjedt véleménye több Történetírónak, hogy Péter magyar király építette a' Pécsi Székes Templomot. Ki is tehetifel, hogy annyi viszontagságok közt 's olly kevés idő alatt ő illy roppant alkotmányt felállíthatott volna.

Inkább sz. Istvánnak tulajdoníthatnók tehát ezen dicsőséget, ha az épület' hosszas négyszegű formája, és a' négy torony arra nem mutatna, hogy mind ez már a' romaiak alatt védhely (castrum) volt, mellyet első királyunk, hozzáadvan azon kornak szelleme szerint a' Catacumbát, templomra változtatott

---

a) Diploma Donationis Decimarum Simeghiensium an. 1001.

b) Koller Tom. I. pag. 112—128.

által, és a' mellyen utóbb építenie Péternek is alkalma lehetett.

És valóban a' tornyoknak négyszegű, épen nem csúcsra ügyeksző, sőt csonka voltak, felső szegélyeik, és ablakjaiknak ivhajlású boltjaik a' XI-dik századnál sokkal előbbiek. Azonkívül az, hogy az említett tornyok az épület' szegletin állanak, a' mi azonban a' templomépítés' ideájával soha sem egyesült, valamint még az is, hogy a' falak' eleve mind egyenes menetelűk lévén, félkerekdedségűt kellett a' Sanctuárium végett a' templom' keleti részéhez toldani, mindannyi meggyőző okok azon állításra: hogy Pécsset a' sz. Péter' temploma első királyunk előtt a' romai tábori épületekhez, a' millyeneknek hason példáit a' IV. és V. századból Pertinger' tábláján láthatni, nem pedig szentes alkotmányokhoz tartozott.

Viszontagságai.

Minden viszontagságok alá van vetve e' földön; szinte e' Templom is a' sors' kedvéseit 's csapásait gyakorlja érezte. Midőn 1064-ben falai közt másodszer koronázták meg Salamon királyt, az ezen szertartásra következett éjjel födelét a' tűz megemésztvén, a' viszálykodások' ismétli kitörését látszék jövendőlni.

1303-ban fellyebb emelték a' Sanctuáriumot, a' minek emlékezetét a' nagy Oltár feletti lévő felírás: „Studio et labore Deme-
trii Lapididae 1301.“ maig is fentartja.

1345-dik előtt ismét a' tűznek martalé-
kává lett, a' mit is IV. Kelemen Pápának Aven-
nióban 1345-ben, 5-dik Octóberben költ le-
vele bizonyít.

1526. Pécs városa a' Török által felgyuj-
tatván, a' Székes Templom, mivel a' várat
bevenni nem lehetett, épen maradt ugyan; de

1543-ban a' vár is feladván magát, a'
Templomot a' pogány másfél századig gabo-
natárnak, ferdőnek és istálónak használta,
míg az

1686-ban Gróf Nesselród Ferencz Pécsi
Püspök által boltozat alá vetetvén, utóbb pe-
dig márvánnyal kirakatván, időről időre dísze-
sebb alakot öltött fel.

Hogy pedig mind utóbbi építése, mind
pedig fentartása annál bizonyosabban 's kön-
nyebben eszközöltethessék, 1736-ban királyi
helybenhagyás mellett Pogány, Némethi, Pö-
löske, Magyarszék, Mánfa, Budafa, Soros,
Szabolcs, Málom, Szalánta helységeket birja,
Istráng nevű pusztával, melly is 325 ház-
helynyi.

Mostani külső diszesítése azonban e' folyó
század' elején kezdődvén, 1831-ben csak nem

egészen véghez ment. Nincs is egyéb hátra, hanem hogy az északi féltető, melly még veres márvánnyal van fődve, réz alá vetessék. Ezen közel harmincz esztendeig tartó építés ternyeit a' Budai házépítő Igazgatóság készíté, 's ugyan annak felvigyázása alatt Vindisch a' kőmives, Schell az ács, Bandler a' réz munkát, a' kőfaragást pedig Gianone, mind Pécsi mesterek tevék még egész pontossággal.

Nagysága, Fekvése, és Külseje.

E' hazánk' legnagyobb, legszebb és legrégebb Egyházainak egyike külső hosszára nézve 216, szélére pedig 130 lábnyi a' Kápolnákkal együtt. Déli oldala, mellyet középen egy pompás tornácz ékít, minthogy szabadon áll, homlok gyanánt szolgáltatánál fogva, legtekintetesebb. Sokkal díszesebb ugyan ennél a' nyugott felüli ajtó magában, mellynek feje márvány pártázatja talán a' Templommal egykorú; hanem ezt a' kelet- 's nyugotdéli tornyok alatt lévő kisebb ajtókkal együtt csak a' püspöki udvarból láthatni.

Az egész Templom 136 l. magosságú tornyaival együtt faragott kőből épült és déli 's nyugoti oldalát egymást' érő kisebbnagyobb oszlopzatok, a' közép századok' mindannyi remekeik, ékítven, a' szemlélőnek egy ér-

dekló képet tetjesztnek elejbe. Óra csak a' keletdéli toronyban van; harang pedig három, 's a' nyugotdélben is annyi. A' legnagyobbik 69 mázsás 's 53 fontos, és Pécselt Weinpert volt öntője 1814-hen; a' többi 30, 17, 8 és 7 mázsányi, 's nagy részt Gréczben készült. A' roppant épületet három tető födi, mellyek közt a' középső az oldaslagiaknál jóval is magosabb. Valamennyi rézzel van borítva, az északi féltetőt kivévén, mellyet veres márvány nyom még. A' déli oldalon nagy réz sarkányfejek nyelik az esők' vizeit.

B e l s e j e.

A' Templom bévül legalább is 198 láb. hosszágú és 66 láb. szélességű lesz a' kápolnákon kívül. Hajójának magossága 67 lábnyi. A' két sorban szabadon, és ugyan annyiban a' falak mellett álló temérdek oszlopok, mellyekre a' goth boltok nehezednek, hármastemplomot látszanak tüntetni. A' padolat az öreg Oltár előtt ritka nagyságú veres és feje négyesegű márványból, egyebütt pedig fejeből készült. A' templomközépen 18 lépcsőn mennek le az Idvezítő' kápolnájába, a' Catacumbába, onnan pedig a' lejárás mellett két oldalon lévő 15 veres márvány lépcső vezet fel a' Sanctuáriumba. Így, valamint a'

Sanctuárium maga, úgy szinte a' Catacumba is, melly annak alatta van, csak nem akkora térségű, mint a' fele Templom.

A' keleti résznek közepén áll kevés távul-ságra a' faltól, a' Siklósi veres márványból alkotott nagy Oltár, mellyhez négy hasonló színű márvány lépcsőn hágnak fel. Ezen megkerülhető Oltár megett szinte márvány alapon négy derék gömbölű pécsi kékes márványból készített oszlop diszeskedik, 's köztök közepén áll a' jeles faragásu fő Kép. Idvezítőkét ábrázolja az egész termetében, a' mint baljával ég felé mutatva, az előtte térdre borult Péternek nyújtja az aranyos kulcsokat. Az említett oszlopok közt oldalaslag jobbra Sz. Albert', balra pedig Sz. Márton' képsobra van állítva, mindegyike szinte tellyes nagyságban, és a' mit ritkábban láthatni, ez is, mint amaz püspöki alakban. Felettek a' sz. Lélek lebeg, angyalokkal körülvéve; legfellyebb azután egy jókora pápai korona ives hajlásu fa ekítésekén nyugszik.

A' nagy Oltárhoz legközelebb, hanem rekeszein kívül jobbra esik sz. István' oltára. Ennek képsobra a' térdelő királyt szemlélteti, a' mint koronáját 's nemzetét Nagyszonyunknak ajánlja. A' bal félen lévőnek faragása pedig Jésusnak Jordánban János által lett keresztelkedését adja elé. Sz. István' oltára előtt

egy erős, de csinos vas ajtón való bejárás készült a' keletnyugoti torony alá, hol a' Káptolon hiteles Levéltárát tartja.

Tovább még a' Sanctuáriumban, a' nagy Oltárnak mellékesen általellenében van egy nevezetes alabastrom kép, mellyen a' kiemelt faragás Ádámot 's Évát édenben és annak kivüle, Idvezítők' születését, szenvedését, fel-támadásával együtt remek mód rajzolja. Ezen jeles Olaszföldi munkát Gróf Eszterházy Pál pécsi Püspök négy ezer ezüst forinton vette meg a' templom' számára.

Ugyan a' Sanctuáriumban van az 54 láb. hosszúságú és 18 láb. szélességű Sekrestye is az északi oldalon, a' délin pedig Sz. András' kápolnájat szemlélni, melly századunkban épült. Ennek hossza 57, széle 21, magossága 24 lábnyi. A' Káptolonbeliek zsoltároznak télen által benne, a' miért is földalatti fűtés által melegítetik a' Sekrestyével együtt. Az oltár itt többféle márványból van egybeszerkeztetve, a' kép pedig rajta, mellyen sz. Andrást szemlélni, ecsetmív. E' kápolna előtt egy tiz változatú Orgona áll, mellynek hasznát a' Conventuális Misék alatt veszik. A' Sanctuáriumba felvezető lépcsők közt, a' Catacumbába való lejárás felett áll végtére a' vas rostéllal körülvelt Sz. Kereszt' oltára.

H a j ó j a.

A' Templom' alacsonyabb részében, vagy is hajójában hat márvány oltár mutogatja magát. Azon oszlopokhoz támaszkodnak azok, mellyeken e' roppant épület' boltjai nyugosznak. Legjelesebb köztök Sz. Mihályé és Sz. Sebestyényé. Alabastromból faragottak a' képszobrok azokon; magok pedig fejér, sárga, veres és kék márványból készültek. E' külföldi termések és mivéek tizenegy ezer pengő forintba tellének. Honni setétes márványból van ellenben a' többi négy oltár; és a' képek, ugymint Nepomuki Sz. Jánosé, Sz. Márton Püspöké, Sz. Györgyé és Sz. Jósefé vászonra festettek.

Korán sem érhetett azonban e' Templom' festéseiben a' mívésztség oda, hol a' faragás áll. El lehet mondani, hogy a' mennyiben többnyire közönségesek a' vászon képek, annyiban különös szépségük, és csak nem mindannyi remek a' kőből készítették.

Kápolnák a' hajóban.

Itt is három a' Kápolna. Az északi részen lévő a' fájdalmas Szüzé, mellynek hossza 23, magossága 24 lábnyi. Fekete márvány oltárát gipsz kép ékesíti. A' kesergő anyát ábrá-

zolja az, a' mint a' keresztől levett Jézust
 ölében tartja. Azután nyugotra a' falban két
 sírkő áll egymás mellett itt. Egyikre Pado-
 nai Püspök' czímere van metszve felülírás nél-
 kül. Szarvas fejből áll ez, és egy keresztből,
 melly a' szarvak között látszik. Ide járul a'
 püspök - süveg 's pálcza ékesítés végett. A'
 mellette lévön ezeket olvasni: „Hic est se-
 pultus Henricus Episcopus Quinque - Eccle-
 siensis.

Ugyan az északi részen lévő másik kápol-
 na Sz. Imre' tiszteletére áll. Hossza 60, széle
 18, magossága 24 lábnyi. Tabernaculum fe-
 lett üveg alatt Sz. Vincze' koponyája tartatik.

Végre a' harmadikot, melly délnek esik,
 Úr teste' kápolnájának nevezik. Hossza 60,
 széle 19, magossága pedig 24 lábnyi. Dorf-
 meister István, Bécsi képiró, kinek hazánkban
 több jeles munkáját láthatni, festé ki 1786-ban.
 Az oltárt Szathmár György Püspök különös
 szépségű veres márványból csináltatá, a' mit
 is alkotójának rajta díszeskedő czímere bizo-
 nyít. Itt látni Bálint, Berényi Zsigmond, Kli-
 mo György, 's Eszterházy Pál pécsi Püspö-
 köknek sírköveiket is.

C a t a c u m b a.

Ezen 67 lábnyi hosszúságú, és szinte ak-
 kora szélességű földalatti épületet négy vastag

négyszegű és számos vékonyabb gömbölű oszlop tartja, 's általok az egész mintegy négy részre osztódik. Itt a' négy oltár közül csak kettő használtatik. A' középsőn Sz. Faustinnak aranyos ruhába öltöztetett egész teteme tartatik üveg koporsóban. Lábainál egy kis edényben vére van a' Szentnek a' közvélemény szerint.

A' Catacumbának déli szegletén, hova négy lépcső vezet fel, ama' 66 lábnyi hosszúságú és 36 1/2 láb. szélességű Barlang található, mellyet sokan Péter' temetőjének tartanak; de a' hol a' királyi fények legkisebb nyoma sincs. Az oldalon találkozó durva kőfaragás, a' mint a' Topographia Regni Hungariae L. III. C. XIV. §. 4. állítja, épen nem Péter' viszontagságait mutatja. Valóságos ó testamentomi ábrázolatok azok, ugymint Sámson' erőssége, vaksága; Jézus' imádtatása a' keleti bölcsek által; Heródes' kegyetlensége az ártatlanokon; Egyiptomi futás's a' t.

Nem egyéb ezen Barlang tehát, hanem ama' hézag' maradványa, mellyen hajdan lejártak a' Catacumbába. És mivel észak felül is hasonló hézag van, az tetszik ki, hogy ezen Catacumbában is, mint a' Sz. Mártoniban és Veszprémiben eleve két lemenetel volt. Lásd Koller Proleg. Tab. III. Fig. 1. és Historia Episcopatus T. I. 127. lap.

Hanem elég is volt talán ezen alkalommal ennyit e' Templomról mondani. Bővebb ismeretek közöltetnek róla az említett Koller' derék munkáiban, és az 1820-dik évi Tud. Gyűjtemény' XII-dik kötetében Bódai Ferencz által, 's egyebűtt. Ha mindazáltal e' leirásból valami ollyas kimaradni talált, a' minek kimaradnia nem kellett volna, a' hézag, mihelyt tudósítás érkezik, ki fog pótoltatni.

IX.

É l e t i r á s.

2. **Szárpi Pál** (Sarpus, máskép Fra Paolo) kereszt néven Péter, született Velenczében Auguszt 14-d. 1552-d. Attya, Ferencz, Kereskedést üzött de szegény sikerrel; annya, Isabella Morelli, szelíd, istenfélő erkölceit magzatinak szívébe is oltani 's így a' földi örökség' hiányát pótolni törekedett. E tárgyban buzgó segédre talált testvér bátyyában, Morelli Ambrusban, ki Velenczében egy nevezetes iskola' felvigyázója volt. Ennek ügyelése alatt serdült - fel a' ritka elmebeli tehetségekkel jeles, fáradhatatlan szorgalmu ifju Szárpi. Mély gondolkozás, kevesé komor indulat, őtet dolgaiban pontossá 's a' tudományokra mintegy alkalmasabbá tevék. Természete csendes, a' játéktól 's testi gyönyöröktől irtózó, 's olly mértékletes, hogy ifju korát semmi éretlenség vagy illetlenség nem szennyíté. Emlékezete nagyon erős, 's harmincz verset egy hallásra vizazonozott. —

Ezen tehetségei nagy és serény előmenetelt engedtek neki a' tudományokban. 15 esztendőkorában a' bölcseletet, matematikát, görög és zsidó nyelvet gyakorlá a' nélkül, hogy ezen különféleség akar figyelmét megzavarná, akar egyéb törekedéseit akadályoztatná. Cremonai Capella János, széles tudomány Szervita szerzetes' oktató a' logikában, de csak hamar az ifju magát oktatására szerényen elégtelennek vallá. Hihető, Capella ismeretsége, talán biztatása is, kedvelteté-meg már a' természettől magányra 's komolyabb erkölcsökre hajló ifjuval a' szervita rendet, mellybe 1566-d. annya' 's bátyja' ellenére is, beállott; 1568-d. pedig szesztes esküvését leg tette; mellyet 1572-d. ismét jelesen megújított, 's magának Pál nevet választott.

Jelességei hamar kitűntek, 's a' szervíták' mantuai gyülekezetökben, noha akkor csak 20 esztendő volt, közálmélkodásra ugy megkülönbözteté magát, hogy az akkori mantuai herczeg, Wilhelm, udvarába hívna őtet; Boldrio, mantuai püspök pedig a' hittudomány' és egyházi törvény' tanítójává választaná. Itt hivatalos foglalatossági mellett, főkep' a' zsidó nyelvre 's a' történetekre fordította szorgalmát. — Azonban ezen állapotját két esztendő mulva ismét a' klastromi magánnyal váltotta fel, hol eddigi tudós foglalatosságihoz még a'

khaldeai nyelv' és a' polgári törvény' tanulását kapcsolta; sőt a' chemiát is gyakorolta, 's a' rendes olvasásra naponként legaláb 8 órát szentelt. Ezen fáradhatatlan szorgalom az egyéb-iránt is gyenge testalkotásának nyavalyákat okozott. Ekkor kezdett előszer bort inni, mellytől 30 esztendős koráig tartózkodott. Élelme töbnyire kenyérből 's gyümölcsből állott, és 55 esztendős koráig nagyon kevés hust evett.

Élete' 22d. engedelem mellett felszenteltvén, az akkori mailandi érsektől, cardinalis Boromeusztól, ki utób tündöklő erköl-cseire nézve a' szentek közé iratott, egyházi szónokká választatott, sőt a' nevezett érsek a' fontosb és szövényesb tárgyakban tanácsával is élt. Nyilván tanúja ez az ő mély tudományá-nak és tökéletes életének. Utób theolog. doctorrá, és a' híres paduai collegium' tagjá-vá lett. Élete' 26-d. mi eddig szokatlan volt, rendjének provincialisává választatott, melly hivatalához ő önként Klastromában a' theolo-gia' tanítását kapcsolta. Jó rend, szélid, kormány, oktató példa, visszaélések' eltörlése, feddhetetlen élet voltak azon jeles tulajdonai, mellyek őt viselt hivatalaiban különböztették, 's társai előtt olly kedvesé tevék, hogy néhány esztendő mulva az egész rend' fő procurá-torává választatnék. Róma, hol e' tisztje miatt

tartózkodnia kellett, most kezdé előszer ismerni a' nagy férfiút. — Noha pedig ezen új hivatala őtet nagyon elfoglalta, szokott tudományos munkálkodásaitól el még sem távozott, sőt mostani körülállásait ismerete' tágosb kiterjesztésére fordítá, 's a' mennyire lehetett, csendes magányától el nem távozott. Történetek ugyan mind szerzetében zavarodások, mind pedig ellene alacsony agyarkodások; de amazokat bölcseségével eligazította; emezeket pedig tökéletes életével úgy megsemmisítette, hogy esküdt ellenségei sem tagadhatták - meg tőle az érdemlett dicséretet és tiszteletet.

Kétszer vádoltatott a' sz. inquiszitzionál, de ezen szemes és kemény törvényszéktől is ártatlannak ismertetett.

(Folytatása következik.)

X.

J ó t é v ő s é g e k.

Nem tagadhatni, hogy az emberiség' nagyobb része valamint nagy szükségét érzi a' jótévőségnek; ugy könnyen hajlandó is arra. A' természeti ösztön, a' dolog' könnyüségé azoknál, kik bővelkednek; a' hír-'s dicsvágy, mellynek legbővebben fizet a' világ fénylő jó, nagy tettekért; ellenben a' leszólás', gúny' 's megvetés' félelme azoknál, kiktől telik, ha elmulasztják, mert a' kemény szívű dúzson rettenetesen szokta magát a' nagy szám bosszúlni; — mintegy kényszerítik embert a' jótévőségre. De ez a' magában olly természetes és dicső, külsőleg olly ragyogó erőnye embernek, miként azt közönségesen gyakorolják, igen sokféleleg hiányos, sőt ártalmas is gyakran úgy, hogy több esetben kártékonyásznak nevezhetjük inkább, mint jótékonyásznak. Ha te a' munkakerülő henyének munka nélkül ételt adsz és ruhát; pénzt a' részegesnek, pazarlónak, úgy a' fősvénynek, a' pénzimádonak; kést, kardot a' tébolyodottnak és dühösnek: nem kegyes jótévő, hanem más' bűnét tápláló,

elősegítő gonosztévő vagy; nem barátja az emberiségnek, de dűlője 's gyilkosa. Ha te alamisnálkodol, könyürsz az ügyefogyotton, de tele vagy igazságtalansággal, ragadományokkal, csalfa uton tett keresményekkel: a' te jótékonyságod utálat, árulata az emberiségnek. Nem az igazságtalanul eltulajdonított idgen javakból; saját munkádnak, tiszta lelkesmerettel, egyenesuton szerzett keresményednek gyümölcséből illik adakoznod. — De nem csak az adó 's vevő személyéből, hanem magából az adományból is, annak miféleségéből, céljából, idejéből, módjából 's egyéb körülményeiből lehet visszás, hibás, céliránytalan sőt czélelteni a' jótékonyság. Igen szükséges azért a' jótévőségről tiszta, meghatározott, mindenes fogatokat és ismereteket szereznünk, hogy jótévőségünk minden értelemben jótékony és semmiképen se kártékony legyen. Itt előleg is két kérdést fejtünk meg: 1) miben áll a' valódi jótévőség? 2) van - e a' jótévőségro köteleesség?

(Folytatása következik.)

Ez idén tudtunkra a' következő egyházi jótétemények tétettek:

Kopácsy József Ó Excellentiája a' veszprími püspök a' kaposvári Gymnaszium' tőke pénzét 6000 váltó forinttal nevelte. (Ujs. jcl.)

Lajcsák Fer. Ó Méltósága, nagyvárad i diák szertartásu püspök, a' nagy várad i nemzeti főiskola' tanítóji' fizetésük' javítására ajánlt 11,696 fl. 40 kr. pengő pénzben. (hiv. közl.)

Ugyan Lajcsák Fer. Ó Méltósága a' hajdan Gr. Csáky Imre előbb n. várad i püsp. utób cardinál és kalocsai érsek által építetett debreczeni kath. anyateplom kettős tornyára sajátjából ugyan 10,000, az egyházi megye' penztárából ismét annyit ajánlott. E' két torony' építési költségében nagy részt von a' helybeli plébános is, Fótiszt. Kritsfalusy Ferencz, N. várad i kanonok és kis prépost, kinek egyszersmind felügyelete alatt történt az építés a' mesterség' legujabb törvényei szerint. A' két torony' egyikébe felhuzatott már ama' 44 mázsás harang, mellyet F. T. Tegen János nagy prépost 7754 fl. 42 kr. költséggel váltóban Pesten Eberhard Henrik által öntetett. (hiv. közl.)

Hám János szatmári megyés püspök ő Méltósága sept. 9dikén ünnepélyes hálaáldozatot mutatván be az egék urának ifjabb királyi Fel-ségünk élte szerencsés megtartásaért, annak nevezetességét még egy ujabb áldozattal is kívánta emelni, öt ezer frnyi tőkepenzt alapítván sept. 13ikán, a' szegények ügye iránt nála tartott gyűlésben, az ügyefogyottak gyámoli-

tására, olly móddal, hogy az annak évi kamatjából részesülendők, Ó Felségök hosszu 's boldog életükért, és az egész ausztriai ház virágzásaért imádkozni tartozzanak.

Sarmaságon (Erdélyben) gr. Bethlen Katalin asszony, gr. Kemény Samuel özvegye, ő Excja, aug. 22ikén a' szomszéd Kövesdről, egykor fejedelmi kedves lakhelyről jöven által, az emelkedő templom körül dolgozva találá a' népet, 's ugyanott a' t. papot; — szives leereszkedéssel tette ő Excja kérdéseit a' folyó munkáról, a' régibben bevégzett uj templomról, 's a' nép erkölcsi és vallásos mivelődésének intézeteiről; örömmel telten mulata a' tágas és tiszta templomban, mellynek falai ő Excjának, 's üdvezült férjének summás adományit hirdetik; a' végéhez közeledő torony építésre kívántató fákat kegyesen megajánlá, 's e' mellett igen gazdag ajándékát adá; kegyes leereszkedéssel látogatván meg a' sorvadott parochialis házakat, 's benne a' lelki pásztor háznépét; az iskolára nézve pedig nem csak buzgó ohajtással ajánlotta a' gyermekeknek vallásos, és a' népnek szükséges ismeretekben való nevelését, hanem elmentével a' lekipásztorhoz intézett levelében zárt szép summa pénz ajándékot is küldé az eddigi tanulók számára. (E. H.)

XI.

Könyvismertetés és kivonások.

1. **M**agyar egyházi Beszéd e k' Gyűjteménye. Kiadja Szalay Imre stb. I. köt. második kiadás; II. köt. Pesten nyomt. Trattner J.M. és Károlyi Istv. 1832. egy ajánlással, két előszóval 's mutató táblákkal. nagy 8-d. r. az I. köt. áll 239. l. 15 besz. a' II. 350 l. 22 besz.

Igy megindult már 's folyton foly az igen ohajtott, mert igen szükséges Gyűtemény, melly nagy hézagot fog betölteni egyházi litteratúránkban. A' gyűjtő és kiadó tiszt. Professzor Urtól, ki maga is egyik jelesb egyházi szónokaink közül, tellyes bizodalommal feltehetni, hogy valamint e' két kötetben látjuk, úgy folyvást, félretéve minden személyes tekintet, csak a' legjobbakat 's válogattabbakat fogja Gyűjteményébe felvenni, különösb ügyelettel viseltetvén a' praktikai tárgyuak iránt, 's a' mellyek äszthetikai jelességgel diszeskednek; ki nem rekesztve, sőt, tekintvén az in-

káb szükelkedő nagyobb részt, számasabban nyújtva olyanokat, mellyek közrendű hallgatók' szükségeikhez vannak alkalmaztatva; mellyeknek azonban szinte úgy nem alacsonyoknak, hanem egyszerűeknek ugyan, 's könnyértelműeknek, de egyszersmind tiszta, nemes szelleműeknek illik lenniök, mellemek által úgy bocsátkozzék alá a' köznép' együgyűségéhez a' szónok, hogy fel is emelje, ragadja 's tiszta nemes érzelmekkel töltse el az igazat és jót szomjúhozó lelkeket. 'S ez bizonyosan megleszen, ha a' tisztelt kiadó úr folyvást szeme előtt tartandja azokat, miket olly jól és szépen mondott az I. kötet' előszavában, mind az egyházi beszédek' szükséges tulajdonikról, mind a' Gyűjtemény' irányzott céljáról; legsül a' XIV-d. lapon:

„A' világos, fontos 's könnyen érthető beszéd egyszersmind ékes 's gyönyörködtető is lehet, ('s legyen is!); de gyermekes 's fattyu piperézés ne alacsonyítsa az egyházi szónok' előadásit. A' religio 's erkölcs tanítás irtózik az ujoncz, az éretlen 's értetlen 's csak világi fényt (ezt is csak hiút) ragyogtató kifejezésektől (csak hogy ne minden ujat gondoljunk illyennek lenni). Itt szent komolysággal, méltósággal, egyszerűséggel 's tiszta csinossággal kell diszleni 's hangzani a' felhozandó idvezítő igazságoknak.“

Vajha mind illy szellemü 's köntösü beszédeket nyerjen Gyűjteményéhez a' kiadó Úr! Hogy ellenkező tulajdonságuakkal is fog terheltetni, 's ha el nem fogadja, izetlenségeket gerjeszteni 's türni, előre láthatni; de a' közjót egyedül tekintő bölcs férfiút eféle tekintetek el nem rezzentik, sem egyszer feltett szándékától el nem mozdítják; annál kevesbé pedig, hogy az egyesektől vett kedvetlenségek eléggé pótolva lesznek a' többség' javalata 's azon tiszta örömek által, mellyek az előmozdított közjónak érzéséből erednek, 's kimondhatatlan gyönyörrel töltik-el a' nagyobb lelkeket.

A' két kötetben megjelent, töbnyire híres nevezetes szónokaink között gyönyörű meglepéssel találjuk a' Cziráky nevet is 's azon hazafiui 's erkölcsi érzésekkel tellyes beszédet, mellyet hazánk' e' nagy méltóságú Zászlósa II. Leopold Csász. és apostoli Királynak nemzetünk iránti szeretetéről mondott. Nem vala szükség a' kiadónak magát igazolnia, miért hogy e' beszédet az egyházi beszédek közé felvevé. Szeretet annak tárgya, és királyatyai szeretet-jobbágy - gyermekek iránt. 'S lehet e' ennél nemesb tárgya az egyházi szónokságnak? Közvetlen rokon szeretet ez az istenivel, melly az erkölcsi teremtményeket öleli.

2. Egyházi Folyóírás. Szerkezteti Kovács Mátyas stb. I. Füzet. Pesten Beimel Jós. betűivel 1832. n. 8-d. r. 192 l.

Itt is kezd tellyesedni a' szent szándék, mellyet már négy esztendő óta szíven hordozott a' pesti t. theologiai kar, különösen a' n. t. szerkeztető Úr: t. i. újra folyamatba hozni azon egyházi értekezéseket, mellyek Ő Excéllentziája Horváth Ján. püsp. és kir. bels. tanácsos Úr, mint veszprími kanonok' gondos felügyelése alatt 1820 — 1824 egyetlenegy egyházi folyóírásunkat tették. — Hogy a' n. t. szerkeztető Úr nem mindjárt a' hirdetésnek következtében felelhetett meg a' közönség' várakozásának, több akadályok teheték, az, a' mit maga említ Bevezetésében, kinekkinék elegendő lehet: „Nagyobb tisztelettel vagyunk édes hazánk' olvasó közönsége iránt — mond — minthogy ezt, ha különben jó is, de igen közepszerű elmeszüleményekkel megkínálni bátorzkodnánk. Inkáb későn és ritkán jelenjenek meg Füzeteink, csak senki, a' mennyire rajtunk áll, elegendő jussal ne mondhassa: hogy azoknak megszerzésökre költségét, olvasásokra idejét vesztegette.

Célja e' Folyóírásnak a' kereszt. kath. igazság' felvilágosítása, terjesztése és védehme, miként ezt a' Bevezetésnek éme' szavai jelentik: „Megindítjuk tehát az Úr' nevében ke-

letkező Intézetünket olly reménységgel, ' hogy ebből is látván Tudósaink szádékunk' eltökéltetését, számosabban fogják velünk tapasztaltatni annak elősegítésére czélozó készségöket. — Ez sem maradhat a' hazafiak' boldogítására nézve tekintetet érdemlő befolyás nélkül; igen sok függ attól, gyakorta a' lelkek' megnyugtatóására, 's ugyan azért valamint egyes személyek', úgy egész nemzetek' bátorságára nézve, ha némelly megvettetett igazság minél előbb menedékhelyre talál, a' hol adott okoknál fogva pártját fogják és a' megvetésnek méltatlanságát nyilvánosságossá teszik. Csak semmitől se irdódnak jobban az illy oltalomnyújtásban, mint a' szavak' és lelkek' elkeserítésétől. Ugy is: azon köteles becsülésből, mellyből az emberiségnek szívesen hódolok, igen is hiszem: hogy bármintemű igazságokkal való ellenkezésök, nem annyira megvesztegetett akaratból, mint a' száz meg száz képzetek által zavart értelemnek eltévelyedéséből származik. Nagyon kevesen vannak véleményem szerint, kik az igazságot mint igazságot (ez ördögi volna —) gyűlölnék; sokan ellenben, kik azt azonnal készek elfogadni, mihelyest személyes fogataikhoz alkalmaztatva elejökbe terjesztetik.“ Ezekből és magának a' szerkezetetőnek szép tudománnyal irt Értekezésé-

ből — erkölcsi méltóságunk' eszközéről — a' czél elég nyilvános.

Hogy pedig senki ne gondolja, mit a' Jelenkor' érdemes szerkeztetője is érintett, mintha e' Folyóírás és az egyh. 's vallási Tár ellenkező szellemben állának egymás iránt, ki kell jelentenem, hogy mind a' kettő eleve kicsinált dolog volt a' két szerkeztető között, hogy midőn egyik a' vallási és egyházi tárgyakat szorosán tudományos oldalukról fogja fel a' másik azoknak inkább äszthetikai, ascetikai, és erkölcsi (praktikai) oldalakat mutassa. Így felosztva a' tárgyakat vagy a' tárgyak' különféle tekinteteket, mindegyik tisztában és pontosabban felelhet-meg czéljának, 's az olvasó közönség nem tarthat attól, hogy a' kettőben ugyanazon tárgyakat, ugyan azon oldalról 's czélzással tekintve találandja, 's unatkozást szenved; tapasztalhatja ezt már csak az első Füzetekből is kiki, a' ki mind a' kettőt megolvasta. Innen következik az is, hogy a' kettő nem felesleges, sőt, tekintvén a' vallásnak hazánkban eddigi tudományos állapotját, igen is szükséges. A' világi tudományos folyó iratok úgy szaporodtak, hogy egyik a' másiknak épen nem szegi utját, 's a' nélkül hogy elnyomná a' Tud. Gyűjteményt, lépett fel 's folyvást divatkozik Minervánk, 's a' kettőhez minden megakasztás nélkül szegődett

a' Sas. Igy politikai Ujságaink most már négyen vannak és nemesen szövetkezve futjak egymás mellett a' pályát. Tagadhatatlan jele ez nemzetünk' kebelében a' tudományok iránt felgerjedt nemes ingernek. Elnyomástól most már csak az félhet, a' melly belső becsében fogyatkozván nem elég erős magát fentartani, 's az illyennek jó szünnie.

3. Részvételre buzdítás. Haubner Máté a' N. Győri Evangel. Ekklesia Lelki-Pásztora által. Győrött sz. György hava 4-d. 1832. — Majd nem egy időben érzé a' n. t. buzdító Úr a' szükségét a' már megindított kettős folyóírásnak szerkeztetőjivel; a' ki nem különben hasonló Folyóírásnak elfogadására buzdítja a' magyar közönséget illy cím alatt: „*Egyházi és Oskolai Journal.*” — Célja: Jezus Krisztusnak utait egyengetni a' szentegyházok és oskolák' vagy nevelő intézetek' törekedéseik által. — „Ez a' felszóllítás — mond a' buzdító Úr *) alatt — már a' tavali esztendőben Oktober hava' kezdetén készült. — Azalatt, míg ez az ő gátjain akadozott, megelőztetem ugyan egy más, hasonló irányu intézet által (a' vall. és egyházi Tárt érti); — de érzem, hogy törekedésem nem tétetik szükségtelenné.” Bizonyosan nem, a' fenmondottak szerint; csak az ne szeressen a' Journálnak bajokat, hogy, miként nyilván ki van mondva: „különbség nélkül

minden keresztény Feleknek egy mértékben kíván szolgálni:“ Ez ugyan szép igyekezet, és a' buzdító Ur' nagy tolerantiájának tanúja; de megfélelendhet e igéretének, 's miként fogja a' középutat úgy találhatni, hogy minden ütközés és ütköztetés nélkül járjon és vezessen rajta másokat, nem könnyü előre átlátni. De épen ez a' kétség függesztheti figyelmünket a' Journálra, és kívántatja velünk annak minél hamarabbi megjelenését, nem csekély leendvén örömünk, ha céljának megfélelend. Megjelenésének kitűzött ideje az 1833-d. esztendő' kezdete; esztendei folyamata négy kötetből fog állani, 's összesen mintegy 80 — 100 ívből. Ára 8 fl. pengőben.

4. A keresztényi Tudomány rövideden, mellyel magyar nevendékeknek a pétsi megyének püspöke kedveskedik. Pesten nyomt. petrózai Trattner J. M. és Károlyi Ist. 1832. n. 8d. r. 440 l.

Ezen, fáradságtalan munkásságu, kimeríthetetlen bőkezűségü Főpapunknak, B. Szepessy Ignátz Ó Excellentiájának munkája legnyilvánabb tanúja annak, mit tehet az emberi lélek folyton tett elmélkedés, szakadatlan studium és gyakorlás által! Lehetetlen nem látni e' munkában legszorosbban párosítva a' philosophiai és popularis előadást; a' legfentebb ideákat testesítve 's foghatókká

téve a' legközönségesb, legtermészetesb képekben, hasonlatokban, példákban. — A' természetes rendszernek, mellyben e' tudomány adatik, tükre a' vezérszó, mellynél fogva az egész tudomány kimerítve négy főrészben; a' főrészek szakaszokban és cikkelyekben igen célirányos felosztással adatik. Első főrész: szól emberről, Istenről, ember' rendeltetéséről, az isteni kijelentésről az emberi józan okosság' tanításából: Második főrész: a' boldogító igazságok' kijelentésének és hirdetésének történeteit úgy adja elé, hogy egyszersmind a' meggyőződés' indítmányait is illő rövidséggel, még is szükséges világossággal felhordja. Harmadik főrész a' hittudományt; negyedik az erkölcsi tudományt kimerítőleg és rendszerileg tanítja. — Hitten hiszem, hogy a' ki e' szerint tanítandja gyenge nevendékeit a' keresztény tudományra, az nem fog értelem nélküli szajkókat, de igen is öngondolkozásu 's értelmü emkereket nevelni. Itéletem' igazlására álljanak itt néhány kérdések és feleletek kivonatban.

K. Vagyon-e még valami az emberben a testen kívül?

F. Igen is vagyon; tudniillik bizonyos erő, melly él, a tagok által érez, a tagokat tetszése szerint mozgatja és használja, gondolkodik, a' jót a' rosztól megkülönböztetni

tudja, szabad akarattal, és szabad választással bír.

K. Mi neve ezen emberben élő, érző, gondolkodó, okoskodó és szabadon választó erőnek, valóságnak?

F. Ezen erőnek, valóságnak neve: lélek

K. Természeti tulajdonsága-e a' testnek: érezni, gondolkodni, okoskodni?

F. Ha a' testnek természeti tulajdonsága volna érezni, gondolkodni, okoskodni, akkor minden tesben, és így minden földben, fában, vízben, tűzben, levegőben ugyan azt kellene tapasztalnunk; úgy de bizonyos, hogy a' testeknek most említett nemeiben az érzésnek, gondolkodásnak, okoskodásnak semmi jeleit sem lehet észrevennünk: tehát az érzés, gondolkodás, okoskodás a' testnek természeti tulajdonságaihoz nem tartozik. — — — —

K. Lehet-e az ember' lelkének — testének használása nélkül is, — érezni, gondolkodni okoskodni?

F. Lehet. Mert akkor is, mikor a' test aluszik, az ember' lelke különféleképpen lát, hall, érez, gondol; éppen akkor, midőn mély csendességben, setétségben testünknek semmi hasznát nem vévén elmélkedünk, a' bölcseségnek legmélyebb igazságait szoktuk felfedezni, és legjelesebb cselekedeteknek tellyesítésökre szoktuk reá birni magunkat.

K. Micsoda különbség vagon tehát az ember' teste és lelke között?

F. A' minő a' szolga és úr, — az engedelmeskedő és parancsoló, — a' szerszám és munkás között. Mert a' szüntelen tapasztalás szerint mihelyest az ember' lelke akarja, csak külső akadályok ne legyenek, minden legkisebb készüllet vagy erőlködés nélkül nyílnak a' szemek, nyulnak a karok, fognak a kezek, indulnak a lábok, mozgásba tétetik az egész test, és újra megszűnnek foglalatosságaitól, — mihelyest a' léleknek úgy tetszik.

Ezek így az emberről. Az Istenről pedig a' többi között:

K. Valljon az ég, és föld alkotották-e önmagukat? stb.

F. Semmiképen. Mert a' napnál fényesebb igazság: hogy maga magát semmi sem teremtheti, — magának lételt, erőt nem adhatván az, a mi még nincs. Mert illy jeles testeknek alkotásokat, és az azokból kitündöklő szép rendet józan ésszel, csak egy mindenható, legbölcsebb Valóságnak lehet tulajdonítani; már pedig valamint az égnek, földnek, — úgy az égi és földi testeknek, a' baromet és emberét kivéven, nem csak okos, de még élő 's érző lelkök sincsen.

K. Lehetett-e valamikor olly idő, mellyben Isten nem lett volna?

F. Nem lehetett. Mert, ha valamikor Isten nem lett volna, már sem magát, sem e világot nem teremthette volna, 's így e' világ nem állhatna; tehát az Isten kezdet nélkül öröktől fogva élő Valóság, és ugyan azért valami jót csak képzelhetünk, az mind egyedül csak tőle származhatik.

K. Fog-e örökké Isten lenni?

F. Bizonyosan. Mert az Isten senkitől sem függ, hanem mindenk tőle függnék; ugyan az Istent életétől semmi és senki meg nem foszthatja. Az Isten a' legtökéletesebb Valóság; már pedig a' tökéletességhez tartozik, hogy vég nélkül éljen, és okos teremtményeinek örökké használhasson.

Az embernek rendeltetéséről:

K. Mi győzhet - meg bennünket tökéletesen az ember' lelkének halhatatlansága felől?

F. Az ember' lelkének halhatatlansága felől tökéletesen meggyőzhet bennünket az Istennek mindenhatósága, igazsága, bölcsesége és jósága. — —

K. Hogyan tanítja az ember' lelkének halhatatlanságát az Isten' mindenhatósága?

F. Mivel az Isten mindenható; valamint az ember' testével attól egészen különböző lelket összekötött: úgy a' testnek halála után is, test nélkül is, életben megtarthatja az embernek okos lelkét stb.

A' hittudományból:

K. Micsoda erkölcsi tanúságokra szolgáltat tárgyat a' sz. Háromságnak titka?

F. Igen jeles valóságnak, és képzelhetetlen boldogságra rendeltetettnek kell lennie az embernek; mivel a' legtökéletesebb Valóságról, az Istenről elmélkedhetik, és a' teljes szent Háromság egy Isten szüntelen az embernek boldogításával foglalatoskodik. — Minden emberek az igazságnak követésében, a költsönös szeretetben és a' szent életben mennél szorosabban eggyesülni kötelesek; mivel egy isteni természetü három személytől veszik minden emberek lételőket, megváltásokat, megigazulásokat. — Felette utálatos cselekedet a' vétek, melly által az ember isteni teremtés, megváltás, megszentelés által nyert méltóságát, az oktalan baromnak állapotjánál lejjebb lealacsonítja.

Az erkölcsi tudományból:

K. Hogyan szerezhetjük-meg magunknak az Istenről és az Isten' akaratjáról szükséges tudományt?

F. Ezen tudományt megszerezhetjük magunknak önmagunknak, és a' természetnek figyelmes vizsgálásából, — a hivatalos tanítók és nevelők által előadott bölcs oktatások-

ból, mellyek az Úr Jézus Krisztus által felállított és folyvást tartó közönséges keresztény Anyaszentegyházban mindenütt gyakoroltatnak, — az ó és új szövetség' szent könyveinek ájtatos olvasásokból — az egyházi oktató beszédeknek, mellyek törvényes egyházi tanítók által ünnepeken és vasárnapokon a' templomokban egész gyülekezetekhez mondatnak, ébren való hallgatásokból, — a' vallásról irt, és a' szent irást a' közönséges anyaszentegyháznak régi állandó értelme szerint magyarázó könyveknek olvasásából, — a' vallást illető tárgyak felől gyakor buzgó elmékedések és az előforduló nehézségeknek, homályoknak, ellenvetéseknek, más a' vallás' tudományában járatosabbaktól való szorgalmatos tudakozódások által.

K. Minémü tulajdonságokkal kell birnia az Isten előtt kedves imádságnak?

F. 1 ször Mindég figyelmetes elménkből, szívünkből származzék imádságunk, és pedig akkor is, midőn szóval imádkozunk; mivel a' toroknak, ajkoknak és nyelvnek hangzások, csak testi mozgás, melly belső eggyező elmélkedés nélkül nem erkölcsi cselekedet. — 2-szor stb.

K. Bizonyos-e, hogy minden emberek természetére nézve eggyenlők?

F. Ezen igazság felől okosan kételkednünk nem lehet; mert minden embernek érző teste 's okos lelke, azon kívül pedig olly tehetségei vagynak, mellyek által mindég nagyobb tökéletességre mehet.

K. Bizonyos - e hogy az emberek között érdemökre 's az egymással való összeszövetkezésre nézve nagy különbség vagyon?

F. Ezen igazság felől kitkit a' mindennapi tapasztalás tökéletesen meggyőzhet; mert az érdemekről szólván — igyekezetre, tudományra, 's erkölcsiségre nézve szembetünően különböznek az emberek egymástól; hasonlóképen pedig a' tágasabb és messzebb, vagy szorosabb és közelebb való egybekötésre nézve is különböznek a' különféle rendben, hivatalokban, foglalatoskodásban helyheztetett emberek. — — Ezen különféle tekinteteből kötelességeinknek ugyan annyi külön nemei származnak.

A' toldalékból:

K. Hogyan kell bánni az oktalan állatokkal?

F. Mivel az oktalan állatok is érző tehetséggel bírnak, — Istentől tápláltatnak, — az embereknek használnak, vagy más hasznos állatoknak eledelül szolgálnak, — a' barmokat ne kinozzuk; — azoknak, mellyek ne-

künk szolgálnak, a' szükséges eledelt adjuk-
meg és betegségükben orvosoltassuk; — ha-
szontalan állatoknak hizlalásokra a' szegény
embertársainknak szükségesebb költségét ne
vesztegessük; — ha akár a' kártékony állato-
kat, akár a' hasznosokat különféle okokból
megölni kelletik, az hamar, minden kegyet-
lenség nélkül vitessék végbe, hogy el ne va-
duljon szívünk, és embertársainkra nézve is —
irgalmatlanokká ne váljunk.

F ü g g e l é k.

1) Kihalt egyházi Méltóság.

E Folyó 1832-d. Apr. 19-d. elhunyt Török Antal, Csanádi megyés Püspök.

2) Egyházi Foglalatosságok.

A' nagyváradai diák szertartásu megyés püspök, Laicsák Ferencz, melly törvényes egyházi látogatását sz. Jakob' hava' elsején, 1830-d. n. Békes vármegyében kezdette, és azóta n. Kraszna, közép Szolnok, 's Bihar vármegyékben folyton folytatta, ez idén tökéletesen bevégzé. Főpásztori buzgóságának, mind a' bérálás' szentségének kiszolgáltatásában, mind az isteni tisztelet' czélirányos elrendeltetésében; — kegyes bőkezűségének, több parokhiák' 's templomokat építetve vagy újítatva, tanítókat, özvegyeket 's árvákat gyámolyítva — mindenütt jeles példá-

ját hagyta, 's azért hála 's áldás követé nyomait. *(hivat. közl.)*

Ez idén egyházi látogatását tevő Gr. Nádasdy Ferencz, váczzi megyés püspök, jelesen Nógrád' vármegye délszakán. Melly egyházi foglalatossága' alkalmával különös ügyeletét oda irányzá, hogy idegen nyelvü hiveinek iskolás gyermekeik minden tanulmányokra magyar nyelven oktattassanak 's így a' nyelvet practice tanulják. Azt is rendelé, hogy eddig csupán idegen nyelven tartatott az Isten' igéje, ezután minden harmadik vasárnapon magyarul tartassék. — Így iparkodik egy Magnas-püspök a' nemzet' ohajtását tulajdon körében tellyesíteni, 's annak valamint magyar ajku fiakat, úgy legszebb örömekeket szerezni. *(Ujs. közl.)*

Azon egyházi látogatást, mellyet Juranics Antal Ó Méltósága a' győri püspök megyéjében csak hamar püspökké lette után kezdett, folytatta ez idén is, jelesen Sopron' városában és vidékén. Közönségesen ismert kegyesége volt mindenütt kitündeklő billyege. Különös figyelmet fordíta azon tárgyakra, mellyek a' nép' buzgóságába nagyobb érdekük lévén könnyen visszaélés' tárgyaivá válhatnak 's vagy vakbuzgalomra, vagy botránkozásra

nyujthatnak alkalmat. Illyenek a' czélirántalan vagy helytelen 's ízlés elleni képek, melyeket a' tiszta érzésű's izlésű püspök Úr félre tenni parancsolt. Jelesb figyelmet fordíta a' magyar nyelvre is, különösen német és horvát ajku helységekben, mellyekben, miként a' szükség kívánta 's a' nép fogékonysága engedte, a' magyar nyelvet a' templomokba és iskolákba bevitte.

U t o l s z ó.

Örömmel jelenthetem Tárom' minden rendü és karu tisztelt olvasóimnak, hogy e' kezdett folyóírásom annyi kedvezéssel fogadtattott, a' mennyit csak édes hazánk' nagy lélekkel feltörekedő fíjaitól, különösen az egyházi tanult 's tanulni folgyvást ohajtó férfiktől remélheték. Leghathatós b ösztön ez nekem, hogy kezdett munkálódásomat még nagyobb buzgalommal, feszített erővel folytassam 's minél magasb tökélyre emeljem. Nincs is, kinyerve már a' felsőbbi engedelme is, semmi akadály, melly ezen igyekezetemnek gátot vethetne, csak hogy p. t. olvasóim azon kedvezést, mellyel elején Táromat fogadni méltóztattak, tőle folytában el ne vonják.

Azonban nem szabad titkolnom, sőt nyilván vallani kötelességemnek tartom, hogy

Tárom' nyelvében nem kevesen akadtak fen. Itt némelly ujaknak látszott szavak ellen, ott a' beszéd' praecisziojából támadt homály ellen hallattak panaszok. — Mi az egyes szavakat illeti, úgy látszik ('s hála érette nemzetünk' geniuszának, ha így van) nem onnan ered a' panasz, hogy minden tolmácsolat nélkül lévén nem értetnek. — Megvallom, a' tolmácsolat' szüksége nem juta eszembe, 's azért nem, mert tudtommal egy uj szóval sem éltem, úgy ujjal nem, hogy azoknak bár melyike is több íróinknál elé ne fordult volna. — Hogy, ha nyelvünket tudományossá, az az, minden ideának, fogatnak, tárgynak, érzelemnek tiszta, értelmes kitételére, 's minden tudománynak, művészségnek sikeres üzésére alkalmatossá akarjuk tenni, még mindig szükségesek az uj szavak, ezt hiszem senki sem tagadja ma; de senki e' szükségét inkább nem érzi, mint az író. Ez, ha fentebb ideáit, gondolatait, érzelmeit, az idegen nyelvű könyvekben talált kincseket akarja tisztán, szépen papirosra önteni, tapasztalja, mennyi küszdésbe, szorultságba kerül ez neki, ha

nincsenek azokat igazán, tisztán, szépen kimerítő szavai. Soha sem iparkodott az tisztán, ízletesen írni, a' ki e' hiányt nem érezte, nem érzi még ma is. Azért nem nehezteléssel, sőt hálával illik fogadnunk Helmecky Mihály' iparkodását, a' ki feltűnt Jelenkorában hetenként ajándékoz-meg bennünket többnyire jól talált 's belértelmű uj szavakkal, zárkony (parenthesis) közé tévén jobbadán azoknak értelmüket is. Ez addig is felette hasznos ipar, míg egy tökéletes szótárhoz juthatunk.

Hogy a' kijelentett kívánságnak eleget tegyek én is, nem ugyan a' beszéd' folyamában zárkony között, legalább nem ästhetikai szellemű előadásokban, hanem tüstént különös táblán fogom értesíteni mind azon szavaimat, mellyek ujaknak látszanak, 's a' mellyek vagy már megjelentek, vagy még megfognak jelenni Táromban; kimutatván értelmüket, célirányosságukat, alapzatukat; felhozván a' különözetteknel a' különzés' okait is. — Csak ne rettegjünk az uj szavaktól! nagy kincs gyűjtetik azokban nyelvünknek, mellyet

hálával fog a' maradék venni, 's hasznára fordítani.

Második panasz a' beszéd' homálya ellen vagon: hogy itteni írásmódom igen különbözik az előbbitől; különösen, hogy a' praecisio midőn tömötséget nyujt a' besédnek, egyszersmind homályt is önt reá. — Megvallom, ha ez igaz, dicséretül kell inkább vennem, mint feddésül. Hogy mostani írásmódom különbözik az előbbitől, ha ezt a' különbséget nem a' dolog' különbsége szüli, úgy litteratúránk' változásában kell okát keresnünk 's lelhethnünk egyedül, melly bizony csak tíz esztendő óta is sokat változott, 's haladva változott; 's a' ki benne él, lehetetlen nem vele változnia. — Azonban legyen az vád, legyen dicséret, minden, a' Tárban eléforduló dolgozásaimra bizonyosan nem alkalmaztatható. Én nem az egyformaságot tartom a' beszéd' és írás' díszének, hanem a', hol illő, hol szükséges változottságot. Nem minden képre illik ugyan azon egy szín, 's a' szív különféle indulatinak kinyomásukra különféleképpen kell a' hangoknak változniok 's ve-

gyülniök. Így a' beszéd és írás: a' tárgy' és cél' különfelesége nem enged egyformaságot egyikben is, 's az valóban a' beszéd' 's írás' természete ellen vétkeznék, ki ugyanazon szóköttéssel élve a' történt és költött, az elvont csupa szellemi és a' csupa testi dolgoknak elbeszélésükben, leírásukban. De a' hallgatókra és olvasókra is szükséges tekintenünk, sőt az írónak még a' jövődőségre is, mert minden író kecsgetteti azzal magát, hogy munkálódása a' jelen nemzetséggel nem hal-el; átmegyén az több nemzetségek' sorukon; 's a' figyelmes belátó író alkalmasiut elgondolja, mi fordulást fog idővel venni a' gondolkozás és írásmod: úgy ír azért a' jelen kornak, hogy mintegy előkészületül szolgáljon a' jövődőnek, segítse az átmenetet, hogy hézag, hirtelen ugrás ne történjék. — Én ugyan magamnak is, más írotársimnak is minél több olvasót ohajtok, de azt még sem kívánhatom, hogy tanulttól nem tanulttól, érzőtől nem érzőtől egy mértékben értessem, 's egy mértékben éreztessen valamennyivel azt, a' mit én érzek. Azért is kiszegzett célommal egyezőleg csak a' tanult

és mívelt közönséghez íparkodtam 's íparkodom folyvást magamat alkalmaztatni. Átvinni az itt talált hasznos ismereteket, célirányos képeket stb. a' nép' nagy körébe azoknak dolguk, kiknek jelesbben vagyon szánva Tárom, az egyházi tanítóknak; ők tudhatják 's kell tudniok, milyen alkalmaztatást kíván tanítványaik fogékonyságuk az előadásban. Ezt valamennyire nézve egyes ember úgy tehetné csak, ha a' népcsinosodás egész hazánkban egy lábön állana. Hogy Táromnak nyelve mindennapi nem lehet, kiki onnan is elgondolhatja, hogy a' vallás' szebb oldala lévén annak tárgya, illik, hogy nyelve is a' tárgyhoz símuljon. A' felemelkedett lélek meg nem elégedhetik mindennapival, 's az alatt mászó nyelv, minél fenségesb tárgyról szól, annál türhetetlenebb, annál kevesbbé emelő. — Ha mi mindig és szorosán az alkalmaztatás mellett maradunk, soha egymást, soha a' népet tovább nem visszük; ha folyvást a' köznép' nyelvén szólunk a' néphez, soha az a' nyelv tisztulni, nemesülni nem fog, 's azért nem gondolkozása is. Ugy száljunk azért a'

nép' fogatihoz alá, hogy egyszersmind folyvást fel is vonjuk azt a' magunkéihoz ; ugy szólunk hozzá az ő nyelvén, hogy valamicskét mindig elegyítsünk bele a' fentebb tisztaságu nyelvből is. Csak így halad a' nagy sereg vezérjei után.

Átalan szoknunk kell a' praecisziohoz : hisz' ez tartatik az emberi beszéd' egyik fő-díszének. A' csinos beszéd áradozni makacs. Kevéssel sokat, irói dísz ; kevésből sokat, olvasói. Az áradozó, hosszú beszédben a' legszebb, legfentebb ideák merengve vesztek el magokat, 's az olvasó fáradtan teszi-le a' könyvet, 's utána gondolkozni unott. En olyan olvasót ohajtok magamnak, ki gondolkozva olvas, és olly könyvet, melly enged, sőt kényszerít gondolkozni. — Megnyugtatójukra még is e' rendü olvasóimnek azt mondhatom, hogy kivergődven felvett fárgyaimnak közönséges fogataikból, és, ugy szólván, elvont idealis világukból a' valóba, 's inkább empirikusba lépven át, beszédem is természetesen érzékibb fog, 's kevesbbé praeciszus lenni.

Ez uttal figyelmeztetem tt. olvasóimat változott írásmódomra. A' magy. tud. Társa-

ság kiadta már irásának szabályait, Helyes írás név alatt; miután magam is egyeztem azokban társaimmal, 's a' Társaság' számára teendő dolgozásaimat azokhoz kell szabnom: ugyan azok szerint fogom ezután tenni minden irataimat, 's így a' tárbelieket is. Ezen figyelmeztetést azoknak kedvükért tevéim, kik összevetve az első Füzettel a' jövendőket, ezek és az között különbséget találván, illik, tudják a' különbség' okát is. — Azt is kénytelen vagyok ez uttal jelenteni, hogy több akadályok által késleltetvén a' III-dik Füzettel nem, a' mint határozva volt, József, hanem júniu si Medard vásár' alkalmával fogok szolgálhatni. 'S kiadván a' IVdiket a' szabott novemberi Leopold vásárral, ezután martziusi József és augusztusi nyakavágott János vásárjaival fognak a' Füzetek adatni azért, mert a' novemberi vásár' ideje, többeknek panaszuk után, nem elég alkalmas a' szétküldözésre. A' Füzet' ára folyvást 1 forint marad pengőben; míg olvasóim számuk megmarad.

Guzmics. s. k.

S z ó é r t e s í t é s .

Átalan, vagy hangszöktetéssel: átlan; általános: általján, általjában, általányos helyett. Különböztetni kell azt át (trans) és ált (per) vagy által és által között. Így: átmegyek (trans-eo) áltlátom (pervideo). Ugy látszik, a' kérdéses szó' értelme inkább az át mint az ált részecskével határos. Az *a* megvonva közepett (*általjában*) alaptalan, hanemha birtokoshoz tartozik, p. o. *a' dolog általában véve, t. i. az ő általában (in sua generalitate, omni extensione, considerata res)*.

Alak, inen alkat és alkot (a' gyökérige *alk*) tulajdon értelemben *forma*; a' *larva* és *pupa* (Parisp.) csak levont értelemben.

Alap, *fundamentum*. Innen: alapos, alapítani, alapulni, alapzani.

Anyag, *materiu*, mintegy anyja annak, a' mi belőle készül. Tiszta etimologiai értelem szinte mint a' diák.

Árny, annyi mint árnyék; gyökérszó.

Beltudás és belismeret, *conscientia, interna suimet cognitio.*

Derengés, a' *derül* igéből *dereng*; innen *derengés*; szinte mint *kerül* -ből *kereng*, *kerengés* stb.

Dívik, *viget*; mert van *divat*, a' mi bizonyosan igéből alkott név; szükséges is ez a' gyökérige, nem lévén semmi pótolék. A' most dívni kezdett *divatkozik*, jó ige, de már másod águ sarjadék, 's valamint nemére úgy értelmére is különbözik.

Elem, *elementum*. A' diák honnan vette, ó tudja, vagy nem tudja; a' magyar *el*, valamint minden keleti nyelvben, mindennek főelejét, eredetét jelenti; innen: különösen a' zsidónál, maga Isten is neveztetik így. A' magyarban innen, az *el*-ből, származik *él*, *élet*, *eleven*, *első*, *elme* stb. azért Istent *élő Istennek* is mondjuk. — Innen

Elv (*elü, elő*) *principium*. Semmi kifogás sem lehet ezen szükséges szó ellen, miután nyilvános eredete, 's származékja az *elve*-ben, melly annyi mint *elvent*, a *principio*, elég ismeretes. (L. Révai *Antiquitt.* §. 54. 56. 106. 162.)

Emlék, *memoriale, monumentum*; ebből származtak: *emlékezet*, *emlékezem*, *említem*; 's talán nem egyéb mint az *elmének* betű áttevésével történt csekély változtatása.

Erőny, *virtus, Tugend*. Hogy erre az emberileg legfenségesb fogatra tulajdon sza-

vunk sokáig nem volt, tagadhatatlan. Az *erkölcs* csak annyi mint *mores*, *Sitte*; mert jó rossz értelemben vétethető. Innen *erkölcsi*, *erkölcsös*, *erkölcstelen*; *moralis*, *immoralis*; *erkölcsileg*, *moraliter*. Szabó Dávid mert élni előszer *erény-nyel*; Dayka 's Kazinczy *rény-nyel*. Az első nem épen homályos eredetű az *erő*-ből, valamint a' hellen *αρετη* *Αρεσ*-ből, a' hadisten' nevéből; a' diák *virtus* a' *vis*-ből vagy *vir*-ből. A' másik, a' *rény* még csak sejtetni is alig hagyja valamint eredetét úgy értelmét is. — Én az *erőnyt* szerettem meg, 's ohajtom, hogy közönségesse tétessék. Okaim: 1) Az egész *erő* megvan benne, 's azért szorosabban is, igazabban is adja az ideát, mint az *é* által lágyított, puhított *erény*; bizonyosan az *ő* *emphatikusabb* mint az *é*. Adjuk hozzá, hogy különben is igen sok már nyelvünkben az *ány ény*. — 2) Mert nálunk közönségesen tellyes épségű szokott maradni a' gyökér származékaiban: *vad-ász*, *hal-ász*, *kert-ész*, *teremt-mény*, *sül-emény*, *szer-ény*, *vágy-ékony*, *kár-tékony* stb.

Érzélgés, érzelgni, gyengéd ismétlése az érzésnek.

Érzékfogatok, *conceptus empirici*.

Érzékműszerek, *organa sensoria*.

Észfogatok, *ideae*, *conceptus rationales*.

Fogat, *conceptus*, a' *fog* igéből szinte mint a' diák.

Gömb, *circulus*.

Hason, a' hosszabb *hasonló* helyett; nagy, jó szolgálatot teszen az összetételben, miként közönségesen 's régóta ismeretesek: *hasonfele, hasonmása*.

Helyzeni, ez a' tulajdon cselekvője a' szokott *helyeztet* (*helyeztet*) míveltetőnek, melly hibásan használtatott tisztán cselekvőleg.

Igyen, *igy-ből*, mint ugyan *ugy-ből*.

Inger, ingerek, *stimuli interni*; ösztön, ösztönök, *stimuli externi*; azok emberben támadnak, ezek kívülről adatnak. Legalább én így szeretem a' kettőt különböztetni.

Korány, *diluculum*; ebből: *kor*; innen *kora*, *korán*; még *kora* v. *korán van*, birto-
kilag átható értelemben; függetlenül
jobb: *korány van*.

Különz v. különzik; az cselekvőleg is (*különzeni valamitől valamit*) középileg is (*elvonulni, ridegeskedni*); emez csak közép-
pileg. Innen: *különzget*, *különkődik*; és *különcz*, *Sonderling*.

Legsül, régi szó, annyi mint: *leginkáb*,
különösen.

Leveg, összehuzva: *lég*; *levegőég* helyett; melly kettőnek elseje nem főnév; másika az elsővel helytelen összetét.

Lét, *existentia*; innen *létel*, *status existentiæ*; *létezni*, v. *lételezni*, *existere*.

Lőny, mások szerint: **Lény**, a' *lenni* igéből, úgy mint a' diák *ens* és a' hellen (görög) *ov*. Hogy én inkább szeretem az elsőt, okom egyedül az, mit már az *erőny*-nél mondtam, hogy *ány*, *ény* végzetű származékaink igen számosak. Különben is az *é* és *ő* könnyen és sokszor cseréltetnek-fel. Ide járul az az etimologiai észrevételem, hogy, bátor a' közönséges származtató a' gyökér 's így a' jelenidő' harmadik személye; 's a' *lény* kiterjed a' nem létező, csak létezhető világra is: még is a' mult időből vett származék valamint nem épen képtelenség, úgy itt a' dolog' természetével egyezőbb, mert szorosán csakugyan a' már létező, tehát lett dolgokat értjük, mikor *lényt* mondunk; 's így igazabban származtatom én a' féligmult időből, valamint nyilvánabban is: *lön*, *lőny*.

Mennyozet a' *menny*-ből, *firmamentum*, a' sz. irás' diák fordítása szerint,

Műszer, *machina*, *organum*.

Nős, nő, annyi mint ma *férj*, *feleség*; sok származéknak anyja: *nő*, ige, 's talán ez a' főgyökér; nőszik (*uxsorem ducit*); *nőstény*; *novel*, *nevelkedik* stb. (L. Rév. *Antiquitt.* §. 15.)

Rém, *spectrum*; innen: *rémít* és *rémül*; *rémkép*.

Szellem, *spiritus*, *Geist*. Minden nyelvben különböztetik a' *πνευμα* és *Πυξη*, *spiritus* és *anima*; *Geist* és *Seele*. Mi az utolsó

lélek-nek, az elsőt csak nem régóta *szellem*-nek hívjuk; egyezőleg a' keleti 's hellen és diák nyelvekkel: a' zsidó רוח , a' hellen πνευμα , a' diák *spiritus*, mind a' *fúv* v. *szél'* fogatát adják: t. i. képes lehetvén csak az emberi beszéd, az elvont tisztán erkölcsi lőnyöket is csak a' látványos világból vett képekben adhatjuk. A' gondos elnevező úgy iparkodik választani a' képet, hogy ez az elvont fogatot minél hívebben adja. Nincs finomabb a' testi világban a' légnél, 's annál, a' mit ennek mozgásában érzünk, a' szellőnél; leghívebb képe ez a' mindent átható, izgató látatlan isteni erőnek, 's minden, akár tisztán erkölcsi, akár testerkölcsi lőnynek, mellyben ismét csak az az istenivel rokon, látatlan erő az egészet éltető és izgató; ezt azért, valamint egyezőleg, úgy legjobban nevezték így. Innen nem következik, miként sokan devajkodnak, hogy a' keresztség' formáját így változtassuk: *Atyának és Fűúak és a' szent Szellemelek nevében*; maradjanak a' megszentelt régi formák épségükben, de a' tudományos nyelvnek pontosnak és tökéletesnek kell lennie. A' német ma is nyelvészileg hibásan imádkozik: *Vater unser*, 's a' nélkül hogy ezt bántsa, egyebekben tiszteli 's követi a' nyelv' szabályait.

Szerény, *modestus*, igen jó és szükséges szó a' *szer*-ből, t. i. a' ki mindenben rendet, szert, módot tart.

Terény, v. terv, *planum*, a' *terül* (*expandit se*) igéből.

Tudvágy, a' *tudni vágyás* helyett; így *játszvágy* stb.

Virány, az, mit a' német *Flur*-nak mond.

Viszony, *relatio*; innen *viszontani*, *in relationem ponere*; *viszontatni*, *in relationem poni*.

A' vallási és egyházi Tár'

n. é. 's t.

Előszetőjinek számuk.

B a j m o k o n.

N. T. Kováts Jakob Plébános Úrnál . . . 20.

É g e r b e n.

N. T. Mészáros Ferencz Titoknok Úrnál . . . 80.

E s z t e r g a m b a n.

N. T. Rudnyánszky József Fő Káptalanbeli
Vic. Hiv. Cancellár. Úrnál . . . 34

Nemz. Beimel József Könyárosboltjában . . . 16.

Gyöngyösön.

N. T. Gyüre Adalbert Provincialis . . . 11.

Győrött.

Fő Tiszt. Karner Antal Kanonok, volt Titoknok Úrnál . . . 20.

Fő Tiszt. Wekerle Godefrid Dömölki Apát, volt Superior Úrnál . . . 40.

Fejérvárott.

N. T. Petrik Ignácz Titoknok Úrnál . . . 18.

N. T. Szabó Chryszosztom Superior Úrnál . 5.

Kalocsán.

Fő Tiszt. Girck György Kanonok Úrnál . 11.

Komáromban.

Tiszt. Orsonics Odo Prof. Úrnál . . . 5.

Nagyszombatban.

Vicarius Bartakovics Ó Nagyságánál . . 11.

N. T. Wirth Adorján Superior Úrnál . . 4.

Nagyváradon.

N. T. Markovics Mihál Titoknok Úrnál . 50.

Pannonhalmon.

- N. T. Gátser Leo Ujenczmester Úrnál . . . 41.
Magánál a' Szerkeztetőnél , . . . : 30.

Pápán.

- N. T. Horvát Timotheusz Superior Úrnál . . . 9.

Pécsett.

- N. T. Thomáer Ignácz Titoknok Úrnál . . . 50.

Pesten.

- Nemz. Beimel József Úrnál . . . . . 48.
Nemz. Eggenberger József Úrnál . . . . . 45.

Posonban.

- N. T. Pendl Alajos Superior Úrnál . . . 13.
Nemz. Schwaiger András könyváros Úrnál 10.

Rosnyón.

- Ó Méltósága a' Püspök Úr . . . . . 11.

Sopronban.

- Engelhardt Anselm Superior Úrnál 12.

S z a t h m á r o t t .

N. T. Lázár János Titoknok Úrnál . . . 12.

S z o m b a t h e l y e n .

N. T. Szilassy János Prof. Úrnál . . . 20.

T i h a n y b a n .

N. T. Fenix Farkas Prior Úrnál . . . 4

V e s z p r é m b e n .

N. T. Markl Ignácz Titoknok Úrnál . . . 49.

Összesen . . . 689.

F o g l a l a t.

	Lap.
Eden (elmélkedés). Guzmics	1
Versezet. Takácsi	17
II. Religio. Guzmics	30
III. Egyház. Guzmics	54
IV. A' vasárnapi evangéliumok	77
V. Sambuga válogatott levelei	108
VI. Egyházi ékesszólás:	
1) Aranyszáju sz. János stb. homiliája. Fordította Csányi János	122
2) Egyházi törvényes látogatás' alkalmával tartott Beszéd. Silberknoll	138
3) Az ember' boldogságának alapja	147
VII. Egyházi ének (folytatás) Silberknoll	162
VIII. Egyházi Régiségek és Je- lességek:	
1) Bél' temploma. Guzmics	177
2) A' pécsi Főtemplom. Farkas Jós. adatai után Szeder	180
IX. Életirás: Szárpi Pál. Sz. F.	192
X. Jótéviségek	196
XI. Könyvismertetés és kivonások	200
Függelék	216